

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Zpracovatel:

Mgr. Michaela Pobořilová

měsíc a rok odevzdání práce:

duben 2011

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

PROBLEMATIKA ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ
V JUDIKATUŘE ČESKÝCH SOUDŮ

THE ISSUE OF DISCONTINUANCE OF CRIMINAL PROSECUTION
IN JURISPRUDENCE OF CZECH COURTS

Konzultant: Doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Michaela Pobořilová

měsíc a rok odevzdání práce: duben 2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány, práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. dubna 2011

Mgr. Michaela Pobořilová

Hluboce děkuji váženému Doc. JUDr. Tomáši Gřivnovi, Ph.D., za inspiraci, konzultace
a celkovou vstřícnost při zpracování rigorózní práce.

Obsah:

Úvod.....	1
1. Základní pojmy	3
1.1. Obecná charakteristika zastavení trestního stíhání	3
1.2. Totožnost osoby a skutku	6
1.3. Obecně k důvodům zastavení trestního stíhání.....	11
2. Zastavení trestního stíhání v jednotlivých fázích trestního řízení	18
2.1. Přípravné řízení	18
2.2. Předběžné projednání obžaloby	21
2.3. Hlavní líčení	23
2.4. Opravné řízení.....	24
3. Jednotlivé důvody zastavení trestního stíhání	27
3.1. Obligatorní důvody	27
3.1.1. § 172 odst. 1 písm. a) TŘ.....	27
3.1.2. § 172 odst. 1 písm. b) TŘ	28
3.1.3. § 172 odst. 1 písm. c) TŘ.....	34
3.1.4. § 172 odst. 1 písm. d) TŘ	36
3.1.5. § 172 odst. 1 písm. e) TŘ.....	73
3.1.6. § 172 odst. 1 písm. f) TŘ	76
3.2. Fakultativní důvody	78
3.2.1. § 172 odst. 2 písm. a) TŘ.....	78
3.2.2. § 172 odst. 2 písm. b) TŘ	83
3.2.3. § 172 odst. 2 písm. c) TŘ.....	85
4. Právní ochrana proti zastavení trestního stíhání	90
4.1. Stížnost, řízení o stížnosti	91
4.2. Mimořádné opravné prostředky	94
4.2. Další procesní instituty obrany.....	95
Závěr	99
Příloha č. 1	102
Příloha č. 2	104
Seznam zkratk	106
Použitá literatura	107
Soudní rozhodnutí.....	109
Abstract: The issue of discontinuance of criminal prosecution in jurisprudence of Czech courts.....	111
Abstrakt: Zastavení trestního stíhání v judikatuře českých soudů.....	112
Resumé.....	113

Úvod

Zastavení trestního stíhání je institut trestního práva procesního, který můžeme označit za relativně běžně využívaný institut ze strany orgánů činných v trestním řízení, který zasahuje do práv a oprávněných zájmů nejen obviněného (obžalovaného), ale i do sféry jiných osob zúčastněných na trestním řízení, zejména poškozeného, je-li znám. Cílem této rigorózní práce je snaha přinést čtenáři základní a ucelený obraz tohoto institutu a jeho používání v rámci právního prostředí České republiky, včetně příslušné judikatury českých soudů.

V úvodní části je vymezena obecná charakteristika zastavení trestního stíhání jako procesního úkonu založeného na základních zásadách trestního řízení. Jedná se o procesní úkon, který představuje meritorní, tj. konečné vyřízení trestní věci, a v této souvislosti může být učiněn jen ze zákona povolanou osobou. Jelikož se jedná o „finální“ rozhodnutí, musí být jeho nedílnou součástí vymezení osoby obviněného a skutku tak, aby nemohlo dojít k jejich záměně. Takovéto vymezení je nezbytné i pro zásadu *ne bis in idem*, jejíž uplatnění je nedílnou součástí obecných zásad vyplývajících i z mezinárodního standardu.

Druhá část práce je zaměřena na použití zastavení trestního stíhání v průběhu trestního řízení. Tento institut je možné ze strany orgánů činných v trestním řízení použít v kterékoliv fázi trestního řízení počínaje od zahájení trestního stíhání, tj. od vydání usnesení o zahájení trestního stíhání.

Stěžejní část práce tvoří kapitola pojednávající o jednotlivých důvodech zastavení trestního stíhání, které z teoretického hlediska obecně rozlišujeme na důvody obligatorní (§ 172 odst. 1 TŘ) a fakultativní (§ 172 odst. 2 TŘ). V rámci výkladu každého z jednotlivých důvodů zastavení trestního stíhání je zároveň poukázáno na sporné a výkladové problémy, které právní úprava v tomto směru s sebou přináší. Problematika zastavení trestního stíhání u vybraných důvodů nabyla na aktuálnosti zejména s ohledem na přijetí nového trestního zákoníku účinného od 1.1.2010 (zákon č. 40/2009 Sb.). Jedno z nejkontroverznějších ustanovení z výše uvedených hledisek představuje fakultativní zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 2 TŘ), na jehož základě

může příslušný orgán činný v trestním řízení v rámci jeho volné úvahy trestní stíhání zastavit, tzn. může, ale nemusí.

Poslední kapitola je věnována výkladu možné obrany proti rozhodnutí o zastavení trestního stíhání. Jelikož formou rozhodnutí je zde usnesení, představuje stěžejní možnost právní ochrany stížnost jako jediný řádný opravný prostředek. Výklad se dotýká i použití mimořádných opravných prostředků, a to s ohledem na všechny zákonné náležitosti a podmínky, které v mnohém jejich použití omezují. Vedle opravných prostředků pak naše právní úprava obsahuje i jiné procesní instituty právní ochrany, jako je přezkumné oprávnění Nejvyššího státního zástupce (§ 174a TR) nebo prohlášení obviněného, že na projednání trestní věci trvá.

V závěru práce je v návaznosti na komplexní výklad provedeno shrnutí dané problematiky, jehož součástí je jednak zhodnocení stávající právní úpravy zastavení trestního stíhání, jednak i zamyšlení nad úvahami de lege ferenda. Úvahy de lege ferenda budou v dnešní době mezi teoretiky i praktiky velice významné, neboť se připravuje rekonstrukce trestního řádu (zákon č. 141/1961 Sb.).

1. Základní pojmy

1.1. *Obecná charakteristika zastavení trestního stíhání*

V neobecnějším významu je zastavení trestního stíhání procesním úkonem, tzn. úkonem, s jehož provedením spojuje zákon určité právní účinky, konkrétně pak můžeme hovořit o zániku trestně procesního právního vztahu, neboť se týká zakončení trestního řízení¹. Jedná se o procesní úkon subjektu trestního řízení, jímž se rozumí činitel, který má a vykonává vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterému zákon dává k uskutečnění vlivu určitá procesní práva nebo určité procesní povinnosti². V případě zastavení trestního stíhání jde tedy o procesní úkon, jenž smí být v konkrétním případě učiněn jen ze strany orgánu činného v trestním řízení v souladu s trestním řádem a na jeho základě.

Právě v tomto ohledu představuje zastavení trestního stíhání významnou skutečnost, která zasahuje do práv, povinností a oprávněných zájmů nejen obviněného (obžalovaného), ale i nepochybně do sféry poškozeného, popř. i jiných osob podílejících se na trestním řízení. Podstatnou náležitostí bude, aby takový úkon byl učiněn v souladu se zásadami trestního řízení, které jsou chápány jako vůdčí právní ideje, na nichž je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů, přičemž vůdčí postavení jim přiznává sám zákon³. Zastavení trestního stíhání musí být učiněno zejména v souladu se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů, zásadou oficiality, legality a materiální pravdy⁴.

¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 213.

² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 269; Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 358.

³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 63.

⁴ Příslušný orgán činný v trestním řízení, který rozhoduje o zastavení trestního stíhání je povinen postupovat způsobem a za podmínek, které stanoví trestní řád, přičemž v rámci zásady oficiality tak postupuje z úřední povinnosti. Důsledkem zásady oficiality je pak zásada legality, která stanovuje povinnost státního zástupce stíhat veškeré trestné činy, o nichž se dozvěděl. Některé důvody zastavení trestního stíhání pak tvoří výjimku ze zásady legality. Zastavit trestní stíhání lze pak pouze na základě zjištěného skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí. Blíže viz Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 63 a násl.

Zastavení trestního stíhání představuje jeden ze způsobů meritorního vyřízení věci, v níž bylo zahájeno trestní stíhání. Děje se tak na základě rozhodnutí, tj. jedná se o individuální právní akt – procesní úkon, jehož prostřednictvím příslušný orgán činný v trestním řízení vyjadřuje jménem státu svou vůli a z něhož pro subjekty, jichž se týká, vyplývají vynutitelná práva a povinnosti nebo se jím závazně konstatuje existence či neexistence právně významných skutečností. Orgány činné v trestním řízení jeho prostřednictvím vyjadřují svá zjištění, resp. výsledky svých zjištění, a stanoví závazný způsob řešení určitých procesních situací⁵. Rozhodnutí o zastavení trestního stíhání je rozhodnutím meritorním, jímž se rozhoduje ve věci samé, tj. konečným způsobem je rozhodnuto o ukončení trestního stíhání. Meritorní vyřízení věci vystihuje v tomto směru pojem zastavení, tzn. ukončení.

O zastavení trestního stíhání je možné rozhodnout jen usnesením, což je vedle rozsudku jedna ze základních forem rozhodnutí. Trestní řád výslovně stanovuje jaké zákonné náležitosti z hlediska formálního a obsahového musí usnesení splňovat (§ 134 a násl. TR)⁶.

Trestní stíhání je součástí trestního řízení, tzn. že se jedná o pojem užší. Trestní řízení představuje komplexní celek, pod něž je možné zahrnout veškeré procesní úkony, které nelze zahrnout pod trestní stíhání. Oba tyto instituty jsou legálně definovány v ustanovení § 12 odst. 10 TR. Trestním řízením se rozumí řízení podle trestního řádu, trestním stíháním pak úsek řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé⁷.

Trestní stíhání je zahájeno při splnění dvou výchozích podmínek, kterými jsou vydání usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho doručení obviněnému. Trestní řád požaduje povinnou procesní formu úkonu⁸. Za počátek trestního stíhání se tedy

⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 374.; Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, str. 13.

⁶ Blíže viz Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, str. 62n.

⁷ Blíže viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 158.

⁸ Dřívější právní úprava zakotvovala institut sdělení obvinění ve vyšetřování a byl zastáván názor, že účinky zahájení trestního stíhání nastávají již pouhým vydáním takového usnesení, tzn. že již od tohoto

nepovažuje pouze vyhotovení (vydání) usnesení o zahájení trestního stíhání, ale účinky nastávají až jeho doručením obviněnému (§ 160 odst. 1 TR) ⁹, tzn. že v této souvislosti lze hovořit o účincích vůči podezřelému (obviněnému). Na druhé straně lze však účinky zahájení trestního stíhání pro orgány činné v trestním řízení spojovat již s jeho vydáním, neboť v této fázi je již vyloučeno provádění těch úkonů trestního řízení, kterých se má zúčastnit obviněný nebo kterých by se mohl zúčastnit obviněný nebo jeho obhájce, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit s ohledem na zákonem stanovená práva obviněného v trestním řízení (§ 165, § 32 a 33 TR) ¹⁰.

Zastavení trestního stíhání přichází v úvahu výlučně tehdy, bylo-li proti určité osobě účinně zahájeno trestní stíhání ¹¹, tj. v konkrétním případě musely nastat účinky zahájení trestního stíhání v souladu s postupem a zásadami vyplývajícími z platného trestního řádu ¹² a dále, že orgán činný v trestním řízení rozhodne o zahájení trestního stíhání za předpokladu, že skutečnosti zjištěné a odůvodněné v rámci prověřování nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba (§ 160 odst. 1 TR). Ohledně závěru, že vymezený skutek spáchala určitá osoba, postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti, který však musí být dostatečně odůvodněn, nestačí všeobecné podezření z trestné činnosti konkrétně nedoložené. Tento závěr, že byl skutek spáchán obviněným však není konečným a nemusí být ani v plné míře hodnověrný ¹³.

okamžiku bylo možné postupovat vůči osobě označené za obviněného jako by byla skutečně obviněna a např. bylo možné vydat příkaz k zatčení apod. V současné právní úpravě má okamžik zahájení trestního stíhání vůči obviněnému zásadní význam v tom ohledu, že jen od této doby je možné provádět jen ty úkony, které účinně lze provést jedině proti obviněnému a které mohou sloužit jako plnohodnotné důkazy před soudem. Blíže viz Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 285n.

⁹ Srov. ustanovení § 303 odst. 1 týkající se řízení proti uprchlému, kdy se trestní stíhání zahajuje doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obhájci obviněného.

¹⁰ Blíže viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1279.

¹¹ V odborné literatuře se můžeme setkat rovněž s pojmem sdělení obvinění. Dřívější právní úprava sdělení obvinění vázala ne neformální akt mající povahu opatření, která nedovolovala jeho přezkum v řádném opravném řízení. Současná právní úprava používá pojem sdělení obvinění, avšak je tím míněna zákonem předepsaná forma rozhodnutí, proti níž je připuštěn přezkum v rámci řádného opravného řízení. Blíže viz Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 286n.

¹² Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 1037n.

¹³ Šámal, P. a kol. Trestní řád. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1283.

1.2. Totožnost osoby a skutku

Zastavit trestní stíhání lze jen ve vztahu ke konkrétnímu obviněnému, neboť trestní stíhání lze zahájit a vést jen proti určité osobě. Zjištění totožnosti obviněného v praxi nečiní problémy, neboť se předpokládá, že jeho totožnost bude náležitě zjištěna již v přípravném řízení, popř. bude upřesňována¹⁴. Na základě usnesení o zahájení trestního stíhání je obviněnému oznámeno, že se proti němu vede pro konkrétní skutek trestní stíhání a jeho právní kvalifikace ve vyšetřování. Obviněný by měl být označen údajem svého jména a příjmení, dne a místa narození, svého zaměstnání a bydliště, popř. jinými údaji potřebnými k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou (srov. § 120 odst. 2 TR).

Stíhání nového obviněného pro skutek, pro který byl již někdo jiný stíhán, je přípustné. V soudní praxi vyvstala otázka, kdy je a kdy není rozhodnutí v právní moci, dojde-li k záměně v osobě obviněného. Přitom může dojít k případu, kdy se za obviněného vydává jiná osoba anebo kdy se obviněný vydává za jinou osobu. Předpokladem právní moci je vyhlášení a doručení rozhodnutí. Ten, komu je oznámeno rozhodnutí, musí být fyzicky identický s osobou, o které se jako o obviněném v rozhodnutí rozhoduje. Jedině tak je totiž splněna podmínka právní moci rozhodnutí, která vyžaduje, aby bylo oznámeno skutečnému obviněnému (tj. osobě, která je fyzicky totožná s tím, proti komu se trestní řízení vede a o jehož právech a povinnostech se v rozhodnutí rozhoduje). Pokud se jiná osoba vydává za obviněného nebo z jakéhokoli jiného důvodu není rozhodnutí oznámeno skutečnému obviněnému, ale jiné osobě, nemůže mít oznámení rozhodnutí jiné osobě žádné účinky, od kterých by se odvozovala právní moc rozhodnutí. Rozhodnutí proto nenabývá právní moci, protože její podmínkou je oznámení skutečnému obviněnému. Pokud se obviněný vydává za jinou osobu, nemá to pro právní moc rozhodnutí žádný význam, protože rozhodnutí bylo oznámeno skutečnému obviněnému jako osobě, o které bylo tímto rozhodnutím rozhodnuto¹⁵.

¹⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 428n.

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tz 40/2001 ze dne 28.3.2001, Codexis.

Trestní stíhání lze dále zastavit jen pro skutek, pro který se trestní stíhání vede, z tohoto důvodu je nezbytné, aby skutek byl dostatečně vymezen již v usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. jedná se o podstatnou náležitost, kdy zákon stanovuje, že musí být obsažen výrok, v němž je popsán skutek, který vykazuje znaky skutkové podstaty trestného činu s uvedením času a místa jeho spáchání, popřípadě jinými okolnostmi, za nichž k jeho spáchání došlo, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem. Dále musí být uvedeno jaký trestný čin je v uvedeném skutku spatřován, jeho zákonné pojmenování a příslušné ustanovení trestního zákoníku, podle něhož je posuzován. Právní kvalifikací skutku, v němž je spatřován trestný čin, však není zcela závazná a skutek uvedený v usnesení o zahájení trestního stíhání může být posuzován jako jiný trestný čin. Vždy je však potřeba, aby obviněný a jeho obhájce byli na tuto skutečnost upozorněni¹⁶.

Vymezením skutku je pak dán předmět trestního řízení, tzn. v další fázi trestního řízení smí být již rozhodováno jen o tomto skutku. V daném případě musí být zachována totožnost skutku. Skutkový děj vymezený v jednom aktu orgánu činného v trestním řízení může doznat v dalším řízení o něm změn. Totožnost skutku pak bude zachována za splnění určitých podmínek, které jsou odvozovány z teorie a praxe. Obecně platí, že skutek bude totožný tehdy, pokud bude zachována jeho podstata, která spočívá v jednání a následku. Totožnost skutku je zachována, bude-li zachována alespoň buď totožnost jednání nebo totožnost následku. Totožnost skutku nemění okolnosti, které pouze individualizují skutek, zejména pokud jde o čas a místo spáchání trestného činu, formu zavinění, rozsah následku, způsob provedení, pohnutku. Také zůstává totožnost skutku zachována, pokud dojde pouze k upřesnění jednání obviněného. Totožnost skutku nenarušuje ani odchýlné právní posouzení¹⁷.

Usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání je vadné, pokud v jeho výroku není uveden skutek, kterého se zastavení trestního stíhání týká, a to i přesto, že je skutek popsán jen v odůvodnění usnesení. Takové usnesení je nepřezkoumatelné¹⁸.

¹⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 428n.

¹⁷ Blíže viz Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 479n.; Slavíková, H. Totožnost obviněného a totožnost skutku při aplikaci principu ne bis in idem. Článek dostupný z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/totoznost-obvineneho-a-totoznost-skutku-pri-aplikaci-principu-ne-bis-in-idem-21698.html>

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tz 124/2001 ze dne 27.6.2001, ASPI.

Obě výše uvedené podmínky, tj. vymezení konkrétního obviněného a konkrétního skutku, je nutné vymezit tak, aby nebyly zaměnitelné s jinou osobou nebo skutkem, a současně jsou předpokladem aplikace principu *ne bis in idem*, který znamená ne dvakrát v téže věci, tj. nikdo nemůže být opětovně stíhán pro týž skutek, o němž bylo pravomocně rozhodnuto meritorním rozhodnutím, jestliže takové rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno¹⁹. V souvislosti s trestním řízením se tedy jedná o zákaz dvojího (opakovaného) trestního stíhání, popř. potrestání za týž čin. V procesních předpisech má zpravidla povahu překážky věci rozhodnuté, která je důsledkem materiální stránky právní moci spočívající v závaznosti rozhodnutí.

Zastavení trestního stíhání se týká vždy konkrétního obviněného a určitého skutku, nikoliv jeho možné právní kvalifikace. Pokud by státní zástupce zastavil trestní stíhání pro určitou právní kvalifikaci, a nikoli pro určitý skutek, a potom by byla státním zástupcem podána obžaloba, v níž by stejný skutek, ohledně něhož bylo trestní stíhání zastaveno jen pro určitou právní kvalifikaci, právně posoudil jako jiný trestný čin než ten, pro který bylo trestní stíhání zastaveno, vzniká překážka věci pravomocně rozsouzené²⁰.

Zastavit trestní stíhání může jen orgán činný v trestním řízení, konkrétně pak pouze státní zástupce nebo soud, nikoliv však policejní orgán²¹. Policejního orgánu se zastavení trestního stíhání dotýká jen v případě, kdy končí vyšetřování, a v této souvislosti má policejní orgán povinnost předložit státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby nebo na určité rozhodnutí podle § 171 až 173, § 307 nebo § 309 TŘ. V konkrétním případě pak mohou být současně dány důvody pro různá rozhodnutí podle § 171 až 173 TŘ. Policejní orgán však musí navrhnout jen takové rozhodnutí, které je pro obviněného nejpříznivější²². Státní zástupce však není těmito návrhy vázán a další vyřízení věci činí samostatně.

¹⁹ Císařová, D., Fenyk, J., Grivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 394.

²⁰ *Exceptio rei iudicatae* – vyjadřuje zásadu, že nikdo nesmí být opětovně stíhán pro týž skutek (ne bis in idem). Viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1377.

²¹ Policejní orgán měl zákonnou pravomoc rozhodovat o zastavení trestního stíhání do novely trestního řádu č. 265/2001 Sb.

²² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1356.

Státní zástupce může postupovat také tak, že ve věci ohledně některých skutků podá obžalobu a ohledně jiných skutků zastaví trestní stíhání²³. Z hlediska procesního se za součást jednoho skutku považují jen ty útoky, k nimž došlo před sdělením obvinění, tj. po sdělení obvinění se již jedná o nový skutek, pokud obviněný pokračuje dále v protiprávním jednání. Nový skutek může být spáchán rovněž více dílčími útoky, ale i kdyby plynule navazoval na předchozí dílčí útoky spáchané před sdělením obvinění, jde vždy již o jiný skutek a nebude se jednat o jeden pokračující trestný čin. Rozhodující je, kdy podezřelému bylo obvinění skutečně sděleno, tj. okamžik doručení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému²⁴. Dle ustanovení § 12 odst. 12 TR se za skutek považuje též dílčí útok pokračujícího trestného činu, není-li výslovně stanoveno jinak.

Výše uvedeným způsobem však nelze postupovat v případech jednočinného souběhu trestných činů. Má-li se stíhaný skutek posoudit v jednočinném souběhu jako více trestných činů, nelze takové stíhání zastavit jen pro některý z trestných činů přicházejících takto v úvahu. Obviněný se v těchto případech upozorní na to, že stíhaný skutek bude posuzován nadále jen jako trestný čin, na který se nevztahuje důvod, pro který by bylo nutné trestní stíhání jinak zastavit. V odůvodnění příslušného rozhodnutí se pak uvede, z jakých důvodů nebyl skutek posouzen podle ustanovení trestního zákona o dalším trestném činu. Naproti tomu možnost současně podat obžalobu a trestní stíhání zastavit se týká i případů, kdy ohledně různých dílčích útoků jednoho a téhož pokračujícího trestného činu vyjdou najevo okolnosti, jež umožňují v téže věci ohledně některých dílčích útoků zastavit trestní stíhání a ohledně jiných podat obžalobu²⁵.

Zastavit trestní stíhání lze jen ve vztahu ke konkrétnímu obviněnému pro skutek, pro který se trestní stíhání vede. Zastavit tedy nelze trestní stíhání skutku, ohledně něhož nebylo trestní stíhání zahájeno. Současně není možné zastavit trestní stíhání jen

²³ Skutkem se rozumí určitá událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, jež může mít znaky jednoho trestného činu, dvou i více trestných činů (v jednočinném souběhu), anebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu. Jako skutek je taková událost vymezena v příslušném rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. Viz Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 490n.

²⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1149.

²⁵ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 1037n.

pro část skutku. Zastavení trestního stíhání se týká vždy skutku, a nikoli jeho možného právního posouzení podle ustanovení zvláštní části trestního zákoníku²⁶.

Bylo-li trestní stíhání pravomocně zastaveno, ze zásady nedělitelnosti skutku plyne, že stejnou osobu je možno stíhat pro tento skutek, jen jestliže původní rozhodnutí bylo zrušeno v předepsaném řízení. Mezi tato řízení patří například řízení o dovolání, obnova řízení, postup nejvyššího státního zástupce podle § 174a TR, který má zvláštní oprávnění rušit do tří měsíců od právní moci nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání. V rámci mimořádného opravného prostředku stížnosti pro porušení zákona je možné, aby se ministr spravedlnosti domáhal podáním této stížnosti ve prospěch obviněného pouze příznivějšího rozhodnutí, tj. příznivějšího důvodu zastavení trestního stíhání²⁷. Mimo rámec trestního řádu pak samostatně stojí řízení o ústavní stížnosti, rehabilitační řízení podle § 14, 15 a § 30 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů. Specifický institut pak představuje ustanovení § 6 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, které rovněž za určitých podmínek dovoluje zásah do právní moci rozhodnutí²⁸.

Trestní stíhání, v němž se pokračuje vzhledem k prohlášení obviněného podle § 11 odst. 3 nebo § 172 odst. 4 TR, nelze zastavit ze stejného důvodu, pro který bylo zastaveno již původně²⁹.

Ustanovení o zastavení trestního stíhání upravená trestním řádem se v plné míře uplatní i v řízení v trestních věcech mladistvých, a to z důvodu pravidla stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (ZSVM), kdy pokud sám zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů (§ 1 odst. 3 ZSVM). Jelikož v tomto směru nemá zákon o mládeži žádné speciální ustanovení, použijí se příslušná ustanovení trestního řádu.

²⁶ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 1037n.

²⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1377.

²⁸ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 1037n.

²⁹ Tamtéž, str. 1037n.

1.3. Obecně k důvodům zastavení trestního stíhání

Pro pochopení následujícího výkladu je nezbytné v této části práce pojednat o důvodech zastavení trestního z obecného hlediska zastávaného v současné teorii.

Trestní stíhání je reakcí státu na spáchání trestného činu, resp. z hlediska trestněprocesního vztahu je povinností státu – orgánů činných v trestním řízení provádět proti obviněnému (podezřelému, obžalovanému) trestní řízení a užít proti němu podle potřeby opatření přípustná podle trestního řádu³⁰. Jelikož se jedná nejen o právo, ale i povinnost, postupují orgány činné v trestním řízení při provádění úkonů v trestním řízení z úřední povinnosti (zásada oficiality, § 2 odst. 4 TŘ). Z hlediska zahájení trestního stíhání je důsledkem zásady oficiality zásada legality upravená v § 2 odst. 3 TŘ, podle níž je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozvěděl³¹, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Odpovědnost za uskutečnění trestního stíhání má stát, konkrétně pak státní zástupce za předpokladu, že dodržení zásady stíhání jen za zákonných důvodů. Povinnost vyplývající ze zásady legality je v teorii některými autory³² vztahována i na policejní orgán, který zpravidla bývá stěžejním orgánem při provádění prověřování a vyšetřování, avšak formální akt zahájení trestního stíhání je pouze v rukou státního zástupce. Zásada legality v sobě zahrnuje jednak funkci iniciační (odhalování trestných činů a zahájení jejich stíhání), jednak funkci akuzační (předání věci k rozhodnutí o vině a případně o trestu k tomu oprávněnému orgánu, kterým je soud)³³.

Zásada legality nemá bezmezní hranice, ale zákon nebo mezinárodní smlouva může připustit výjimky. V našem trestním právu procesním jsou výjimky ze zásady legality následující³⁴:

³⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 14.

³¹ Srov. též ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

³² Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 72.

³³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 134.

³⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 73.; Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 134n.; Musil, J., Kratochvíl,

a) případy, kdy státní zástupce stíhat nesmí:

- jde o osoby vyňaté z pravomoci orgánů činných v trestním řízení proto, že požívají výsady a imunity podle zákona nebo mezinárodního práva (§ 10 TR)
- je-li trestní stíhání nepřipustné (§ 11 TR)
- poškozený neudělí souhlas k trestnímu stíhání v případech zákonem předpokládaných (§ 163, § 163a TR)
- jurisdikce státu je zúžena mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu (§ 9 TZ)

b) případy, kdy státní zástupce stíhat nemusí (tzn. může, ale nemusí):

- trestní stíhání je neúčelné z důvodů uvedených v § 172 odst. 2 písm. a), b), c) TR
- jsou-li splněny podmínky pro uplatnění odklonů

V teorii a praxi se za zvláštní případ výjimky ze zásady legality považuje i dočasné odložení trestního stíhání podle § 159b TR, který je považován za prostředek ochrany společnosti před nebezpečnými formami kriminality a umožňuje oddálení trestního stíhání za účelem odhalení závažné trestné činnosti³⁵.

Výjimky ze zásady legality mají úzkou návaznost na důvody zastavení trestního stíhání, resp. důvody zastavení trestního stíhání se překrývají s uvedenými výjimkami. Příslušný orgán činný v trestním řízení může o zastavení trestního stíhání rozhodnout jen za předpokladu, že jsou splněny zákonné podmínky pro takový procesní úkon. Podmínky, resp. důvody, za nichž je možné trestní stíhání zastavit jsou trestním řádem stanoveny v návaznosti na stádium trestního řízení. V rámci zastavení trestního stíhání se obecně rozlišují tyto důvody:

V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 125, 126.

³⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 135.

i. obligatorní

Jedná se o taxativní výčet důvodů, který není možné rozšiřovat. V případě, že je dán, resp. je zjištěn některý z důvodů pro obligatorní zastavení trestního stíhání, musí příslušný orgán činný v trestním řízení z úřední povinnosti trestní stíhání neprodleně zastavit. V návaznosti na stádium trestního řízení jsou důvody pro obligatorní zastavení trestního stíhání koncipovány jednotlivě. Tímto způsobem lze rozhodnout, jen když věc byla dostatečně objasněna v rozsahu nezbytném pro toto rozhodnutí³⁶. Mezi důvody obligatorního zastavení trestního stíhání řadíme³⁷:

- je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede
- není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci
- není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný
- je-li trestní stíhání nepřijatelné (§ 11 odst. 1 TR)
- nebyl-li obviněný v době činu pro nepřítomnost trestně odpovědný
- zanikla-li trestnost činu

Důvody obligatorního zastavení trestního stíhání jsou nejšířejí pojaty v počátečních fázích trestního řízení, tj. v přípravném řízení, a v následujících stádiích jsou naopak omezovány.

ii. fakultativní

Jedná se o taxativní výčet důvodů, které není možné rozšiřovat. Na rozdíl od obligatorních důvodů zde neplatí povinnost příslušného orgánu činného v trestním řízení trestní stíhání zastavit, ale je na jeho uvážení, zda k tomuto procesnímu úkonu přistoupí za předpokladu, že jsou naplněny zákonem požadované podmínky pro zastavení trestního stíhání. Jedná se tedy o rozhodnutí, na které neexistuje právní nárok, jedná se o otázku výkladu a aplikace příslušného ustanovení. Fakultativní důvody zastavení trestního stíhání jsou ve všech stádiích trestního řízení koncipovány stejně.

³⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008. str. 1378.

³⁷ Blíže k jednotlivým důvodům v kapitole 3. Jednotlivé důvody zastavení trestního stíhání (str. 23n.).

Základem pro fakultativní zastavení trestního stíhání je náležité objasnění skutkového stavu věci, kdy závěry orgánu činného v trestním řízení budou tvořit pevný základ pro takové rozhodnutí. Není možné v konkrétním případě vycházet pouze z mechanického použití konkrétního důvodu pro zastavení trestního stíhání, naopak v potaz musí být brány veškeré skutečnosti a okolnosti konkrétního případu. Použití konkrétního ustanovení o fakultativním zastavení trestního stíhání musí být odůvodněno a dostatečným způsobem prokázáno, zejména s ohledem na skutečnost, že nezasahuje pouze do sféry obviněného.

Případy, kdy státní zástupce stíhat nemusí, tj. fakultativní důvody zastavení trestního stíhání, jsou projevem zásady oportunity (účelnosti). České trestní právo procesní je, jak bylo uvedeno výše, ovládáno zásadou legality. Tuto zásadu však v současné době není možné považovat za absolutní, ale je modifikována zásadou oportunity, která je považována za její protiklad. Zásadou oportunity se rozumí právo státního zástupce nezačít trestní stíhání, i když jsou k němu dány zákonné podmínky, resp. po státním zástupci není zákonem vyžadováno, aby zahájil trestní stíhání a podal obžalobu na obviněného. Státnímu zástupci, příp. soudu v dalších fázích trestního řízení, je dána možnost volné úvahy (discretion) v rámci jeho rozhodování, dokonce i v případě identity obviněného a důkazů o jeho vině a žádná zákonná překážka nebrání projednání trestní věci³⁸.

Prvky zásady oportunity byly v zárodečné formě obsaženy již v trestním řádu v roce 1961, avšak k jejich většímu rozmachu a zavádění do našeho trestního práva procesního dochází až po roce 1989, a to s ohledem na změnu společenských poměrů, hospodářský rozvoj, rozvoj informačních technologií a techniky obecně apod., kdy v souvislosti s uvedenými faktory došlo k nárůstu kriminality a tím i zatížení orgánů činných v trestním řízení. Z důvodů odlehčení justičního systému, snaze o urychlení trestního řízení a jeho zefektivnění byly zavedeny nové procesní instituty ve prospěch zásady oportunity, konkrétně např. odklony [podmíněné zastavení trestního stíhání (1993), narovnání (1995), odstoupení od trestního stíhání v řízení ve věcech

³⁸ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 134. O zásadě oportunity, její historii a členění viz blíže také Pipek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. Trestněprávní revue, 204, č. 11, str. 309-320.

mladistvých (2003), podmíněné odložení návrhu na potrestání (2004) aj.]³⁹. Nespornými výhodami zásady oportunity jsou tedy zejména ekonomické úspory a systémové odlehčení justičního systému, zejména soudních instancí, které se tak můžou věnovat závažnějším trestním věcem.

V této souvislosti je třeba poukázat i na vývoj zásady oportunity v mezinárodních souvislostech. Mezi významné počiny můžeme v tomto ohledu zařadit Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 o zjednodušení trestního řízení, které bylo přijato dne 17.9.1987 a je výsledkem práce Výboru expertů (PC-PR) zřízeného roku 1996⁴⁰. Uvedené Doporučení⁴¹ bylo schváleno z důvodu zvýšení počtu případů projednávaných před trestními soudy, při kterých je pachatel ohrožen mírnějším trestem, což vede k zatížení justičního systému a k průtahům v řízení. V této souvislosti Výbor expertů navrhl a doporučil, mimo jinými způsoby, řešení ve formě použití principu oportunity v trestním řízení, přičemž vzal v potaz, že používání zásady oportunity je v členských státech rozličné⁴². Členským státům, které mají trestní řízení ovládáno zásadou legality (v tomto směru tedy i ČR), bylo doporučeno, aby přijaly alespoň taková opatření, která sledují stejný cíl jako využívání zásady oportunity, konkrétně, aby rozšířily okruh trestných záležitostí, při kterých může být trestní stíhání zahájeno jen po splnění stanovených podmínek (souhlas poškozeného, podání návrhu na zahájení trestního stíhání oprávněnou osobou, zavedení a rozšíření podmíněného zastavení trestního stíhání apod.).

Uplatnění zásady oportunity v praxi vyvolávala a vyvolává diskutabilní otázky. Někteří autoři se obávají, že uplatňování zásady oportunity ze strany státního zástupce, které by mu z titulu žalobního monopolu náleželo, by v praxi mohlo ohrozit důvěru v jeho legitimnost, neboť v praxi bývá zpochybňována legitimita nestíhání trestného

³⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges 2010, str. 135.

⁴⁰ Růžička, M. Role veřejné žaloby. *Právní rádce*, roč. 2000, č. 6, str. 26. Blíže k přijetí tohoto Doporučení viz Repík, B. Zjednodušení trestního řízení : Doporučení RE č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy 17. září 1987 s odůvodněním. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, str. 16.

⁴¹ Doporučení č. R (87) 18 dostupné z: <http://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608011&SecMode=1&DocId=694270&Usage=2>

⁴² V Doporučení č. R (87) 18 byl navržen jednak postup pro členské státy, které uplatňují v rámci trestního řízení zásadu legality, jednak postup pro členské státy, jejichž trestní řízení je ovládáno zásadou oportunity.

činu⁴³. Je důležité si však uvědomit, že v daném případě se nejedná, resp. nemělo by se jednat, o rozhodnutí založené na libovůli, ale naopak se musí postupovat podle pevně zákonem nastavených pravidel, přičemž na druhé straně stojí možnost obviněného prohlásit, že na projednání věci trvá, příp. též možnost domáhat se přezkoumání rozhodnutí v rámci řízení o stížnosti. V tomto směru však je vhodné poukázat na skutečnost, že stížnost proti rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání je přezkoumávána v rámci struktury státního zastupitelství, tj. nadřízeně vyšším státním zástupcem, kdy však nejsou splněny požadavky přezkoumání nezávislým a nestranným orgánem. Na druhou stranu však nelze rozumně požadovat, aby soud přezkoumával ex officio všechna oportunitní rozhodnutí učiněná státním zástupcem, avšak určitými nástroji kontroly by měl náš právní řád disponovat, přičemž při jejich uplatnění se může zákonodárce inspirovat v zahraničních úpravách (stížnost poškozeného proti rozhodnutí veřejného žalobce u soudu, subsidiární žaloba)⁴⁴. Na uvedenou skutečnost by měl být brán zřetel a v přípravě nové rekonstrukce trestního řádu by měly být vytvořeny odpovídající nástroje kontroly oportunitních rozhodnutí⁴⁵.

Další otázkou, která je v praxi v souvislosti s použitím zásady opportunity s ohledem na zastavení trestního stíhání řešena, je typová závažnost trestných činů, tzn. v jakých případech typové závažnosti trestných činů lze fakultativní zastavení trestního stíhání použít⁴⁶. Fakultativní zastavení trestního stíhání dle 172 odst. 2 TŘ nestanovuje žádné kritérium pro jeho použití, resp. nestanovuje, u kterých trestných činů je možné toto ustanovení použít (pozitivní vymezení) či v opačném případě u kterých použít nelze (negativní vymezení). Problém spočívá ve vymezení bagatelních trestných činů, konkrétně pak ve stanovení hranice, které trestné činy se za bagatelní ještě považují a které nikoliv, a dále neexistuje jednota názoru na postup jejich řešení. Za převládající názor lze však považovat, že pomocí opportunity mají být řešeny zejména méně závažné případy trestné činnosti (tzv. bagatelní trestné činy), a naopak závažné

⁴³ Coufal, P. Problémy spojené s případným užitím zásady opportunity v rekonstruovaném českém trestním procesu. *Trestní právo* 1998, č. 5, str. 5.

⁴⁴ Gřivna, T. K zásadě opportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. *Trestní právo* 2004, roč. 9, č. 12, str. 5.

⁴⁵ K možnostem kontroly proti rozhodnutím státního zástupce o zastavení trestního stíhání z fakultativních důvodů viz Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 138n.

⁴⁶ Typová závažnost trestného činu a případného zastavení trestního stíhání je řešena zejména v návaznosti na § 172 ods. 2 písm.c) TŘ a otázkou pojetí trestného činu v současném trestním zákoníku.

případy trestné činnosti musí být stíhány vždy⁴⁷. Typová závažnost činu je pozitivně formálně vyjádřena výší trestní sazby. Na toto vyjádření navazuje i kategorizace trestných činů při jejich dělení na zločiny a přečiny, přičemž vedle tohoto principu je použito určení trestných činů považovaných z kriminálně politického hlediska za zvlášť závažné zločiny (§ 14 TZ).

Zastavení trestního stíhání z fakultativních důvodů je v teorii též označováno jako zastavení trestního stíhání z důvodu neúčelnosti. Tato neúčelnost může spočívat v různých důvodech, které se promítají i v ustanovení § 172 odst. 2 TŘ. Těmito důvody zejména bývají důvody procesní ekonomie trestního řízení, bagatelnost nebo nedostatek veřejného zájmu na provedení trestního řízení proti osobě, vůči níž směřuje.

Důvody procesní ekonomie spočívají na šetření nákladů spojených s prováděním trestního řízení a souvisí i s menším zatížením orgánů činných v trestním řízení. Tento důvod můžeme považovat za důvod obecný, neboť v každém případě, kdy dojde k zastavení trestního stíhání z fakultativních důvodů, jsou tím uplatněny uvedené výhody.

Důvody neúčelnosti spočívající v bagatelnosti⁴⁸ a v nedostatku veřejného zájmu spolu úzce souvisejí a lze je chápat tak, že zde byl učiněn závěr, že stíhaný skutek je trestným činem (hmotněprávní posouzení), avšak v průběhu dalšího řízení došlo k oslabení zájmu státu (společnosti) na provedení daného trestního řízení. V takovém případě je možné přistoupit k procesnímu řešení, kdy i bez dokončení trestního stíhání bude dosaženo účelu trestního řízení bez odsouzení pachatele, při splnění zákonem stanovených podmínek. Veřejný zájem je druh zájmu, který je obecně prospěšný (zejména zájem státu či jiné veřejnoprávní korporace), je opakem čistě soukromého zájmu. Jedná se o právní pojem s neostrým významem, proto by měl být v zákonech blíže specifikován⁴⁹. Veřejný zájem je pojmem, který je společný jak hmotnému, tak i procesnímu právu trestnímu. V hmotném právu opodstatňuje trestnost, tj. potřebu

⁴⁷ Nezkusil, J. K uplatnění principu oportunitity v trestním právu. *Trestní právo 2009*, č. 5, str. 13n.; Gřivna, T. K zásadě oportunitity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. *Trestní právo 2004*, roč. 9, č. 12, str. 5.; Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 138n.; Pipek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*, 204, č. 11, str. 309-320.

⁴⁸ Blíže k otázce řešení tzv. bagatelních trestných činů viz výklad v kapitole 3.1.2. (str. 28n.) a kapitole 3.2.3. (str. 85n.) této práce.

⁴⁹ Hendrych, D. a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1236.

hrozby trestem, některých činů a v procesním právu opodstatňuje potřebu realizace trestnosti, tj. nezávažnější veřejnoprávní sankce, kterou je trest. Veřejný zájem na uskutečnění trestní hrozby pak není dán tam, kde v konkrétním případě není u činu dána potřeba realizace této hrozby. Veřejným zájmem na trestním postihu je tedy potřeba použití nezávažnější veřejné (státní) sankce – trestu v konkrétním zájmu zachování a funkčního způsobu soužití svobodných jedinců a jejich společenství, včetně potřeby individuální a generální prevence⁵⁰. Důvody neúčelnosti spočívající v bagatelnosti a v nedostatku veřejného zájmu se nejvýrazněji projevují v § 172 odst. 2 písm. c) TŘ⁵¹.

Samostatnými případy zastavení trestního stíhání jsou podmíněné zastavení trestního stíhání (§§ 307, 308 TŘ), schválení narovnání spojené se zastavením trestního stíhání (§ 309 až 314 TŘ) a odstoupení od trestního stíhání (§§ 70, 71 ZSVM), jejichž aplikace je vázána na samostatné zvláštní podmínky stanovené zákonem⁵².

2. Zastavení trestního stíhání v jednotlivých fázích trestního řízení

Trestní řízení probíhá v několika stádiích, přičemž jejich pořadí, účel a charakter je stanoven trestním řádem. Jak již bylo uvedeno výše o zastavení trestního stíhání může rozhodnout jen státní zástupce nebo soud, a to v návaznosti na stádium trestního řízení, v němž se o zastavení trestního stíhání rozhoduje. Stejně tak na stádium trestního řízení jsou navázány jednotlivé důvody pro zastavení trestního stíhání.

2.1. Přípravné řízení

V rámci přípravného řízení, které je prvním stádiem trestního řízení a jehož cílem je prověřit podezření ze spáchání trestného činu, opatřit podklad pro rozhodnutí

⁵⁰ Pipek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11, str. 312.

⁵¹ Viz výklad v kapitole 3.2.3. (str. 85n) této práce.

⁵² Předmětem této práce je pouze institut zastavení trestního stíhání, nikoliv tzv. odklony (alternativní způsoby trestního řízení), a proto není o nich blíže pojednáváno.

státního zástupci ve věci samé, zabránit nedůvodnému postavení obviněného před soud a usnadnit provedení případného hlavního líčení, se rozlišují následující formy přípravného řízení:

i. postup před zahájením trestního stíhání (prověřování)

Jedná se o úsek trestního řízení, jehož počátek se formálně vztahuje k okamžiku provádění úkonů trestního řízení, tj. k sepsání záznamu o zahájení úkonů přípravného řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů (§ 158 odst. 3 TŘ), a jeho konec je vázán buď na zahájení trestního stíhání, nebo na zákonem stanovené rozhodnutí v rámci tohoto postupu (§ 159a TŘ). V této fázi přípravného řízení není možné zastavit trestní stíhání, resp. vydat usnesení o zastavení trestního stíhání, neboť nedošlo k jeho zahájení formálním aktem. Přesto však zákon státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu stanovuje povinnost trestní stíhání před jeho zahájením ukončit v případě, že prošetřováním bude zjištěno, že je zde dán některý z důvodů nepřípustnosti trestního stíhání. Pokud se v konkrétní věci zjistí, že existují tyto překážky trestního stíhání, postupuje se tak, že se věc usnesením odloží⁵³. Dále zákon dovoluje, aby v trestním stíhání nebylo obecně pokračováno, tj. v daném případě nemusí být trestní stíhání zahájeno za předpokladu, že je zde dán shledán některý z důvodů fakultativního zastavení trestního stíhání, tzv. neúčelnosti trestního stíhání. I v tomto případě bude postupováno tak, že se věc usnesením odloží (§ 159a odst. 2, 3 a 4 TŘ).

ii. vyšetřování

Vyšetřováním se označuje úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby (§ 161 odst. 1 TŘ), a zpravidla bude navazovat na předchozí formu přípravného řízení, kterou je prověřování. Tyto dvě formy od sebe z teoretického a praktického hlediska odděluje usnesení o zahájení trestního stíhání. Z tohoto důvodu je tato fáze trestního řízení

⁵³ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 602.

z hlediska zastavení trestního stíhání považována za jednu z nejvýznamnějších, neboť jednak v rámci vyšetřování lze poprvé rozhodnout o zastavení trestního stíhání formálním aktem, tj. usnesením, a jednak je významná z hlediska nejdříve stanovených důvodů (podmínek) pro zastavení trestního stíhání.

Rozhodnutí v rámci vyšetřování může učinit pouze státní zástupce, přičemž tak učiní na základě spisu předloženého policejním orgánem [s výjimkou situace, kdy vyšetřování konal sám státní zástupce (§ 161 odst. 3 TŘ)], jenž obsahuje návrh na podání obžaloby nebo na některé jiné rozhodnutí dle § 171 až 173, § 307 nebo § 309 TŘ. Státní zástupce však není těmito návrhy vázán a postupuje zcela samostatně⁵⁴. Jedním z uvedených rozhodnutí je tedy i zastavení trestního stíhání dle § 172 TŘ, a to buď z obligatorních nebo fakultativních důvodů⁵⁵.

iii. zkrácené přípravné řízení

Jedná se o zvláštní formu přípravného řízení, pro níž jsou charakteristická zjednodušená pravidla a časové omezení pro vyhledávání a zajišťování důkazů při méně závažné povaze trestné činnosti. Toto řízení je vedeno vždy proti konkrétní osobě, tj. známému podezřelému, jemuž formálně náleží podobné postavení jako obviněnému. Zkrácené přípravné řízení nevede k zahájení vyšetřování, ale k návrhu na potrestání, kdy s doručením tohoto návrhu jsou spojeny účinky zahájení trestního stíhání⁵⁶, tzn. že do tohoto okamžiku nemůže být vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání. Policejní orgán po skončení zkráceného přípravného řízení rozhoduje stejným způsobem jako v rámci fáze prověřování, tj. věc usnesením odloží, jsou-li zjištěny důvody nepřijatelnosti trestního stíhání, nebo věc usnesením může odložit, jsou-li splněny podmínky pro fakultativní zastavení trestního stíhání. V případě, že žádné z výše uvedených rozhodnutí neučiní, předloží státnímu zástupci stručnou zprávu o výsledku zkráceného přípravného řízení, ke které připojí veškeré písemnosti a věci shromážděné v průběhu tohoto řízení, pokud státní zástupce neprováděl řízení sám.

⁵⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 432.

⁵⁵ Jednotlivé důvody zastavení trestního stíhání jsou podrobně rozebrány v kapitole 3. (str. 27n.) této práce.

⁵⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 437n.

Státní zástupce pak na podkladě této zprávy (návrhu) policejního orgánu učiní jedno ze zákonem stanovených rozhodnutí, přičemž tímto rozhodnutím může, resp. musí být odložena věc, jestliže je trestní stíhání nepřijatelné, nebo věc usnesením může odložit, je-li dán některý z důvodů fakultativního zastavení trestního stíhání [§ 179c odst. 2 písm. e), h) TR].

2.2. Předběžné projednání obžaloby

Predběžné projednání obžaloby je samostatným fakultativním stádiem trestního řízení, které může, ale nutně nemusí, následovat po podání obžaloby v návaznosti na proběhlé přípravné řízení. Podáním obžaloby přechází věc na soud, který dále postupuje ex officio tak, aby řízení bez průtahů směřovalo k rozhodnutí ve věci. Toto stádium má především prověřit, zda obžaloba poskytuje pro další řízení spolehlivý podklad, a má se případně zabránit tomu, aby byl obviněný bezdůvodně postaven před soud, popř. soudu zákon umožňuje, aby věc byla rozhodnuta některým ze způsobů, které jsou označovány za odklony (diversion)⁵⁷.

V rámci predběžného projednání obžaloby předseda senátu přezkoumává podanou obžalobu podle jejího obsahu a podle obsahu spisu za účelem posouzení, zda je jí nutno predběžně projednat v zasedání senátu anebo zda může nařídit o ní hlavní líčení. Z teoretického hlediska je konstatováno, že po přezkoumání obžaloby může předseda senátu tedy rozhodnout buď tak, že nařídí predběžné projednání obžaloby, nebo nařídí hlavní líčení, popř. učiní jiný úkon směřující k rozhodnutí ve věci⁵⁸.

Trestní řád uvádí výčet důvodů, pro něž je třeba predběžné projednání obžaloby nařídit, přičemž je-li některý z těchto důvodů shledán, musí být toto stádium nařízeno obligatorně. Z tohoto výkladu vyplývá, že předseda senátu může predběžné projednání obžaloby nařídit i v případě shledání jiných důvodů, které budou směřovat k jinému úkonu směřujícímu k rozhodnutí ve věci.

⁵⁷ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 448.

⁵⁸ Tamtéž, str. 449.

Jedním z obligatorních důvodů nařízení předběžného projednání obžaloby je, že jsou zde okolnosti odůvodňující obligatorní zastavení trestního stíhání, nikoliv však už shledání důvodů fakultativních⁵⁹. V této souvislosti pak soud po předběžném projednání obžaloby rozhodne o zastavení trestního stíhání za předpokladu, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 172 odst. 1 TŘ. Trestní řád dále soudu umožňuje, aby po předběžném projednání obžaloby zastavil trestní stíhání, jsou-li v konkrétním případě dány okolnosti pro fakultativní zastavení trestního stíhání (§ 188 odst. 2 TŘ). Soud tedy musí nebo může trestní stíhání zastavit ze všech důvodů, pro které tak mohl v přípravném řízení učinit státní zástupce. I zde bude platit, že takovéto rozhodnutí bude moci soud učinit jen za předpokladu, že veškeré okolnosti a skutečnosti budou tvořit pevný základ, o němž nebudou žádné pochybnosti, zejména nesmí být v žádném směru podmíněn provedením dokazování v dalším řízení⁶⁰.

Na základě výše uvedeného lze mít za to, že v rámci stádia předběžného projednání obžaloby lze rozhodnout buď nařízením předběžného projednání obžaloby, nebo nařízením hlavního líčení, popř. učinit jiný úkon směřující k rozhodnutí ve věci (např. vydat příkaz k zatčení aj.). Pokud bychom vycházeli z doslovné dikce trestního řádu, soud smí rozhodnout o zastavení trestního stíhání z fakultativních důvodů jen po předběžném projednání obžaloby, tzn. že v konkrétním případě by muselo být nařízeno předběžné projednání obžaloby v případě, že by shledal některou z okolností uvedených v § 172 odst. 2 TŘ. V tomto směru by se jednalo o fakultativní nařízení předběžného projednání obžaloby, nikoliv tedy jeho obligatorní nařízení. V opačném případě, tj. kdyby nebylo nařízeno předběžné projednání obžaloby, nebylo by možné v tomto stádiu trestního řízení rozhodnout dle § 188 odst. 2 TŘ, a rozhodnutí o zastavení trestního stíhání z fakultativních důvodů by se přeneslo do dalšího stádia, kterým je hlavní líčení s možností rozhodnout i mimo něj. Tento postup by však byl v rozporu se základními zásadami trestního řízení, zejména pak se zásadou rychlosti řízení. Na základě uvedeného lze tedy vyvodit závěr, že pro fakultativní zastavení trestního stíhání v rámci stádia předběžného projednání obžaloby se analogicky použije § 186 odst. 1 písm. c) TŘ, který se vztahuje na povinné nařízení předběžného

⁵⁹ Viz ustanovení § 186 TŘ, zejména odst. 1 písm. c) tohoto ustanovení.

⁶⁰ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 651.

projednání obžaloby z důvodu shledání okolností odůvodňujících zastavení trestního stíhání z obligatorních důvodů.

V této souvislosti je zapotřebí zmínit i postup v rámci řízení před samosoudcem, které se koná o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, s výjimkou případů, kdy má být uložen souhrnný nebo společný trest a dřívější trest byl uložen v řízení před senátem (§ 314a a násl. TŘ). V případě, že se ve věci konalo zkrácené přípravné řízení, samosoudce projedná věc ve zjednodušeném řízení zahájeném doručením návrhu na potrestání soudu. Samosoudce žalobu a návrh na potrestání předběžně neprojednává, avšak přezkoumává je ze stejných hledisek, tzn. že v této fázi může být rozhodnuto o zastavení trestního stíhání, a to jak z důvodů obligatorních, tak i fakultativních. V opačném případě samosoudce nařídí hlavní líčení.

2.3. Hlavní líčení

Hlavní líčení je stádium trestního řízení před soudem a je zpravidla těžištěm trestního stíhání. Jeho předmětem je rozhodnutí o podané obžalobě, která je nezbytným předpokladem konání hlavního líčení. Nejedná se o stádium obligatorní, neboť soud může o podané obžalobě rozhodnout i jinak než nařízením hlavního líčení, například může učinit některé rozhodnutí v rámci předběžného projednání obžaloby nebo rozhodnout mimo hlavní líčení, popř. vydat trestní příkaz⁶¹.

I v tomto stádiu trestního řízení, tj. v hlavním líčení, se uplatní za splnění zákonem stanovených podmínek obligatorní nebo fakultativní zastavení trestního stíhání. Zatímco důvody pro fakultativní zastavení trestního stíhání jsou zde dány stejným výčtem jako v předchozích stádiích trestního řízení, důvody pro obligatorní zastavení trestního stíhání jsou vymezeny úžeji. Soud má povinnost zastavit trestní stíhání jen v případě, že jsou shledány okolnosti nepřipustnosti trestního stíhání (§ 223 odst. 1 TŘ). V ostatních případech, pro něž muselo být trestní stíhání zastaveno

⁶¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 456n.

v předchozích stádiích trestního řízení, je soud povinen postupovat tak, že musí obžalovaného rozsudkem zprostit obžaloby.

Obdobně a ze stejných důvodů soud postupuje i v případě, že rozhodnutí činí mimo hlavní líčení. K této situaci dochází, jakmile vyjde najevo okolnost odůvodňující takovéto rozhodnutí, tj. jsou-li dány důvody pro fakultativní nebo obligatorní zastavení trestního stíhání. V konkrétní situaci soud nemusí vůbec konat hlavní líčení anebo rozhodne v době jeho přerušování.

2.4. Opravné řízení

Opravné řízení je součástí trestního řízení, jedná se však o stádium fakultativní, neboť se koná jen z podnětu opravného prostředku, který je dispozitivním úkonem oprávněné osoby. Jeho podstata spočívá v tom, že zpravidla orgán vyššího stupně, který k tomu má kvalifikační předpoklady, přezkoumá na podkladě podaného opravného prostředku zákonnost a odůvodněnost napadeného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení nižšího stupně, jakož i správnost postupu řízení, které rozhodnutí předcházelo. Výsledkem pak je buď potvrzení napadeného rozhodnutí jako bezvadného, nebo v případě zjištěných vad jeho zrušení a nahrazení rozhodnutím novým či jiná modifikace⁶². Z uvedeného pohledu trestní řád při splnění stanovených podmínek a postupů dovoluje orgánu činnému v trestním řízení v rámci stádia opravného řízení rozhodnout o zastavení trestního stíhání. V konkrétním případě pak bude rozhodné, o jaký druh opravného prostředku se bude jednat, resp. jaký druh opravného řízení bude na jeho základě probíhat. O zastavení trestního stíhání může orgán činný v trestním řízení rozhodnout jednak v rámci řádných opravných prostředků, ale i v rámci mimořádných opravných prostředků. Přestože u mimořádných opravných prostředků převládá kasační princip, kdy při zjištění nesprávnosti napadeného rozhodnutí příslušný soud napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí (přikáže) k novému projednání a rozhodnutí orgánu nižší instance, zákon umožňuje, aby soud, který přezkumné řízení provádí, učinil sám nové rozhodnutí prosté vad.

⁶² Blíže viz Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 505n.

K zastavení trestního stíhání může dojít v řízení o stížnosti v tom směru, že stížnost bude podána proti usnesení státního zástupce nebo soudu, jehož podstatou byl jiný druh meritorního vyřízení věci. Příslušnému orgánu rozhodujícímu o stížnosti, je pak z teoretického hlediska dána možnost rozhodnout o zastavení trestního stíhání, pokud shledá, že jsou pro tento postup dány zákonné podmínky. V daném případě může orgán rozhodující o stížnosti napadené usnesení zrušit a sám ve věci novým usnesením rozhodnout, přičemž však vychází ze skutkového stavu zjištěného orgánem prvního stupně, popřípadě doplněného dokazování v průběhu řízení o stížnosti⁶³.

O zastavení trestního stíhání dovoluje trestní řád rozhodnout i v rámci řízení odvolacího, avšak jen za předpokladu, že odvolání bylo podáno proti rozsudku soudu prvního stupně. Pokud nedojde k zamítnutí nebo odmítnutí odvolání, přezkoumá odvolací soud zákonnost a odůvodněnost napadeného rozsudku. Dle § 257 odst. 1 písm. c) TŘ má pak soud možnost napadený rozsudek nebo jeho část zrušit a sám trestní stíhání zastavit shledá-li, že je tu některá z okolností, jenž by odůvodňovaly zastavení trestního stíhání soudem prvního stupně, tj. z obligatorních i fakultativních důvodů. Trestní stíhání zastaví jak v případě, že některá z okolností nastala a byla známa již v řízení před soudem prvního stupně, tak i pokud nastala až v odvolacím řízení. Dále však trestní řád ve prospěch obžalovaného stanovuje povinnost, že v případech uvedených v § 11 odst. 1 písm. a), b), i) TŘ, která nastala až po vyhlášení napadeného rozsudku, odvolací soud rozhodne, aniž by napadený rozsudek zrušil, o zastavení trestního stíhání (§ 257 odst. 2 TŘ). Předpokladem pro uvedené obligatorní postupy je splnění přezkumné povinnosti v rozsahu vyplývajícím z ustanovení § 254 TŘ, přičemž skutkový stav musí představovat spolehlivý podklad pro rozhodnutí⁶⁴.

V rámci mimořádných opravných prostředků může příslušný soud vydat usnesení o zastavení trestního stíhání pouze u stížnosti pro porušení zákona a dovolání. V případě obnovy řízení je možné takovéto usnesení vydat jen v případě řízení po povolení obnovy, kdy se věc vrací v zásadě tam, kam se dostala v důsledku zrušení původního rozhodnutí, tzn. že se bude postupovat podle těch ustanovení trestního řádu, které se vztahují na konkrétní stádium trestního řízení, do něhož byla věc vrácena.

⁶³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 590.

⁶⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008. str. 2199.

V případě stížnosti pro porušení zákona, při splnění všech podmínek stanovených trestním řádem (§ 266 a násl.), má ministr spravedlnosti možnost podat stížnost pro porušení zákona, a to jak ve prospěch obviněného, tak i v jeho neprospěch. Nejvyšší soud, který by v případě odůvodněnosti této stížnosti rozhodoval, má ze zákona možnost rozhodnout o zastavení trestního stíhání jen za předpokladu, že by byl zákon porušen v neprospěch obviněného, v opačném případě by přicházel v úvahu jen tzv. akademický výrok⁶⁵ při nevyužití kasačního oprávnění s příkázáním učinění nového rozhodnutí zpravidla orgánu, o jehož rozhodnutí jde.

V řízení o dovolání (§ 265a a násl. TŘ) zákon Nejvyššímu soudu umožňuje, při splnění všech zákonných podmínek a shledání dovolání jako důvodného, ve věci sám rozhodnout v případě, že i zde nebude využito kasačního pravidla dle § 265l odst. 1 TŘ. V takovém případě bude ve věci učiněno nové rozhodnutí, kterým se rozumí postup, kdy Nejvyšší soud bude opětovně posuzovat otázky, které byly předmětem původního řízení, popř. otázky další, jak vyplynuly z dovolacího řízení, a poté znovu rozhodne o předmětu řízení. Současně je Nejvyšší soud vázán zákonnými podmínkami (§ 265m odst. 1 TŘ) a zákazem reformationis in peius, který znamená, že nemůže dojít ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného. Rozhodování samotným Nejvyšším soudem je vzhledem k charakteru mimořádných opravných prostředků považováno za rozhodnutí výjimečné a je možné jej učinit jen na základě skutkového stavu zjištěného v napadeném rozhodnutí a na základě právního stavu, který tu je v době rozhodování. Přestože ustanovení § 265m odst. 1 TŘ stanovuje, že Nejvyšší soud v takovém případě rozhoduje ve věci rozsudkem, bude o případném zastavení trestního stíhání rozhodnuto formou usnesení, neboť může rozhodnout v procesní pozici některého z nižších soudů nebo jiného orgánu činného v trestním řízení, do níž se dostal po zrušení napadeného rozhodnutí. V tomto případě postupuje podle zákonných pravidel pro příslušný orgán činný v trestním řízení, na jehož základě rozhoduje⁶⁶. Nejvyšší soud může sám o zastavení trestního stíhání rozhodnout při dodržení všech zákonných podmínek (§ 265a a násl. TŘ). Takovéto rozhodnutí bude i v souladu s důvodem procesní ekonomie a zásadou rychlosti řízení, pokud Nejvyšší soud na základě právního a skutkového stavu, o němž nebudou žádné důvodné pochybnosti, dospěje k závěru, že jsou splněny důvody pro zastavení trestního stíhání.

⁶⁵ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 28/2010 ze dne 22.6.2010, Codexis.

⁶⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 2355.

3. Jednotlivé důvody zastavení trestního stíhání

3.1. Obligatorní důvody

Obligatorní důvody zastavení trestního stíhání jsou v nejširší možné míře vymezeny v § 172 odst. 1 TŘ, kdy státní zástupce je povinen trestní stíhání neprodleně zastavit, tj. činí tak z úřední povinnosti, nastane-li některý z těchto důvodů.

3.1.1. § 172 odst. 1 písm. a) TŘ

Státní zástupce zastaví trestní stíhání, je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede. Při zastavení trestního stíhání z tohoto důvodu musí být zcela mimo pochybnost, že se nestal stíhaný skutek. Stíhaný skutek představuje předmět trestního řízení, kdy na příslušném orgánu činném v trestním řízení je, aby zjistil konkrétní skutečnosti, které se budou vztahovat k tomuto skutku a osobě pachatele.

Obdobný důvod je formulován v ustanovení § 226 písm. a) TŘ, na základě něhož soud zproští obžalovaného obžaloby, nebylo-li prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, avšak nejedná se o zcela totožné instituty. V případě, že nelze rozptýlit dalším vyšetřování pochybnosti, zda se skutek stal či nikoliv, je státní zástupce povinen podat ve věci obžalobu a až teprve soud po provedeném dokazování v hlavním líčení, které by nevedlo k jednoznačnému závěru, zda se stal skutek či nikoliv, by obžalovaného zprostil obžaloby podle ustanovení § 226 písm. a) TŘ, neboť by nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán⁶⁷. Jestliže tedy v přípravném řízení i po obstarání a provedení veškerých relevantních důkazů připadá v úvahu více variant skutkového stavu, pak není možné, aby státní zástupce zahájené trestní stíhání zastavil, ale naopak musí ve věci podat obžalobu, o níž soud v hlavním líčení rozhodne⁶⁸.

⁶⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1378.

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 T 3/2001 ze dne 15.2.2001, Codexis.

V praxi se řešila otázka účinků usnesení zastavení trestního stíhání v případě, že bylo učiněno na základě chybně zvoleného obligatorního důvodu zastavení trestního stíhání, ve vztahu ke spoluobviněným. Pokud ve věci bylo nesprávně trestní stíhání zastaveno podle § 172 odst. 1 písm. a) TŘ, a nikoliv podle správného ustanovení téhož odstavce písm. b) či c), účinky pravomocného rozhodnutí - byť bylo nesprávně dovozeno, že je nepochybné, že se skutek, pro který se trestní stíhání vedlo, nestal – se týkají jen obviněného, ohledně něhož bylo trestní stíhání zastaveno a který je v zastavovacím usnesení uveden, a nikoli též dalších spoluobviněných⁶⁹.

3.1.2. § 172 odst. 1 písm. b) TŘ

Státní zástupce trestní stíhání zastaví, není-li skutek, pro který se trestní stíhání vede, trestným činem a není dán důvod k postoupení věci. Tento důvod je dán za dvou podmínek, které musí být splněny kumulativně, a to jednak že skutek není trestným činem, jednak není dán důvod k postoupení věci. V prvé z podmínek jde o to, že skutek, který je v předmětné trestní věci posuzován, nenaplnuje znaky žádné skutkové podstaty, nejen pouze té, která je uvedena v usnesení o zahájení trestního stíhání. Důvodem pro nepodržení pod skutkovou podstatu příslušného trestného činu může být například nenaplnění všech znaků trestného činu nebo okolnosti vylučující protiprávnost. Okolnost nenaplnění skutkové podstaty však musí být náležitě zjištěna. Jestliže dosavadní výsledky vyšetřování nasvědčují tomu, že došetřením mohou být prokázány znaky trestného činu, nelze trestní stíhání až do dokončení došetření z tohoto důvodu zastavit⁷⁰. V praxi pak v této souvislosti bývá často napadáno, zejména v případech závažnější trestné činnosti, že dokazování nebylo dostatečné pro závěr státního zástupce, že skutek není trestným činem, popř. že provedené důkazy nebyly dostatečně vyhodnoceny s ohledem na skutkový děj, ale naopak v přípravném řízení byly provedeny důkazy v dostatečném rozsahu pro podání obžaloby, nikoli pro zastavení trestního stíhání obviněného⁷¹. S takovými tvrzeními se však bude muset soud vypořádat na základě vlastního hodnocení, které bude odvislé od komplexnosti

⁶⁹ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 1039; Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1378.

⁷⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008. str. 1378.

⁷¹ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tz 28/2010 ze dne 22.6.2010, Codexis.

předloženého spisového materiálu, z něhož bude patrný nejen samotný skutkový děj, ale i postup a hodnocení příslušného orgánu činného v trestním řízení.

Jednou z nejpodstatnějších otázek v rámci tohoto důvodu zastavení trestního stíhání je posouzení, zda skutek je trestným činem či nikoliv. Tato otázka nabyla na významu zejména v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku. V současné nauce trestního práva panuje nesoulad ohledně otázky pojetí trestného činu. Je však nepochybné, že byla vypuštěna nebezpečnost činu pro společnost, tj. materiální znak trestného činu, který musel být dán současně se znakem formálním, jinak by se nejednalo o trestný čin.

Na jedné straně stojí názor, že trestní zákoník opustil materiální pojetí trestného činu a nahrazuje ho formálně-materiálním pojetím⁷², které sice zachovává materiální východiska při legislativním určení v zákoně, co má být trestným činem a co nikoli, jakož i z hlediska vymezení typové závažnosti jednotlivých trestných činů, ale na druhé straně klade důraz na zákonné vymezení přesných a jednoznačných (nikoliv však kazuistických) skutkových podstat trestných činů. Trestní zákoník je pak tedy založen na formálním pojmu (definici) trestného činu, což bylo vedeno snahou o zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona a k posílení rovnosti všech lidí před zákonem. Oproti předchozí úpravě (§ 3 TrZ) došlo tedy k vypuštění tzv. materiálního znaku (nebezpečnost činu pro společnost) a doplnění protiprávnosti přímo do definice trestného činu. Podle důvodové zprávy k § 13 TZ odpovídá formální pojem trestného činu více logice trestního práva spočívající v tom, že se řízení např. pro méně závažné výtržnictví zastaví, než aby se takové méně závažné výtržnictví již předem nepovažovalo za trestný čin, což by mohlo mít především u mladistvých pachatelů za následek destrukci právního vědomí. Z tohoto důvodu je v posledních letech v demokratických státech stále více preferováno procesní řešení depenalizace, a to hlavně proto, že intervenční oprávnění státního zástupce při uplatnění principu oportunitity poskytují různé varianty odklonů (alternativních řízení) ještě v předsoudním stádiu trestního řízení, což vede k možnému narovnání mezi pachatelem a obětí

⁷² Tvůrce zákona odmítá tvrzení, že by nový trestní zákoník byl založen pouze na formálním pojetí, přičemž odkazuje na rozdílnost pojmů „pojetí trestného činu“ a „pojem trestného činu“. Blíže viz Šámal, P. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikace trestního zákoníku. Právní rozhledy 2007, č. 17, str. 637; Pipek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. Trestněprávní revue 2004, č. 11, str. 312-313.

kontrolovanému státním zástupcem⁷³. Formální definice trestného činu přitom neznamená, že by bylo nutno stíhat všechny, i bagatelní trestné činy, neboť jejich řešení kodifikace trestního práva vedle použití zásady subsidiarity trestní represe s výslovným zakotvením principu ultima ratio v § 12 odst. 2 TZ vyhrazuje i procesním právu [§ 172 odst. 2 písm.c)]⁷⁴.

Na druhé straně je zastáván názor, že trestní zákoník upravuje formální pojetí trestného činu, neboť v souladu s výkladem ustanovení § 13 odst. 1 TZ jsou obligatorními znaky jednak protiprávnost, jednak formální znaky trestného činu. Takto vymezená legální definice trestného činu je pak doplněna a omezena dvě korektivy rozsahu trestního bezpráví, a to hmotněprávním korektivem ve formě zásady subsidiarity trestní represe a procesněprávním korektivem, který představuje zásada oportunity [§ 172 odst. 2 písm.c)]⁷⁵.

Formální pojem trestného činu, tzn. že trestný čin je vymezován formální definicí, ve které je zdůrazňováno, že trestným je jednání protiprávní a trestné, však neznamená, že trestný čin by bylo možné v našem trestním zákoníku chápat jen jako pouhý popis znaků charakterizujících trestný čin, neboť z hlediska jeho legislativního vymezení i jeho interpretace je třeba ho posuzovat jako čin společensky škodlivý, což však nemá při jeho aplikaci význam materiálního znaku trestného činu. Znaky trestného činu je třeba vykládat tak, aby za trestný čin byl považován jen čin společensky škodlivý, přičemž konkrétní společenskou škodlivost je třeba řešit v každém jednotlivém případě přísně individuálně (přihlíží se ke konkrétním skutkovým okolnostem, k dalším okolnostem případu, s přihlédnutím k trestní sazbě zvažovaného trestného činu, která vždy vyjadřuje typovou společenskou škodlivost takového trestného činu, a zvážení, zda nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu). Hledisko společenské škodlivosti má při tomto přístupu povahu významného interpretačního pravidla, které napomáhá zákonnou skutkovou podstatu konkrétního trestného činu i jeho formální znaky vyložit podle jejich smyslu, tj. i při formálním

⁷³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 101.

⁷⁴ Šámal, P. trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin advokacie 2009, č. 10, str. 23.

⁷⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 116.

pojetí se vždy uplatňuje aspekt materiální⁷⁶. Společenská škodlivost v tomto směru tedy není v trestním zákoníku součástí definice trestného činu, ale naopak zdůrazňuje protiprávnost činu, tzn. že jde o návrat k tzv. materiální protiprávnosti (prostředek rozhraničení toho, co je třeba označit za trestný čin). Při posuzování hraničních případů, zda se jedná o trestný čin či nikoliv, je třeba využívat zásadu subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo jsou neefektivní⁷⁷. Jinými slovy tato zásada počítá s tím, že by nemělo jít o jakékoliv společensky škodlivé jednání, ale společenská škodlivost by měla dosáhnout určité výše, ve které by nepostačovalo uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu⁷⁸.

Jak již bylo výše uvedeno hledisko společenské škodlivosti je významným interpretačním pravidlem, které si klade za cíl napomoci k odlišení trestných činů od těch deliktů, které by neměly být považovány za trestné činy, a zejména je ho třeba použít k výkladu těch znaků trestných činů, které nemají jasnou spodní hranici. Z logiky věci pak vyplývá, že z hlediska vymezení zásady subsidiarity trestní represe a úvahy, zda jde na jejím podkladě o trestný čin či nikoli, nebude tato zásada aplikována v případech mimořádně závažných trestných činů, ale ani v případech „jen“ závažných trestných činů, přičemž bude třeba zvažovat vždy spíše konkrétní okolnosti případu a osobu pachatele, než typovou společenskou škodlivost určitého trestného činu vyjádřenou trestní sazbou⁷⁹.

V této souvislosti bývá často řešena otázka, jak by se mělo postupovat v případě méně závažných neboli též bagatelních trestných činů. S ohledem na kategorizaci trestných činů dle § 14 TZ bude aplikace zásady subsidiarity trestní represe a z ní vyplývajícího principu ultima ratio nepochybně vyloučena zejména v případech zvlášť závažných zločinů a zločinů, neboť zde nevznikne pochybnost, že se jedná o trestné činy společensky škodlivé. Naproti tomu zvlášť pečlivě bude muset být tato zásada zvažována u kategorie přečinů, zejména pokud půjde v konkrétním případě o přečin menší závažnosti. V návaznosti na uvedené trestní zákoník řeší problém tzv. bagatelních

⁷⁶ Šámal, P. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikace trestního zákoníku. Právní rozhledy 2007, č. 17, str. 639.

⁷⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 102n.

⁷⁸ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 117.

⁷⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 105.

deliktů, které by neměly být trestné. Zásada subsidiarity trestní represe byla uzákoněna v reakci na opakovaně vyslovovanou obavu, že by formální pojetí mohlo vést k přetížení orgánů činných v trestním řízení bagatelními věcmi, které jsou dnes odloženy ještě před zahájením trestního stíhání, což by se dříve či později projevilo i v nákladech státu. Procesní řešení podle § 159a odst. 4 a § 172 odst. 2 písm. c) TŘ nebylo shledáno dostatečným. Uplatňuje se názor, že bude třeba hmotněprávní i procesní řešení v praxi používat ve vzájemné návaznosti a diferencovanosti, přičemž hmotněprávní řešení má zásadně přednost, kdy uplatnění zásady subsidiarity trestní represe umožňuje u méně závažných trestných činů (přečinů) při restriktivním výkladu jejich zákonných skutkových podstat eliminovat bagatelní případy ve smyslu právní sentence minima non curat praetor (o drobné záležitosti se praetor nestará). V případě procesního řešení pak jde o posouzení, zda i bez „dokončení trestního stíhání“ bylo dosaženo účelu trestního řízení, tj. zda existuje i nadále veřejný zájem na provedení daného trestního řízení a odsouzení pachatele. Dosažení účelu trestního řízení i bez odsouzení pachatele přichází v úvahu jen u činů menší závažnosti, u kterých může zvláště chování obviněného po spáchání činu, zejména jeho snaha nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu apod., vyvážit zájem společnosti na jeho trestním postihu⁸⁰.

V návaznosti na vše výše uvedené je nepochybné, že otázka posouzení skutečnosti, zda se v konkrétním případě jedná o trestný čin či nikoliv, je otázkou hmotněprávní. V prvním kroku hmotněprávního posouzení budou muset být splněny formální znaky příslušného trestného činu, v rámci druhého kroku pak orgán činný v trestním řízení posoudí, zda se jedná o společensky škodlivé jednání, kdy nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu a vzniká zde zájem státu (společnosti) na potrestání pachatele. V rámci tohoto postupu pak lze dospět buď k závěru, že se jedná o trestný čin, nebo že v konkrétním případě o trestný čin nejde, přičemž je možné vyloučit i zcela „na první pohled“ bagatelní trestné činy, a to s ohledem na uvedenou zásadu subsidiarity trestní represe. Na druhé straně by měly být rozlišovány trestné činy bagatelního charakteru, tj. menší závažnosti, kdy už se však bude jednat o trestné činy, u nichž byl dán v době posouzení hmotněprávní otázky

⁸⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 106,107.

zájem na ochraně společnosti před tímto jednáním. Procesní postup podle § 172 odst. 2 TŘ se pak uplatní až následně, přičemž je nutné si uvědomit, že procesněprávní posouzení se odehrává v pozdější fázi trestního řízení a s ohledem na posouzení stanovených podmínek.

Zahájení trestní stíhání znamená, že příslušný orgán činný v trestním řízení posoudil skutek z hmotněprávního hlediska jako možný trestný čin, kdy pak v rámci dalšího postupu předkládá státnímu zástupci spis spolu s návrhem podle § 166 odst. 3 TŘ. Státní zástupce pak není tímto návrhem vázán a zcela samostatně trestní věc posoudí, přičemž může dospět k závěru, že již na základě hmotněprávního posouzení se nejedná o trestný čin, a to s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 TZ. Zde však vyvstává otázka, jak dále procesně postupovat. Podle § 172 odst. 1 písm. b) TŘ má povinnost státní zástupce trestní stíhání zastavit zjistí-li, že skutek, pro který se trestní stíhání vede, není trestným činem a současně, že zde není dán důvod k postoupení věci. Pokud se jedná o první z podmínek, tj. skutek není trestným činem, je tato podmínka dle mého názoru splněna, neboť se bude vycházet z hmotněprávního posouzení, že se nejedná o trestný čin. V takovém případě není možné ubírat se tím směrem, že bychom část ustanovení „skutek není trestným činem“ vykládali tak, že samotným skutkem (jednáním pachatele) sice byly naplněny znaky konkrétního trestného činu, ale protože se nejedná o trestný čin z důvodu uplatnění zásady subsidiarity trestní represe, tj. není dán potřebný stupeň společenské škodlivosti, tak se hledisko společenské škodlivosti v rámci této části ustanovení neuplatní, neboť se nejedná o zákonný znak trestného činu. Tím by totiž zcela došlo k popření hmotněprávního posouzení, které však má zásadně přednost, a musí být stejně aplikováno i v rámci procesní postupu podle § 172 odst. 1 písm. b) TŘ.

Pokud se jedná o druhou podmínku, tj. není dán důvod k postoupení věci, lze problém spatřovat v tom, že tato podmínka nebude splněna, jestliže se nejedná o trestný čin jen z důvodu uplatnění zásady subsidiarity trestní represe. Jelikož podmínkami této zásady jsou, že musí jít o případ společensky škodlivý a že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, pak lze předpokládat, že skutek bude posuzován například jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění, neboť zde určitá závadnost tohoto jednání bude dána. Zcela teoreticky, pokud by se jednalo

o případ, že se nejedná o trestný čin, neboť se neuplatní zásada subsidiarity trestní represe, a byla splněna i podmínka, že není dán důvod k postoupení věci, bylo by možné trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. b) TŘ zastavit. Spíše se však přikláním k závěru, že v praxi se bude jednat o případy, kdy nebude možné trestní stíhání z tohoto důvodu zastavit, neboť nebude splněna podmínka, že není dán důvod k postoupení věci, tj. naopak k postoupení věci bude dán důvod a z procesního hlediska se pak uplatní postup podle § 171 odst. 1 TŘ. Nenaplní-li skutek zákonné znaky trestného činu, avšak mohl by být jiným příslušným orgánem posouzen jako přešupek nebo kárné provinění, jde o případ, kdy je dán důvod k postoupení věci, a státní zástupce je povinen věc postoupit dle ustanovení § 171 odst. 1 TŘ jinému orgánu. Uplynula-li však od spáchání přešupku nebo kárného provinění doba, po které podle příslušných předpisů je již nelze stíhat, nepřichází postoupení věci v úvahu, neboť by již nemohly být příslušným orgánem projednány. V tomto ohledu by bylo trestní stíhání zastaveno z tohoto obligatorního důvodu. Naproti tomu pokud státní zástupce trestní stíhání zastaví, ačkoli je zde důvod k postoupení věci podle ustanovení § 171 odst. 1 TŘ, nebrání to orgánu příslušnému ke stíhání přešupků, aby i bez postoupení věci projednal takový skutek jako přešupek a uložil za jeho spáchání sankci⁸¹.

3.1.3. § 172 odst. 1 písm. c) TŘ

Státní zástupce trestní stíhání zastaví, není-li prokázáno že skutek spáchal obviněný. Z tohoto důvodu lze trestní stíhání zastavit za předpokladu, že stíhaný skutek zakládá podle výsledků vyšetřování určitý trestný čin, ale nepodařilo se prokázat, ač věc byla dostupnými prostředky náležitě objasněna, že pachatelem tohoto trestného činu byl právě obviněný. Patří sem jak případy, kdy obviněný nemohl být usvědčen výsledky vyšetřování, tak i případy, kdy bylo prokázáno, že pachatelem byla jiná určitá osoba nebo jiná dosud neztotožněná osoba. V konkrétním případě se tedy vyžaduje závěr, že se skutek stal a že jím byl spáchán trestný čin, ale osoba, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, není jeho pachatelem. Je-li zjištěno, že trestný čin spáchala jiná osoba, je nutné proti ní zahájit trestní stíhání v souladu s ustanovením § 160 TŘ⁸².

⁸¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Bec, 2008, str. 1379.

⁸² Tamtéž, str. 1379.

I zde tvoří podstatnou okolnost pro zastavení trestního stíhání dokazování. Dokazování v trestní věci musí být úplné, veškeré skutečnosti musejí být objasněny nebo doplněny za účelem naplnění základních zásad trestního řízení dle ustanovení § 2 odst. 5, 6 TR, které budou státnímu zástupci dovolovat objektivně rozhodnout o zastavení trestního stíhání obviněného, a to na podkladě úplného dokazování a správného hodnocení důkazů. V případě, že závěr o tom, že skutek, pro který se trestní stíhání vede, nespáchal obviněný, závisí na hodnocení rozporných důkazů, které připouštějí jakoukoliv reálnou možnost, že obviněný je pachatelem trestného činu, policejní orgán je povinen podat návrh na podání obžaloby a státní zástupce musí podat obžalobu, neboť výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. K odstranění rozporů mezi navzájem si odporujícími důkazy (ve věci byly opatřeny důkazy, z nichž některé obviněného usvědčují, a jiné naopak podezření ze spáchání trestného činu obviněným vyvracejí nebo zeslabují) může zpravidla dojít až po projednání věci v hlavním líčení na základě zásad ústnosti a bezprostřednosti a zhodnocení provedených důkazů soudem⁸³. Závěr, že skutek nespáchal obviněný musí být natolik nezpochybnitelný, že na něm nemůže nic změnit ani provedení důkazů v hlavním líčení před soudem. Státní zástupce tedy musí být na podkladě opatřených důkazů důvodně přesvědčen o tom, že trestný čin, pro který má být podána obžaloba, spáchal právě obviněný, ale důkazy shromážděné v přípravném řízení nemusí poskytovat zcela nezpochybnitelnou jistotu o vině obviněného. Na druhé straně však je zároveň důležité, aby varianta, o níž opřel státní zástupce své rozhodnutí, je potvrzována provedeným dokazováním. Stupeň pravděpodobnosti (či jistoty) spáchání trestného činu obviněným na jedné straně musí být v okamžiku podání obžaloby vyšší, než byl při sdělení obvinění, na druhé straně nelze vyžadovat tento stupeň ve stejné míře, v jaké je třeba pro vynesení odsuzujícího rozsudku⁸⁴.

⁸³ Tamtéž, str. 1379.

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 5 Tz 174/2001 ze dne 5.9.2001, Codexis.

3.1.4. § 172 odst. 1 písm. d) TŘ

Státní zástupce zastaví trestní stíhání, je-li trestní stíhání nepřipustné. Nepřipustnost trestního stíhání je obecně definována v § 11 odst. 1 TŘ, kde jsou uvedeny důvody, pro které je trestní stíhání nepřipustné a v důsledku toho nelze trestní stíhání zahájit, a v případě, že již bylo zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno. Důvody jsou zde stanoveny výslovně, pozitivně a především taxativně, tzn. že je není možné rozšiřovat. Ustanovení § 11 odst. 1 TŘ představuje kogentní úpravu, od které není možné se odchýlit, a současně představuje průlom do zásady oficiality upravené v § 2 odst. 4 a zásady legality upravené v § 2 odst. 3 TŘ⁸⁵.

3.1.4.1. Jednotlivé důvody nepřipustnosti trestního stíhání podle § 11 odst. 1 TŘ⁸⁶

a) udělení milosti nebo amnestie prezidenta republiky

Pravomoc udělovat v jednotlivých případech milost [čl. 62 písm. g) Ústavy] a hromadně amnestii [čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy] má prezident ČR. Z takto vymezených pravomocí prezidenta má toto ustanovení na mysli pouze abolici, tj. příkaz, aby se trestní stíhání nezahajovalo nebo aby se v zahájeném trestním stíhání nepokračovalo.

Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii však nelze aplikovat zcela mechanicky na všechny případy, které jsou aktuálně posouzeny jako trestné činy podléhající amnestijnímu rozhodnutí, ale v konkrétním případě musí z provedených důkazů vyplývat, že dané jednání je skutečně trestným činem podléhajícím amnestii, a zároveň musí být vyloučeno, že stávající či doplněné dokazování nemůže vést k opačnému závěru. Zastavení trestního stíhání se týká zásadně skutku a nikoliv jeho možného právního posouzení podle zvláštní části trestního zákoníku. Orgán činný v trestním řízení rozhodující o nepřipustnosti trestního stíhání vzhledem k aboličnímu ustanovení amnestie prezidenta republiky musí posoudit jako předběžnou otázku, pod které

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 578/2002 ze dne 22.10. 2002, ASPI.

⁸⁶ Výklad k jednotlivým důvodům nepřipustnosti trestního stíhání převzat z Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008. str. 123n.

ustanovení trestního zákoníku je třeba skutek, pro který je obviněný stíhán, podřadit. Teprve není-li pochybností o tom, jakou právní kvalifikaci lze u předmětného skutku použít, lze učinit právní závěr, že se v trestní věci použije příslušné aboliční ustanovení amnestie prezidenta republiky. Aboliční ustanovení amnestie prezidenta republiky se tedy u obviněného uplatní za situace, kdy stíhaný skutek je právně kvalifikován jako trestný čin, na nějž se abolicie vztahuje. V případě, že v dalším průběhu trestního stíhání byl skutek posouzen jako jiný trestný čin, na nějž se amnestie nevztahuje, není možné trestní stíhání z tohoto důvodu zastavit, přičemž není rozhodné, zda důvodem změny právní kvalifikace bylo původně chybné právní posouzení skutku nebo změna důkazní situace⁸⁷.

b) promlčení trestního stíhání

V tomto případě jde o promlčení trestního stíhání jako případu zániku trestní odpovědnosti. Obecně je zánik trestní odpovědnosti⁸⁸ upraven v části první, hlavě IV., díl 2 promlčení trestní odpovědnosti, v ustanovení § 34 a § 35 TZ. Při promlčení trestní odpovědnosti zaniká trestní odpovědnost pachatele trestného činu uplynutím doby stanovené zákonem, a to z důvodů hmotněprávních (uplynutím času postupně slábne, až docela zaniká potřeba trestněprávní reakce na trestný čin, a to jak z hlediska generální prevence, tak i z hlediska prevence individuální) i procesních (spočívajících v obtížích při dokazování spojených s tím, že uplynutím času se oslabuje síla důkazních prostředků)⁸⁹.

Promlčení trestního stíhání představuje samostatný důvod, resp. poddůvod zastavení trestního stíhání, který není možné podřazovat pod důvod zastavení trestního stíhání z důvodu zániku trestnosti činu upraveného v ustanovení § 172 odst. 1 písm. f) TŘ.

⁸⁷Usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn. III. ÚS 173/06 ze dne 2.3.2006, Codexis.

⁸⁸Dříve terminologicky řazeno pod zánik trestnosti upravený v § 67 a § 67a TrZ.

⁸⁹Šámal, P. a kol. trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 379.

c) vynětí osoby z pravomoci orgánu činných v trestním řízení, nebo jde o osobu, k jejímuž stíhání je podle zákona třeba souhlasu, jestliže takový souhlas nebyl oprávněným orgánem dán

Vynětí osob z pravomoci orgánů činných v trestním řízení je blíže upraveno v ustanovení § 10 TR, kde zákon rozlišuje imunity a výsady podle mezinárodního práva a výsady a imunity podle zákona. Právní postavení osob požívajících výsad a imunit vyplývá jednak z obyčejového práva mezinárodního, jednak z mezinárodních smluv, jejichž signatářem je ČR (mezi nejvýznamnější patří Vídeňská úmluva o diplomatických stycích, výsadách a imunitách ze dne 18.4.1961). Se vstupem ČR do Evropské unie nabyly samozřejmě na významu i výsady a imunity EU. Na základě výše uvedeného jsou z pravomoci OČTR vyňaty například hlavy cizích států, předsedové a členové cizích vlád, šéfové diplomatických misí, velvyslanci a atašé včetně členů jejich rodin, členové zvl. misí (ad hoc diplomacie) aj. Tyto osoby není možné trestně stíhat po celou dobu, co požívají výsad a imunit podle mezinárodního práva.

Imunitu rozlišujeme na hmotněprávní exempci (indemnita), tj. neodpovědnost za čin jinak trestný, a druhou formou je exempce procesní, jejíž význam je v tom, že osobu, které svědčí tento druh imunity, nelze trestně stíhat, popř. ji nelze trestně stíhat bez souhlasu příslušného orgánu. Na rozdíl od indemnity není taková osoba vyňata z působnosti trestního zákona, tj. může se dopustit trestného činu. Z důvodu svého postavení je však vyňata z působnosti trestního řádu neboli z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, přičemž i exempce procesněprávní může mít povahu trvalé překážky trestního stíhání, tj. má hmotněprávní důsledky. V některých případech představuje procesněprávní exempce jen dočasnou překážkou trestního stíhání, kdy doba trvání překážky se shoduje s dobou výkonu příslušné funkce (mandátu) a jakmile osoba přestane tuto funkci vykonávat, lze ji trestně stíhat. V této souvislosti pak můžeme rozlišovat dvě skupiny případů, a to případy, kdy je trestní stíhání podmíněno souhlasem příslušného orgánu a odepření souhlasu brání trestnímu stíhání pouze po dobu výkonu funkce, tj. osobu lze trestně stíhat po zániku mandátu či skončení

výkonu funkce, a jednak se jedná o případ, kdy ze zákona plyne, že po dobu trvání funkce osobu nelze trestně stíhat⁹⁰.

V České republice není možné trestně stíhat prezidenta republiky, současně jej nelze ani zadržet nebo stíhat pro přestupek či jiný správní delikt. Trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce je pak navždy vyloučeno. Obdobně nelze poslance ani senátora postihnout pro hlasování v Poslanecké sněmovně, Senátu či jejich orgánech. Za projevy učiněné na těchto místech je rovněž nelze trestně stíhat, není však vyloučena disciplinární pravomoc příslušné komory. K trestnímu stíhání za ostatní jednání, která nespádají pod výše uvedené, je možné poslance nebo senátora trestně stíhat jen se souhlasem příslušné komory.

Souhlas k trestnímu stíhání je zapotřebí i u jiných osob, u nichž tak stanoví zákon, jedná se například o soudce ÚS ČR, veřejného ochránce práv, soudců pro trestné činy spáchané při výkonu funkce nebo v souvislosti s výkonem této funkce, obviněného vydaného cizím státem apod. V případě, že příslušný orgán nedá souhlas, trestní stíhání nebude zahájeno, příp. bude muset být zastaveno. Orgány činné v trestním řízení pak mají povinnost vyžádat si souhlas od příslušného orgánu neprodleně od okamžiku, kdy se dozví, že takovýto souhlas je zapotřebí.

d) osoba, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná

Ustanovení § 25 TZ stanovuje, že trestně odpovědný není ten, kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku, přičemž trestní odpovědnost začíná až dnem, který následuje po dni 15. narozenin pachatele. V případě, že pachatel tedy bude mladší 15 let, je jeho trestní odpovědnost za trestný čin podle trestního zákoníku vyloučena, a trestní stíhání v takovém případě nebude zahájeno, popř. bude zastaveno⁹¹.

e) smrt nebo prohlášení za mrtvého

V rámci tohoto důvodu je trestní stíhání nepřípustné vůči osobě, která zemřela, tj. v konkrétním případě je jisté, že tato skutečnost nastala. Pojem smrti je vykládán

⁹⁰ Gřivna, T. Imunity podle vnitrostátního práva z pohledu trestního práva. Trestněprávní revue, 2006, č. 3, str. 65-69.

⁹¹ Srov. § 89 a násl. ZSVM.

na základě lékařských poznatků jako biologická smrt mozku, což je takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.

Druhým případem jsou situace, kdy smrt nelze prokázat předepsaným způsobem a za tímto účelem upravuje náš právní řád občanskoprávní institut řízení o prohlášení za mrtvého (§ 195 až 200 OSŘ). Osobu lze prohlásit za mrtvou, je-li její smrt zjištěna jinak, a rovněž soud může prohlásit za mrtvou neznámou osobu, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije. Zde ovšem není nikdy zcela jisté, že tato skutečnost nastala.

Trestní řád zná ale i z tohoto ustanovení určité výjimky ve prospěch obviněného, kdy lze v trestním řízení pokračovat i po jeho smrti (např. v dovolacím řízení podle § 265p odst. 3 TR aj.).

f) dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným:

i. rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno

ii. rozhodnutím o schválení narovnání, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno

iii. rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno

Ve výše uvedených případech je uvedeno pravidlo, že nikdo nesmí být trestně stíhán opětovně pro týž skutek, které je projevem zásady *ne bis in idem* (ne dvakrát o tomtéž)⁹². V této souvislosti je vhodné upozornit i na § 11a TR, který stanovuje, že trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek nelze zahájit, pokud státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení rozhodl o schválení narovnání a věc odložil nebo rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a podezřelý se osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil.

⁹² Blíže k zásadě *ne bis in idem* viz výklad uvedený v kapitole 3.1.4.2. (str. 64n).

Soudem ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TŘ se míní každý soud naší soudní soustavy. Jiným oprávněným orgánem je zde míněn státní zástupce, neboť pouze on a soud mohou svým rozhodnutím zastavit trestní stíhání. Mezi tyto orgány tedy nepatří ani správní orgány ani policejní orgány. Správní orgány totiž vůbec nerozhodují v trestním řízení a policejní orgány mohou v tomto řízení rozhodnout jen o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 TŘ, které nelze považovat za rozhodnutí ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TŘ, protože v něm nejde o trestní stíhání.

Pravomocný rozsudek či pravomocné usnesení o zastavení trestního stíhání se týká vždy určitého obviněného, který musí být v takovém rozhodnutí nezaměnitelným způsobem uveden, a určitého skutku, který je v něm popsán a dostatečným způsobem vymezen rovněž z důvodu jeho nezaměnitelnosti. Zastavení trestního stíhání však nebrání možnosti stíhat jinou osobu pro spáchání totožného skutku, přičemž to samé současně platí i pro případ pravomocného rozsudku. Ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TŘ nebrání trestnímu stíhání pro týž skutek (čin) to, že pro něj byl obviněný postižen v přestupkovém řízení, v němž byl takový skutek (čin) posouzen jako přestupek. Na druhé straně podle § 76 odst. 1 písm. g) ZoPřes platí, že řízení před příslušným správním orgánem je třeba zastavit, jestliže o posuzovaném skutku již bylo rozhodnuto orgánem činným v trestním řízení⁹³.

Účinky zastavení trestního stíhání nastávají i u podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 308 odst. 3 TŘ, a to až právní mocí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, nebo uplynutím lhůty jednoho roku od uplynutí zkušební doby, ve které musí být učiněno rozhodnutí o osvědčení nebo o pokračování v trestním stíhání. Zastavením trestního stíhání se rozumí i usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého podle § 70 odst. 1 ZSVM, neboť jeho součástí je i výrok o zastavení trestního stíhání.

Rozhodnutí o schválení narovnání může za podmínek uvedených v § 309 odst. 1 TŘ učinit soud a v přípravném řízení i státní zástupce. Jeho součástí je i zastavení trestního stíhání, přičemž i zde je nezbytnou podmínkou, aby výrok obsahoval náležité a nezaměnitelné vymezení osoby a skutku, jehož se narovnání týká.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 11 Tdo 738/2003 ze dne 22. 7. 2004, Codexis.

Trestní stíhání téže osoby pro týž skutek, jako pro trestný čin, je vyloučeno v případě, jestliže trestní stíhání obviněného skončilo pravomocným rozhodnutím státního zástupce nebo soudu o postoupení věci jinému příslušnému orgánu, jestliže výsledky přípravného řízení ukazují, že nejde o trestný čin, avšak jde o skutek, který by mohl být tímto příslušným orgánem posouzen jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění. Mimo tento případ opětovnému stíhání téže osoby pro týž skutek posuzovaný v novém řízení jako trestný čin nebrání, jestliže dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím takového příslušného orgánu, přičemž tomuto řízení nepředcházelo trestní stíhání a rozhodnutí o postoupení věci⁹⁴.

i) podmíněnost trestního stíhání souhlasem poškozeného a takový souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět

Zde je důvodem nepřipustnosti trestního stíhání nedostatek souhlasu poškozeného, příp. jeho zpětvzetí za podmínek uvedených v § 163 a 163a TR. Tato ustanovení představují průlom do zásady legality a řeší u taxativně vyjmenovaných trestných činů konflikt zájmu státu na trestním stíhání a zájmu poškozeného, který má blízký vztah k osobě, proti níž se trestní řízení vede, ve prospěch poškozeného, jenž může být v důsledku potrestání pachatele nepřímo (fakticky) postižen. Poměr poškozeného a osobou, vůči níž má právo udělit souhlas s trestním stíháním, musí až na ojedinělé výjimky (např. znásilnění) existovat v době, kdy se trestní stíhání vede, resp. má vést, a nikoliv v době, kdy byl čin spáchán. Ustanovení § 163a TR naproti tomu uvádí případy, kdy u vyjmenovaných trestných činů souhlas poškozeného není třeba, neboť zde převažuje zájem společnosti na trestním stíhání a případném potrestání pachatele.

Dispoziční právo poškozeného se vztahuje na celé trestní stíhání, včetně stádia opravného řízení. V případě, že však bude souhlas odepřen nebo vzat zpět, nesmí příslušný OČTŘ trestní stíhání zahájit či v něm pokračovat, s výjimkou situace, kdy z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

⁹⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 129.

V případě, že trestní stíhání je zahájeno pro trestný čin nevyjmenovaný v § 163 TŘ a následně v dalším průběhu dojde ke změně právní kvalifikace na trestný čin tam neuvedený, pak má orgán činný v trestním řízení povinnost se bez odkladu na takový souhlas dotázat.

Jednou z výjimek, kdy trestní stíhání nebude zastaveno pro trestný čin, k jehož stíhání je zapotřebí souhlasu poškozeného, představuje jednočinný souběh dvou nebo více trestných činů. Trestní stíhání se pak povede jen pro trestný čin, u něhož není zapotřebí souhlasu, nebo byl dán souhlas. U trestného činu, u něhož souhlas dán nebyl, se trestní stíhání nezastavuje, ale obviněnému se sdělí, že stíhaný skutek bude v důsledku odepření souhlasu poškozeného posuzován jenom jako trestný čin, ohledně něhož není nutný souhlas, a v odůvodnění následného rozhodnutí se uvede, z jakých důvodů skutek není posuzován jako trestný čin, pro který by se jinak vedlo trestní stíhání.

j) stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána

V případě uplatnění tohoto důvodu nelze trestní stíhání zahájit, příp. v něm pokračovat, pokud mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána, stanoví jakoukoliv nepřipustnost trestního stíhání. V praxi nejčastěji v této souvislosti narážíme na problematiku zásady *ne bis in idem* a práva na spravedlivý proces, resp. na průtahy v trestním řízení.

3.1.4.1. Průtahy v trestním řízení

Praxe i judikatura řešila v posledních letech otázku týkající se průtahů v trestním řízení, resp. otázku nepřiměřenosti délky trestního řízení. Problematika přiměřenosti délky trestního řízení (průtahů) je spjata s jednou ze základních zásad trestního řízení, a to se zásadou rychlosti řízení upravenou nejen v trestním řádu, ale i v jiných právních předpisech rozdílné právní síly. Princip rychlosti je rovněž jedním z dílčích prvků práva na spravedlivý proces upraveného v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V této souvislosti se osoby v důsledku nepřiměřené délky

trestního stíhání či delší doby uplynulší od spáchání trestného činu často domáhaly zastavení trestního stíhání v návaznosti na ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) TŘ. Jde o jeden z důvodů nepřipustnosti trestního stíhání upravený v trestním řádu, který vyvolává rozporuplné reakce. Na jedné straně stojí autoři, kteří se přiklání k názoru, že v konkrétním případě lze za daných okolností, které musí být přesně specifikovány, trestní stíhání zastavit, na druhé straně se objevují názory, že trestní stíhání na základě tohoto ustanovení zastavit nelze. Ani judikatura se v daném případě neubírala vždy uceleně jednotným směrem. Na jedné straně stojí rozhodnutí soudů, která se přiklání k závěru, že trestní stíhání z tohoto důvodu zastavit lze, naproti tomu stojí rozhodnutí, která takovou možnost nepřipouští, přičemž posledně uvedená převažují.

Problematika průtahů v řízení představuje negativní důsledek justičního systému, jež je problémem mnoha států, nikoliv jen České republiky. Z tohoto důvodu právní řády různých států v různé podobě upravují právo na projednání věci v přiměřené lhůtě neboli zásadu/princip rychlosti řízení jako integrální součást práva na spravedlivý proces, jehož základem je vymezení v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod⁹⁵. Čl. 6 Úmluvy stanovuje, že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Přiměřenost řízení, resp. projednání trestní věci bez průtahů, je jednou ze základních zásad práva na spravedlivý proces.

Mezi práva a svobody, které Úmluva deklaruje patří právo na život, zákaz mučení, zákaz otroctví a nucené práce, právo na svobodu a osobní bezpečnost, právo

⁹⁵ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla sjednána v rámci Rady Evropy a stala se základem regionální mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě. Podepsána byla 4. listopadu 1950 v Římě a v platnost vstoupila v roce 1953. Postupem času byl rozsah v ní obsažených práv doplňován dalšími ustanoveními hmotného i procesního charakteru dodatkových protokolů. Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb., čímž se stala součástí právního řádu tehdejší ČSFR. Od 1.1.1993 se na základě ústavního zákona č. 4/1993 Sb. stala součástí právního řádu ČR. Dle tehdejšího čl.10 Ústavy ČR byly ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách, jimiž je Česká republika vázána, bezprostředně závazné a měly přednost před zákonem. Platný a účinný čl. 10 Ústavy, který byl změněn ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

na spravedlivý proces, zákaz trestu bez zákona, právo na respektování rodinného a soukromého života, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, svoboda projevu, svoboda shromažďování a sdružování, právo uzavřít manželství, právo na účinné opravné prostředky, zákaz diskriminace, odstoupení od závazků v případě ohrožení, omezení politické činnosti cizinců, zákaz zneužití práv a ohraničení možnosti omezení práv. Úmluva současně poskytuje účinnou záruku proklamovaných práv zřízením Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku, který má pravomoc rozhodovat o stížnostech jednotlivců na porušení práv zaručených Úmluvou a Protokoly a vynášet rozhodnutí, která jsou pro státy právně závazná. Evropský soud pro lidská práva byl zřízen čl.19 Úmluvy ve znění Protokolu č. 11 jako stálý soudní orgán se sídlem ve Štrasburku. Dříve byl kontrolní mechanismus zajišťován třemi orgány, a to Evropskou komisí pro lidská práva (zrušena Protokolem č. 11), Soudem a Výborem ministrů, který má v dnešní době pravomoc kontrolovat výkon rozsudků Soudu smluvními státy.

K Soudu může podat stížnost každý smluvní stát proti porušování Úmluvy nebo Protokolů jiným smluvním státem (tzv. mezistátní stížnost). Vedle toho Úmluva umožňuje podat stížnost fyzickým osobám, nevládním organizacím nebo skupinám jednotlivců, musí však být splněny podmínky přijatelnosti stížnosti. Je však nutné zdůraznit, že mechanismus ochrany poskytovaný Úmluvou, tedy prostřednictvím řízení před Soudem, je založen na principech mezinárodního práva veřejného a je především subsidiární. Nastupuje až v případech, kdy selže ochrana poskytována na vnitrostátní úrovni. Soud může rozhodnout jen toliko o odpovědnosti státu za porušení Úmluvy, nemá však pravomoc zrušit rozhodnutí vnitrostátního orgánu. Ve vztahu k jednotlivci má pravomoc přiznat spravedlivé zadostiučinění.

Spravedlivý soudní proces je základem každého právního státu. Právo na spravedlivý proces je jedním z práv, které Úmluva výslovně zaručuje. Čl. 6 odst. 1 Úmluvy upravuje právo každého na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Právo na spravedlivý proces představuje souhrn dílčích práv a svobod, mezi něž patří právo na soud, presumpce nevin, právo

na nestranný a nezávislý soud, princip rovnosti zbraní a princip kontradiktornosti, veřejnost řízení a rozhodnutí, právo obhajoby, právo obviněného na jednání soudu a jiné. Právo na spravedlivý proces („fair trial“) obsažené v čl. 6 Úmluvy nepodává závaznou definici, ale pouze základní kritéria, která jej charakterizují. Výčet jednotlivých dílčích práv je demonstrativní. Z tohoto důvodu je také čl. 6 rozváděn v praxi judikaturou, například v něm není výslovně stanoveno právo mlčet a neobviňovat sebe samého, přestože se jedná o obecně uznávaná mezinárodní práva, která náleží k samotné podstatě pojmu spravedlivý proces⁹⁶.

Právo na spravedlivý proces, neboť se jedná o základní právo, nalézáme nejen v mezinárodní úpravě, ale i v úpravě vnitrostátní. V českém právním řádu jej nacházíme v předpisech nejvyšší právní síly (zejména Ústava, Listina), dále pak konkretizovaný v předpisech nižší právní síly (z hlediska trestního práva zejména v trestním řádu). Ve vnitrostátní úpravě ČR je právo na projednání v přiměřené lhůtě obsaženo v čl. 38 odst. 2 LZPS, systematicky zařazené pod hlavu V. nazvanou právo na soudní a jinou právní ochranu. Zmíněné ustanovení říká, že každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů. Obdobně je toto právo formulováno (vedle trestního řádu) i v ustanoveních zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, podle něhož má každý právo, aby jeho věc byla soudem projednána a rozhodnuta bez zbytečných průtahů, a dále také například v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Princip rychlosti řízení je vyjádřen i v trestním řádu. Jedná se o jednu ze základních zásad trestního řízení, tj. vůdčí právní princip, na němž je trestní řízení vybudováno, a jako takový nestojí samostatně, ale je s ostatními vůdčími právními principy (zásadami) vykládán ve vzájemné souvislosti. Jednotlivé zásady trestního řízení jsou spolu úzce spjaty a jejich vzájemné vztahy nerozdílně spojeny. Konkrétní uplatnění zásady rychlosti je bezpochyby ovlivněno vztahem k ostatním základním zásadám trestního řízení.

Zásada rychlosti zakládá pravidlo, že trestní věc má být projednána a rozhodnuta v přiměřené lhůtě bez průtahů. Nejedná se však o pravidlo absolutní, které by mohlo převažovat nad ostatními požadavky, které jsou rovněž kladeny na orgány činné

⁹⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 53n.

v trestním řízení.⁹⁷ Můžeme na ni nahlížet ze dvou úhlů. V užším slova smyslu jde o požadavek na co nejrychlejší projednání věci, v širším slova smyslu zahrnuje právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, tj. bez zbytečných průtahů.⁹⁸

Ustanovení § 2 odst. 4 tŘ stanoví, že trestní věci musí orgány činné v trestním řízení projednávat co nejrychleji. Požadavek rychlosti je pak zdůrazněn v § 157 a § 164 TŘ v souvislosti s přípravným řízením. V § 157 TŘ se říká, že státní zástupce a policejní orgán jsou povinni organizovat svou činnost tak, aby účinně přispívali k včasnosti trestního stíhání, a § 164 TŘ upravuje postup vyšetřovacích orgánů, které mají postupovat z vlastní iniciativy tak, aby věc byla co nejrychleji objasněna.

V souvislosti se zásadou oficiality mají orgány činné v trestním řízení povinnost postupovat z úřední povinnosti, přičemž tato povinnost bude řádně splněna v případech, kdy orgán činný v trestním řízení bude postupovat při provádění procesních úkonů v rámci zákona za předem stanovených zákonných podmínek. Jeho vlastní aktivní činnost přispívá k náležitému objasnění věci. Na druhé straně pokud by si nepočínal aktivně, ale naopak pasivně či lhostejně, OČTŘ by zanedbal svou povinnost, což by vedlo k nedůslednému plnění zásady oficiality, která v sobě zahrnuje i požadavek na co nejrychlejší projednání trestních věcí. Pokud by docházelo k průtahům v trestním řízení, mohlo by to ovlivnit samotné dokazování. Neúměrné průtahy by tak mohly mít za následek ztrátu důkazů či oslabení jejich hodnoty. Například v případě procesních úkonů výpovědí a výslechů, které jsou založeny na myšlenkovém procesu dané osoby, tj. na vnímání, zapamatování a následné reprodukci, může postupem času dojít k oslabení (někdy až ztrátě) vnímaných událostí. Požadavek rychlosti rovněž nemůžeme postavit na úkor řádného objasnění věci. Jednou ze základních zásad trestního řízení je zásada materiální pravdy, která představuje cíl činnosti všech orgánů trestního soudnictví. Účelem trestního řízení je náležitě zjistit, zda se skutek, který je předmětem trestního řízení, skutečně stal, a zda je trestným činem. V případě kladné odpovědi na předchozí otázku mají orgány činné v trestním řízení povinnost zjistit pachatele takového činu a uložit mu podle zákona trestní sankci, učiněné rozhodnutí vykonat či jeho výkon zařídit, a dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení

⁹⁷ Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání, In Pocta Otovi Novotnému, str. 77-86.

⁹⁸ Gřivna, T.: Zásada rychlosti v trestním řízení, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a některé důsledky jejich porušení, In Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám, str.17-24.

a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů. Důsledkem by tedy nemělo být unáhlené či uspěchané trestní řízení, které pak může mít negativní důsledky jak pro kvalitu řízení, tak i pro osoby účastnící se na řízení.⁹⁹ V konkrétních případech nemusí být náležité objasnění skutkového stavu lehkou záležitostí a může si vyžádat i delší časové hodnocení a rozhodování. Na jedné straně stojí tedy zájem na rychlém projednání věci, na druhé straně stojí zájem náležitého objasnění věci a dobrání se pravdy. Logické je, že by měl převládat zájem posledně zmiňovaný, přičemž je nerozhodné, které ze stran tento zájem svědčí.

Zásada rychlosti je úzce spjata s presumpcí neviny, která je vyjádřena v § 2 odst. 2 TŘ a současně je těsně spjata se zásadou materiální pravdy. Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se trestní řízení vede, hledět, jako by byl vinen. Orgány činné v trestním řízení mají povinnost prokázat úplně a nepochybně vinu obviněného či obžalovaného. Nesmí vzniknout žádné důvodné pochybnosti o jeho vině, neboť vyskytují-li se takové pochybnosti a nelze je dalším dokazováním rozptýlit, je třeba rozhodnout ve prospěch obviněného či obžalovaného („in dubio pro reo“)¹⁰⁰.

Trestní řízení významným způsobem zasahuje do občanských práv a svobod jednotlivce, proto má v trestním právu, více než v jiných odvětvích práva, plynutí času větší význam. Osoba, proti níž se trestní řízení vede, má právo na rychlé řízení, tj. na projednání věci v přiměřené době. Obviněnému musí být dán prostor pro možnost obhajoby a její přípravu. Základním významem zásady rychlosti řízení v širším smyslu je požadavek projednat trestní věci v přijatelných časových mezích bez zbytečných průtahů. Pravděpodobně největší zájem na rychlém řízení, pomineme-li orgány činné v trestním řízení, bude mít obviněný, kterému se trestním řízením zasahuje do jeho občanských práv a svobod. Jeho zájem se posiluje zejména v případech, kdy je přesvědčen o své nevině. Zdlouhavé řízení se pak promítá i do jeho osobního života. Negativní důsledky trestního řízení samotného, ale i jeho zdlouhavé projednávání, můžou zasahovat do života rodinného, pracovního, ale i společenského. Naproti tomu

⁹⁹ Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání, In Pocta Otovi Novotnému, str. 77-86.

¹⁰⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 83.

jsou v praxi známy i případy, kdy obviněný sabotuje projednání jeho záležitosti, čímž se snaží trestní řízení prodloužit a oddálit tak finální rozhodnutí.

Vedle obviněného mají zájem na výsledku či průběhu trestního řízení i další osoby. Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě může mít i poškozený jako jedna ze stran trestního řízení, pokud se v tzv. adhezním řízení rozhoduje o náhradě škody způsobené trestným činem. Podmínkou je, že poškozený musí řádně a včas uplatnit nárok na náhradu škody. V opačném případě jde o poškozeného, jenž není subjektem adhezního řízení, a náleží mu jen procesní oprávnění dle § 43 odst. 1 TR. I tento poškozený může mít zájem na výsledku řízení. Od pojmu poškozeného odlišujeme pojem oběť. Český právní řád tyto pojmy používá odlišně. Pojem poškozeného je uveden v trestním řádu, zatímco ustanovení o oběti zavedl zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Obětí se rozumí fyzická osoba, které v důsledku spáchání trestného činu vznikla škoda na zdraví. Rozumí se jí i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku spáchání trestného činu zemřela, za předpokladu, že této osobě zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat¹⁰¹. V rovině právní jsou těmto osobám poskytována ze zákona určitá práva. Povinnost orgánů činných v trestním řízení je pak postavena na ochraně práv nejen těchto osob, ale i na ochraně práv obviněného. Z hlediska procesního mezi nimi nečiníme rozdíly a poskytujeme jim ze strany státních orgánů vyvážené zacházení. Pokud bychom se na to podívali z pozice laické veřejnosti, vzniká nám tu jakási morální fikce ochrany poškozených a obětí. Pojem oběti se pak v tomto hledisku rozšiřuje i na osoby, jimž byla způsobena morální újma, nikoli však primárně přímo jim, ale můžeme mluvit o sekundární újmě (např. rodinní příslušníci, partner či manžel, do jejichž sféry se spáchání trestného činu taktéž promítá a ovlivňuje prostředí a vztahy, v nichž s obětí žijí). Veřejnost pojímá spáchání trestného činu jako porušení závazných pravidel, za které má každý nést odpovědnost. Proto bychom mohli říct, že tlak ze strany veřejnosti na přiměřeném projednání věci, svědčí především zájmům osob, které byly trestným činem negativně postíženy. Uvedené hledisko však nelze promítat do roviny právní, neboť nemá oporu v zákoně.

V potaz bychom mohli brát i postavení osob spoluobviněných. V praxi mohou vyvstat případy, kdy budeme mít několik obviněných. Někteří z nich se smíří

¹⁰¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 195n.

s verdiktem soudu, považují jeho rozhodnutí za spravedlivé a v dané věci již další kroky nečiní. Vedle nich potom bude obviněný s opačným názorem, který se rozhodne využít prostředků, které mu trestní právo k ochraně jeho zájmů nabízí. V projednávání trestní věci pak může vyvstat situace, že trestní řízení je zdlouhavé a nakonec soud rozhodne o zastavení trestního řízení z důvodů průtahů v trestním řízení - jedná se o jednu z možností, ke které naše soudy přistupují v rámci řešení průtahů vzniklých při řízení. U ostatních spoluobviněných pak může dojít ke zhoršení situace, a to například v případech, kdy současně s uložením trestu jim byla rovněž uložena povinnost nahradit společně a nerozdílně škodu. Tuto situaci bychom samozřejmě požadovali za nesprávnou či škodlivou v případech, kdy obviněný, u kterého soud zastavil trestní stíhání, by byl vinen, tedy v případech prokázání viny nadevší pochybnost. Jistým východiskem je situace, kdy poškozený je s nárokem na náhradu škody odkázán na občanskoprávní řízení, a kde tedy soud je v rámci ustanovení § 135 OSŘ vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo je spáchal.

Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, tj. bez zbytečných průtahů, má také vliv na právní jistotu. Smyslem tohoto práva je zajistit upevnění právní jistoty obviněného, resp. osoby, proti níž se trestní řízení vede. Obviněný má vlastní zájem na výsledku trestního řízení, dochází k zásahům do jeho práv a svobod, a proto má být zabráněno, aby byl po delší dobu vystaven nejistotě o jeho dalším osudu¹⁰². To platí opět jen v případě, že obviněný záměrně nemaří či nezdržuje trestní řízení, čímž oddaluje jeho výsledek. Do vynesení pravomocného odsuzujícího rozsudku se na něj hledí jako by nebyl odsouzen, platí tedy zásada presumpce nevinny. V praxi může jít zejména o případy, kdy bezúhonnost je předpokladem pro výkon určitého povolání, zaměstnání či činnosti. Do opačné role bychom však měli postavit právní jistotu ostatních osob. V obecném smyslu je princip právní jistoty vyjádřen již tím, že zákonodárce stanovil jaká jednání budou trestným činem a rovněž stanovil trestní sankce za jejich porušení. Společnost má tedy právní jistotu, že pachatelé trestných činů budou stíháni v případech, kdy se dopustí protiprávního jednání. Tato jistota je pak udržována i v dalším postupu orgánů činných v trestním řízení, a to z pohledu potrestání pachatele. Pachatel, který se dopustí protiprávního jednání, již od počátku ví, že takové

¹⁰² Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání, In Pocta Otovi Novotnému, str. 77-86; Repik, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, str. 140.

jednání je v rozporu se zákonem, popř. o tom má vědět (zásada neznalost zákona neomlouvá). Vzniká pak otázka, která z právních jistot má větší význam, resp. právní jistota které ze stran je významnější.

Zdlouhavé prosazování spravedlnosti má rovněž vliv na důvěryhodnost obecné veřejnosti v trestní soudnictví. Nepřiměřená délka řízení se odráží nejen v důvěře občana ve stát, jeho orgány a instituce, ale samozřejmě i v samotné právo.

Zásada rychlosti trestního řízení je v trestním řádu zajišťována různými instituty. Jejich porušení může mít, podle toho o jaký institut se jedná, rozličné důsledky. Trestní řád obsahuje řadu konkrétních ustanovení, která stanovují lhůty k provedení jednotlivých procesních úkonů. Tyto lhůty mohou mít prekluzivní charakter, tzn. s jejich marným uplynutím jsou spojeny procesní důsledky (např. lhůta pro podání opravného prostředku), nebo mohou mít charakter pořádkový, tzn. s jejich marným uplynutím trestní řád nespojuje vznik, změnu či zánik procesních práv a povinností (např. lhůta pro nařízení hlavního líčení). Vedle těchto lhůt můžeme samostatně rozlišovat lhůty, jenž zasahují do osobní svobody, tzn. vazba, zadržení. Nedodržení nebo překročení těchto lhůt má za následek v konkrétním případě propuštění, a to buď propuštění z vazby či propuštění na svobodu¹⁰³. Mezi další instituty, které napomáhají dodržet zásadu rychlosti, patří například institut trestního příkazu, možnost konat hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného, řízení před samosoudcem, zkrácené přípravné řízení aj.¹⁰⁴. U zkráceného přípravného řízení trestní řád v § 179b odst. 4 stanovuje lhůtu, ve které má být toto řízení skončeno.

V rámci průběhu trestního řízení může nepochybně dojít k situaci, kdy právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, tj. bez zbytečných průtahů, bude porušeno. Přiměřená lhůta je právním pojmem neurčitým a pro posouzení, zda došlo v dané situaci k průtahům, je vždy nutné přihlížet ke konkrétním okolnostem každého případu. Trestní řád poskytuje osobám, které se domnívají, že dochází k průtahům v řízení, určité prostředky pro jejich obranu. V rámci přípravného řízení má poškozený a ten, proti němuž se trestní řízení vede, právo kdykoliv v jeho průběhu žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v postupu policejního orgánu nebo státního zástupce, který

¹⁰³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 71.

¹⁰⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007, str.123n.

řízení vede (§ 157a TR). Dochází-li k průtahům v řízení před soudem, mají fyzické a právnické osoby možnost podat stížnost. Toto oprávnění jim přiznává ustanovení § 164 a násl. ZoSS. Stěžovatelé jsou oprávněni obracet se na orgány státní správy soudů se stížnostmi, jde-li o průtahy v řízení. Současně je stanovena lhůta, ve které musí být o stížnosti rozhodnuto. Jen zcela ve výjimečných případech lze tuto lhůtu překročit. V případě, že orgán státní správy rozhodující o stížnosti ji shledá důvodnou, a to alespoň z části, musí přijmout opatření k odstranění zjištěných závad a vyrozumět o tom stěžovatele. Domnívá-li se osoba, která je stranou trestního řízení, že stížnost nebyla řádně vyřízena, může podat u soudu návrh, aby určil lhůtu pro provedení procesního úkonu, u kterého dle jeho názoru dochází k průtahům v řízení. Návrh se podává u soudu, vůči kterému jsou průtahy namítány, a rozhoduje o něm soud nejbližší vyššího stupně. V případě, že návrh směřuje proti Nejvyššímu soudu, rozhodne o něm jiný senát tohoto soudu (§ 164 ZoSS). Je tedy v pravomoci nadřízeného soudu posoudit, zda v daném případě dochází k průtahům či nikoliv. Zákonná úprava směřuje vůči případům nečinnosti ze strany soudu, nikoli na jeho taktiku vedení řízení. Řízení o návrhu na určení lhůty pak není pokračováním trestního řízení, ale vyvolává specifické řízení, jehož předmětem je posouzení toho, zda v řízení před soudem nedochází k neodůvodněným průtahům. Toto řízení nemůže sloužit k vynucování procesních úkonů, které soud provést nechce. Z opačného hlediska v případech, kdy nadřízený soud shledá, že dochází k průtahům v řízení a určí lhůtu pro provedení procesního úkonu, neznamená to, že by průtahy byly ukončeny.

Vedle výše popsaných možností se lze proti průtahům v trestním řízení bránit i formou ústavní stížnosti. Ústavní soud do 1. 7. 2004 nevyžadoval vyčerpání tzv. hierarchické stížnosti, tzn. její podání předsedovi soudu na průtahy v řízení, před podáním ústavní stížnosti, neboť takovou stížnost nepovažoval za efektivní prostředek nápravy průtahů v řízení¹⁰⁵. V důsledku vyvíjející se judikatury ESLP byl tento přístup změněn, a to od 1.7.2004 nabytím účinnosti zákona č. 192/2003 Sb. Stalo se tak v důsledku rozhodnutí ve věci Hartman proti České republice, v němž Soud konstatoval, že ČR nemá účinný právní prostředek nápravy umožňující konkrétní osobě stěžovat si na nepřiměřenou délku řízení, čímž Česká republika porušovala čl. 13

¹⁰⁵ Srov. nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 319/04 ze dne 7.3.2005 a nález Ústavního soudu ČR sp.zn. IV. ÚS 240/95 ze dne 25.4. 1996, ASPI.

Úmluvy, který zaručuje právo na účinný prostředek nápravy¹⁰⁶. V současné době se tedy vyžaduje, aby stěžovatel před podáním ústavní stížnosti využil práva stěžovat si na průtahy řízení u předsedy daného soudu, popř. využil možnosti domáhat se u nadřízeného soudu určení lhůty pro provedení procesního úkonu.

Ústavní soud ČR je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není orgánem činným v trestním řízení a nemůže jejich činnost nahrazovat, je však oprávněn (rovněž i povinen) posoudit, zda v trestním řízení jako celku nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. ÚS ČR je součástí moci soudní, ale nespadá do obecné soustavy soudů. Smyslem je zamezit stavu „dvoukolejnosti“ řízení v situacích, kdy by stejnou věc souběžně přezkoumávaly příslušný orgán i Ústavní soud. Atributem ústavní stížnosti je tedy její subsidiarita vyjádřená v § 75 ZoÚS, podle něhož je ústavní stížnost nepřijatelná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje¹⁰⁷. Pokud ÚS ČR shledá stížnost přípustnou a důvodnou, nejdříve zkonstatuje, že orgán činný v trestním řízení svými průtahy zasáhl do základního práva stěžovatele zaručeného Listinou a Úmluvou. Další postup se pak odvíjí od situace, zda se stěžovatel podáním stížnosti domáhá ochrany v době, kdy řízení ještě probíhá, tj. nebylo dosud ukončeno, nebo jde o případ, kdy stěžovatel se domáhá ochrany v době, kdy řízení již bylo pravomocně skončeno. V prvním případě do popředí vystupuje snaha o zamezení vzniklých průtahů a zájem na rychlém vyřešení předmětné věci. Pokud tedy ÚS ČR shledá stížnost důvodnou, uloží příslušnému orgánu, aby v průtazích nepokračoval a neprodleně ve věci jednal. Ve druhém případě se stěžovatel podáním stížnosti snaží dosáhnout určité nápravy, zejména zrušení pravomocného rozhodnutí s odkazem na délku celého řízení¹⁰⁸. ÚS ČR v těchto případech judikoval, že není možné zrušit napadené rozhodnutí jen z důvodu porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, tj. bez zbytečných průtahů, a ústavní stížnost v této fázi odmítne, popř. zamítne. Ke zrušení rozhodnutí lze přistoupit jen za předpokladu, že průtahy v řízení ovlivnily další ústavně zaručené principy řádného soudního procesu. ÚS ČR může tedy přikázat obecnému soudu přijmout opatření,

¹⁰⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Hartman proti České republice, stížnost č. 53341/99

¹⁰⁷ Srov. nálezy Ústavního soudu ČR sp.zn. II. ÚS 7/03 ze dne 15.7. 2004, ASPI.

¹⁰⁸ Srov. usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn. III.ÚS 2866/07 ze dne 28.05.2008, ASPI.

nebylo-li řízení ještě skončeno, nemůže však rozhodovat o náhradě škody, jestliže některé ze stran byla průtahy způsobena materiální či nemateriální újma.

Jak již bylo uvedeno výše, přiměřená lhůta řízení neboli princip rychlosti je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces vyjádřený v čl. 6 Úmluvy. Z tohoto důvodu je významná i judikatura Evropského soudu pro lidská práva. ESLP v žádném ze svých rozhodnutí nestanovil obecně závaznou dobu, kterou by bylo možné považovat za přiměřenou délku trestního řízení, resp. jejíž překročení by bylo možno považovat za nepřiměřenou dobu trvání trestního řízení. Specifikoval však kritéria, ke kterým je nutno při posuzování přiměřené délky řízení přihlížet. Mezi tato kritéria patří například složitost případu, chování stěžovatele, jakož i chování ostatních účastníků řízení, postup vnitrostátních orgánů atd.¹⁰⁹. Průtahy v řízení jsou pak dány i v případě, kdy nespočívají jen v subjektivních, ale i v objektivních okolnostech stojících na straně orgánů činných v trestním řízení a ovlivňujících jejich procesní aktivitu. K tíži osob domáhajících se obrany proti průtahům v řízení nemůže přispívat neschopnost správy soudů zajistit jejich vlastní řádné fungování. Nedostatek soudců, popř. jiných soudních úředníků, množství práce, nedostatek personálu, špatná organizace nebo přetíženost soudů nejsou důvodem ospravedlňujícím průtahy v trestním řízení. Na druhé straně Soud konstatoval, že státu není k tíži přičítáno přetížení justice, jestliže byla neprodleně přijata opatření k nápravě situace. Naopak průtahy způsobené obviněným jako útěk, jiné vyhýbání se trestnímu stíhání nebo podávání bezdůvodných návrhů se přičítají jemu samému a nikoli státu. Je pak věcí (právního) státu, aby zorganizoval své soudnictví tak, aby principy soudnictví (v ČR zakotvené v Listině a Ústavě), byly respektovány¹¹⁰. Orgány činné v trestním řízení nezabývají povinností konat ani společenské a hospodářské změny, které mohou v průběhu řízení nastat a které posuzování dané situace mohou ovlivnit. V těchto případech nemůže jednotlivec doplácet na to, že se problematika stala pro tyto orgány obtížněji zhodnotitelná či zcela nová¹¹¹. Na druhé straně však nelze očekávat, že by k jistým průtahům v řízení nedocházelo. V dané situaci by se muselo vycházet z konkrétních okolností rozhodovaného případu.

¹⁰⁹ Průtahy v trestním řízení na straně vnitrostátních orgánů mohou spočívat např. při předávání spisů, doručování zúčastněným osobám, v činnosti znalců, ve formálních nedostatcích či chybách rozhodnutí apod.

¹¹⁰ Srov. náleží Ústavního soudu ČR sp.zn. III.ÚS 70/97 ze dne 10.7.1997, ASPI.

¹¹¹ Srov. náleží Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31.3. 2005, ASPI.

Posuzování přiměřenosti délky řízení je tedy dáno individualizací každého případu s přihlédnutím ke kritériím zakotveným v judikatuře ESLP. Z konkrétních judikátů můžeme jmenovat Kudla proti Polsku – 2001, Horvátová proti Chorvatsku – 2001, Bořánková proti České republice – 2003, Pavletič proti Slovensku – 2004, Kozák proti České republice – 2006 a mnoho jiných. Pro demonstraci uvádím jeden z rozsudků Soudu, který se vztahuje ke zmíněným kritériím, a to rozsudek Soudu ve věci Philis proti Řecku ze dne 27. června 1997. Jednalo se o trestněprávní spor, jehož podstatou bylo odsouzení (1988) stěžovatele za pomluvu justičních orgánů. Proti tomuto rozhodnutí podal pan Philis odvolání, na jehož základě byl odvolacím soudem zproštěn viny (1991). Proti stěžovateli bylo rovněž vedeno od r. 1983 disciplinární řízení, které bylo finálně skončeno r. 1993 zproštěním viny. V souvislosti s více řízeními vedenými proti své osobě se stěžovatel obrátil na tehdejší EKLP, která stížnost ohledně dvou výše specifikovaných řízení přijala a dospěla k závěru, že byl porušen čl. 6 Úmluvy. Řecká vláda po projednání stížnost předala Soudu. Soud v rozsudku odkázal na svou judikaturu v tom směru, že přiměřenost lhůty řízení se posuzuje komplexně podle konkrétních okolností, zejména podle složitosti případu, chování jednotlivých stran, chování příslušných úřadů a dále je nutné vzít v úvahu, co je v souvislosti s řízením pro dotčenou osobu v sázce. V daném případě Soud konstatoval, že trestní řízení nevykazovalo žádnou složitost a stěžovatel svým chováním k jeho prodlužování nepřispěl. Naopak shledal podstatný zájem stěžovatele na odvolacím řízení, neboť v prvním stupni byl odsouzen. Soud v této souvislosti poukázal na nečinnost justičního orgánu v době od podání odvolání do vydání rozhodnutí, resp. nařízení veřejného zasedání, řeckého soudu (1988-1991). K argumentaci řecké vlády, že v daném období byl athénský soud přetížen a věc pana Philise nebyla prioritní, Soud uvádí, že čl. 6 Úmluvy smluvní státy zavazuje k tomu, aby své soudní systémy zorganizovaly tak, aby byly schopné plnit každý z jejich požadavků. Z výše uvedených důvodů Soud dospěl k závěru, že nebyla splněna přiměřená doba pro projednání věci ze strany vnitrostátních orgánů, konstatoval porušení čl. 6 Úmluvy a stěžovateli přiznal kompenzaci za morální újmu.

Judikatura Soudu je v této oblasti hodně bohatá. Vedle výše uvedeného případu můžeme zmínit například rozhodnutí Santos proti Portugalsku, kdy Soud uznal

za překročení nepřiměřené lhůty dobu 6 let a 2 měsíců. V předmětné věci se jednalo o průtahy, které byly způsobeny jednak ze strany státního orgánu, jednak na průtahy měla vliv nezvěstnost obviněné osoby.

Ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy nestanoví žádnou výslovnou sankci, která by porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě postihovala. K nápravě porušení práv stanovených Úmluvou je určeno ustanovení čl. 13, které stanovuje právo na účinné opravné prostředky. Každý, jehož práva a svobody přiznané Úmluvou byly porušeny, musí mít k dispozici účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností. Smluvním státům je ponechán určitý prostor pro posouzení, jaký prostředek zvolí. Podmínkou je, že zvolený prostředek musí být nejméně stejně účinný jako výsledek, jehož lze dosáhnout u Soudu, tj. musí být právně i fakticky způsobilý zabránit porušení práva nebo pokračování v porušování práva a poskytovat dotčené osobě přiměřenou nápravu za každé již nastalé porušení¹¹².

ÚS ČR je v postupu této otázky konformní s judikaturou ESLP a při jejím řešení vychází právě z jeho judikatury. V případech porušení čl. 6 Úmluvy postupuje Soud tak, že konstatuje porušení tohoto článku a přiznává stěžovateli spravedlivé zadostiučinění ve formě peněžní náhrady. Jinou pravomocí Soud nedisponuje, může jedině konstatovat porušení práva, nemá však možnost je odstranit nebo přikázat, aby bylo odstraněno. V našem právním prostředí mohou soudy pouze přiznat spravedlivé zadostiučinění v penězích za materiální a (nebo) morální škodu, která byla porušením práva způsobena. Je tedy v rukou vnitrostátních orgánů jaký přístup k porušení práva zvolí. V konkrétním případě konstatují porušení práva na projednání věci v přiměřené době a v dalším postupu pak musí rozlišovat situaci, zda řízení již bylo skončeno nebo nikoliv. Pokud řízení skončeno nebylo, vnitrostátní soud může uvažovat jen o zvolení takového prostředku, kterým by strana mohla dosáhnout urychlení řízení. V praxi pak přichází v úvahu ústavní stížnost, kdy ÚS ČR má zpravidla pravomoc, kromě vyslovení porušení práva, zakázat soudu, aby pokračoval v porušování práva (popř. přikázat soudu, je-li to možné, aby obnovil stav před porušením) a přikázat mu urychlit řízení.

¹¹² Repík, B.: K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty řízení. Bulletin advokacie 6-7/2001, ASPI; Srov.: nálezy Ústavního soudu ČR sp.zn. II. ÚS 7/03 ze dne 15.7. 2004, ASPI; usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 1033/2003 ze dne 25.9.2003, ASPI.

Ústavní stížností však není řešena otázka náhrada škody. Omezuje se jen na morální satisfakci, kterou poskytuje konstatování Ústavního soudu, že bylo porušeno právo strany, aby její věc byla projednána v přiměřené lhůtě. V případech kdy řízení již skončilo, připadá v úvahu jako účinný prostředek nápravy konstatování, že právo na projednání věci v přiměřené době bylo porušeno a přiznání spravedlivého zadostiučinění. Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je, na rozdíl od jiných procesních práv, těžko transformovatelné do přesných a vynutitelných závazných norem. Povahou tohoto práva je pak dána situace, že v případě jeho porušení, zpravidla toto porušení nelze již dodatečně napravit. Lze zabránit, aby nedocházelo k dalším průtahům v řízení, nelze však už jednou nastalý průtah odstranit. Protože ve většině případů není možné danou situaci kompenzovat uvedením v předešlý stav, ESLP dospěl k závěru, že porušení práva lze stěžovateli kompenzovat přiznáním práva na náhradu škody, tedy přiznáním spravedlivého zadostiučinění ve formě peněžní náhrady. V případech materiální škody, Soud přiznává skutečnou škodu, která porušením práva na projednání v přiměřené lhůtě vznikla. V reálné situaci není zcela jednoduché škodu vyčíslit a prokázat, neboť se zpravidla jedná o ušlý zisk či výdělek, ztrátu příležitosti aj. Obtížnější situace vzniká při vyčíslení a prokázání újmy morální, za kterou ESLP považuje pocity existenční nejistoty, stresu, deprese, nemohoucnosti, nespravedlnosti apod¹¹³. V obou případech, tedy jak u materiální škody tak i u nemateriální újmy, musí být splněna podmínka příčinné souvislosti s průtahy v řízení. Jako příklad jednoho z mnoha rozhodnutí Soudu můžeme uvést *Bořánková proti České republice*. Stěžovatelka požadovala jednak přiznání zadostiučinění za materiální újmu, jednak požadovala spravedlivé zadostiučinění za morální újmu způsobenou psychickým vyčerpáním plynoucím z neustálé obavy plynoucí ze ztráty obydlí¹¹⁴.

Prostředek nápravy dle čl. 13 Úmluvy musí být nejméně stejně účinný jako výsledek, jehož lze dosáhnout u ESLP, zejména konstatování porušení práva a přiznání spravedlivého zadostiučinění. Tímto prostředkem může být nepochybně i zmírnění trestu, který je v konkrétní věci ukládán obviněnému, tzn. že soud může přihlédnout

¹¹³ Repík, B.: K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty řízení. Bulletin advokacie 6-7/2001.

¹¹⁴ Soud ve svém rozhodnutí stěžovatelce přiznal 10 000 EUR za materiální újmu a 5000 EUR za morální újmu.

k nepřiměřené délce trestního řízení při ukládání trestu, přičemž zmírnění výměry trestu z důvodu nepřiměřené délky řízení v zásadě nezbavuje jednotlivce postavení poškozeného ve smyslu ustanovení čl. 34 Úmluvy. V této souvislosti však ESLP připouští výjimky, jestliže vnitrostátní orgány dostatečně srozumitelným způsobem přiznají porušení požadavku přiměřené lhůty trestního řízení a poskytují stěžovateli náhradu ve formě zmírnění trestu. Toto zmírnění však musí být měřitelné a výslovné¹¹⁵.

Porušení práva na projednání věci v přiměřené době ESLP tedy sankcionuje vyvozením odpovědnosti státu vůči stěžovateli. Česká republika neměla do přijetí zákona č. 160/2006 Sb., kterým byl novelizován zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, žádný účinný prostředek nápravy nepřiměřené délky řízení, což vyvodil i samotný Soud v rozhodnutí Hartman proti České republice. Novela výše uvedeného zákona (nevztahuje se jen na trestní řízení) zavedla možnost domáhat se přiznání přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu za nesprávný úřední postup. Při stanovení výše takového zadostiučinění soud musí přihlídnout ke konkrétním okolnostem případu, zejména ke složitosti řízení a jeho celkové délce, posuzuje jakým způsobem přispěl k průtahům v řízení poškozený a jakým státním orgány, a současně přihlíží k významu předmětu řízení pro poškozeného¹¹⁶. Finanční kompenzace je prostředkem komplementárním a vždy připadá v úvahu až tehdy, není-li jiný, efektivnější prostředek nápravy již možný¹¹⁷.

Soud, dříve EKLP, nikdy předtím ve svých rozhodnutích jako nápravu porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě nevyvodili zastavení trestního stíhání, neboť takový druh nápravy nelze opřít o čl. 6 Úmluvy. Již samotná Komise se této otázce vyhýbala a Soud ji také prozatím nevyřešil, pouze bylo řečeno, že i v případě, kdy by bylo možné takové právo vyvodit ze znění článku 6 odst. 1 Úmluvy, mohlo by se uplatnit jen za zcela výjimečných okolností¹¹⁸. Na druhé straně stojí za zmínku uvést, že některé evropské státy tento důsledek ve svých právních řádech upraveny mají, např.

¹¹⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ECKE vs. SRN ze dne 15.7.1982; Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 448.

¹¹⁶ Gřivna, T.: Zásada rychlosti v trestním řízení, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a některé důsledky jejich porušení, In Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám, str.17-24; srov. usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn. III.ÚS 2866/07 ze dne 28.05.2008, ASPI.

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I ÚS 1305/09 ze dne 8.2.2010, ASPI.

¹¹⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ECKE vs. SRN ze dne 15.7.1982.

Belgie, Lucembursko, Norsko, Německo aj. Do přijetí trestního zákoníku jsem se i my v právním prostředí ČR mohli v rámci rozhodování soudních instancí setkat s praxí, kdy trestní stíhání bylo z důvodu nepřiměřené doby trvání trestního řízení zastaveno, a to s odkazem na nepřípustnost trestního stíhání.

Z porušení práva na projednání věci v přiměřené době se tedy některé soudy pokusily dovodit nepřípustnost trestního stíhání, a tudíž povinnost trestní stíhání zastavit. Odkazovaly přitom na důvod nepřípustnosti trestního stíhání stanovený v § 11 odst. 1 písm. j) TŘ¹¹⁹. V některých případech byl vyjádřen názor, že pokud je konstatováno porušení Úmluvy ohledně délky procesu, což je výrazem práva na spravedlivý proces, je nemyslitelné pokračování v soudním řízení a dalším porušování tohoto práva. Nepřípustnost trestního stíhání lze vnímat ve smyslu a duchu zákona extenzivněji a použít jej pro zastavení trestního stíhání pro účely splnění závazků vyplývajících z Úmluvy. Nemá-li být Úmluva pouhou proklamací lidských práv a mají-li tato práva být skutečně zaručena, nelze ustanovení čl. 6 Úmluvy pokládat za pouhou směrnici pro její signatáře, aby systém justiční orgánů zřídili tak, aby vyhovoval daným kritériím. Současně však soudy upozornily, že k takovému postupu by mělo dojít jen v případech, kdy se právo státu na trestní stíhání pachatele dostane do extrémního rozporu s právem obviněného na projednání své záležitosti v přiměřené lhůtě. Tato rozhodnutí jsou však ojedinělá, nelze je považovat za průlomová, neboť pozdější praxí byla překonána, a to nejen Nejvyšším soudem ČR, ale i Ústavním soudem ČR, vše v souladu s konformním výkladem judikatury ESLP.

NS ČR a ÚS ČR k této otázce ve svých rozhodnutích judikovaly závěry, že porušení práva na projednání věci soudem bez zbytečných průtahů je závažným negativním a nežádoucím jevem, ale samo o sobě nezakládá nepřípustnost trestního stíhání, a to ani s ohledem na požadavek účinných prostředků nápravy dle čl. 13 Úmluvy. Odkaz na ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) TŘ znamená, že v textu dané vyhlášené mezinárodní smlouvy (Úmluvy) by musela být nepřípustnost trestního stíhání vyjádřena výslovně. Úmluva nestanovuje žádnou výslovnou sankci za porušení práva na projednání v přiměřené době, a to ani v podobě konkrétního pozitivně stanoveného

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 1/2002 ze dne 27.3.2002 či usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tz 316/2001 ze dne 10.4.2002, ASPI.

důvodu pro zastavení trestního stíhání¹²⁰. NS ČR pak opakovaně zdůrazňoval, že každý případ musí být hodnocen individuálně v návaznosti na specifické okolnosti. Na druhé straně absolutně nevylučuje možnost zastavení trestního stíhání, přičemž by však muselo jít o zcela výjimečné až extrémní řešení. Takové rozhodnutí musí být přesně, detailně a přesvědčivě odůvodněno s přihlédnutím nejen k zájmům obviněného, ale i k zájmům ostatních osob účastnících se trestního řízení.

Jednotlivé případy porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě lze kompenzovat i jinými prostředky než zastavením trestního řízení z důvodu jeho nepřípustnosti. Může jím být již samotné prohlášení, že došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené době, nebo přiznání výše zmiňované náhrady škody. V současné době závěru, že v konkrétním případě, kdy bude shledána nepřiměřená délka trestního řízení, není možné uplatnění pozitivně stanoveného důvodu pro zastavení trestního stíhání, nasvědčuje i platná právní úprava obsažená v trestním zákoníku, kdy formou kompenzace je zmírnění trestu, která dovoluje zachovat hledisko veřejného zájmu vyplývajícího z trestně právního vztahu a současně přihlíží k ochraně práv a oprávněných zájmů všech účastníků trestního řízení.

Nepřiměřená délka trestního řízení představuje významný faktor pro posouzení situace, zda uložení trestu je ještě v přiměřeném poměru k účelu trestu. Celková doba mezi trestným jednáním a vynesením konečného rozhodnutí má bezprostřední vliv i na účel trestu, jehož má být uložení konkrétního trestu dosaženo. Je pak nepochybné, že s prodlužující se délkou řízení se vytrácí základní vztah mezi trestným činem a ukládaným trestem a současně se oslabuje jak prvek individuální, tak i generální prevence¹²¹. V současné době není účel trestních sankcí (trestu) v trestním zákoníku výslovně vyjádřen, jak tomu bylo za předchozí právní úpravy¹²². Jeho vymezení je nadále ponecháno trestní nauce a soudní judikatuře. Vychází se z formulací obecných zásad sankcionování přímo aplikovatelných na konkrétní případ, které jsou určeny jednak pro všechny sankce, jednak speciálně pro tresty a ochranná opatření. Vedle těchto obecných zásad se účel trestání dovozuje i z jednotlivých ustanovení upravujících

¹²⁰ Srov. např. náleží Ústavního soudu ČR sp.zn. II. ÚS 7/03 ze dne 15.7. 2004 nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 1033/2003 ze dne 25.9.2003, ASPI.

¹²¹ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 2859/2009 ze dne 8.6.2010, ASPI.

¹²² Účel trestu byl za platnosti a účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, vymezen v § 23 následovně: „Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“

ukládání trestních sankcí a z celkového pojetí trestního zákoníku¹²³. Účel trestu vymezuje veřejný zájem, jenž je potřeba považovat za důvod, který legitimizuje zásah do základních práv konkrétního obviněného, a to zejména práva na rozhodnutí o jeho vině či nevině a trestu v přiměřené lhůtě, práva na osobní svobodu a konečně i práva na soukromý a rodinný život. V případě uložení trestu odnětí svobody by bylo zapotřebí zkoumat, zda takový zásah do osobní svobody obviněného je ještě přiměřený vzhledem k veřejnému zájmu, který je představován účelem trestu, tj. zda by takové omezení osobní svobody předvídané zákonem obstálo v testu proporcionality. Vždy tedy bude potřebné zkoumat, zda je zásah do výše uvedených práv ještě odůvodňován veřejným zájmem, tedy zda je tento zásah, resp. jeho intenzita nezbytná v demokratickém právním státu¹²⁴. V rámci testu proporcionality by se muselo zkoumat, které faktory jsou významné pro posouzení délky řízení z hlediska průtahů způsobených orgány činnými v trestním řízení ve vztahu k celkové délce řízení, závažnosti trestního obvinění, složitosti věci a jejímu rozsahu. Naopak se nepřihlíží k průtahům, které byly způsobeny obviněným. Dále by bylo nutné zhodnotit faktory důležité pro posouzení účelu trestu, tj. individuální a generální prevence. V souvislosti s individuální prevencí by se jednalo o posouzení do jaké míry je nutné chránit společnost před pachatelem, v rámci generální prevence pak musíme zjistit reálnou účinnost ukládaného trestu ve vztahu k jeho výchovnému působení na ostatní členy společnosti a v neposlední řadě také zjistit, zda obviněný skutečně potřebuje výchovu k řádnému životu skrze trest ukládaný v konkrétní výši, popř. vůbec skrze trest¹²⁵.

Namísto trestu odnětí svobody, který představuje nejzávažnější formu trestní sankce, lze využít v souvislosti s posouzením délky trestního řízení možnosti uložení trestu alternativního, jako je například trest obecně prospěšných prací, zákazu činnosti, peněžitého trestu apod. V úvahu by přicházela samozřejmě i možnost podmíněného odsouzení, která spočívá v tom, že soud vynese odsuzující rozsudek, ve kterém uloží trest odnětí svobody, ale jeho výkon odloží. Odsouzenému soud stanoví zkušební dobu, během níž se musí chovat řádně a vyhovět stanoveným podmínkám. Pokud odsouzený dané podmínky dodrží, soud vysloví, že se podmíněný odsouzený osvědčil, popř. může

¹²³ Blíže viz Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 412n.

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 1305/09 ze dne 8.2.2010, ASPI.

¹²⁵ Srov. nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31.3. 2005, nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 1305/09 ze dne 8.2.2010, ASPI.

vzniknout fikce osvědčení. Poté se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. Jinými prostředky, jež mohou být využity, je upuštění od potrestání. Soud v tomto případě vysloví vinu obviněného, přičemž k dosažení účelu trestního zákona postačí projednání trestní věci před soudem a není nutné ukládat trest. Mimořádné snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby by přicházelo v úvahu tehdy, kdy by soud vzhledem k okolnostem daného případu či poměrům pachatele měl za to, že použití trestní sazby stanovené zákonem by bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a účelu trestu by šlo dosáhnout i trestem kratšího trvání.

Smyslem trestního řízení je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, zjistit jeho pachatele a podle zákona jej spravedlivě potrestat. Tím trestní řízení, ale i celé odvětví trestního práva, zakládá právní jistotu všech osob, že protiprávní jednání budou náležitě sankcionována. Pokud bychom tento účel pomíjeli, docházelo by k oslabení důvěryhodnosti společnosti v systém trestního soudnictví. I když trestní řízení zasahuje do osobních práv a svobod především obviněného, nemůže přehlížet zájem ostatních zúčastněných osob na trestním řízení či přímo na jeho výsledku. Zastavení trestního stíhání může mít negativní důsledky pro poškozeného, spoluobviněné, v širším smyslu se pak cítí zastavením trestního řízení dotčeny i osoby, které patří do blízkého okruhu osoby (oběti), které byla trestným činem způsobena újma, a pro něž je potrestání pachatele morální satisfakcí, neboť samotný účel trestu se nevztahuje jen na obviněného, ale akcentován je rovněž význam náhrady škody a zohlednění zájmu poškozeného¹²⁶.

Judikatura českých soudů v otázkách nepřiměřené doby trvání však v současné době vychází a je v souladu s judikaturou ESLP. Tato skutečnost je v praxi nově navíc potvrzena i úpravou v trestním zákoníku spočívající v zavedení možnosti zmírnění trestu. Novou úpravou prosvítá koncept přednosti uplatnění institutů, které trestní právo nabízí před dovozováním možnosti zastavení trestního stíhání v návaznosti na průtahy v trestním řízení. Zvoleným řešením je zmírnění trestu. Tato forma kompenzace není vyloučena ani ze strany ESLP, který naopak zdůraznil, že zmírnění trestu považuje za dostatečnou nápravu porušeného práva, jestliže je národní soud použije s výslovným uvedením toho, že k tomuto opatření přistupuje proto, že bylo porušeno právo

¹²⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 413.

stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě, a pokud jde o zmírnění trestu, uvede, v jaké míře byl trest z tohoto důvodu zmírněn. Úvahy o trestu musí být dostatečně transparentní, snížení trestu je třeba výslovně odůvodnit tím, že jde o kompenzaci za porušení práva na přiměřenou délku řízení, stejně jako je třeba výslovně uvést míru této kompenzace¹²⁷. V rámci úpravy obecných zásad pro ukládání trestů je v § 39 odst. 3 TZ stanoveno, že při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne mimo jiné i k době, která uplynula od spáchání trestného činu a k délce trestní řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu. Při posouzení přiměřenosti délky trestního řízení soud přihlédne ke složitosti věci, k postupu orgánů činných v trestním řízení, k významu trestního řízení pro pachatele a k jeho jednání, kterým přispěl k průtahům v trestním řízení. Tato koncepce je odvozena z judikatury ESLP, zejména představuje jím definovaná kritéria pro posouzení přiměřenosti délky řízení. V trestním zákoníku uvedená kritéria jsou vymezena taxativním výčtem, resp. ze znění předmětného ustanovení nevyplývá, že by příslušný soud mohl vzít v potaz i jiné faktory ovlivňující délku trestního řízení. Na druhou stranu lze však přihlídnout k tomu, že uvedený výčet kritérií tvoří jednotlivé skupiny, pod něž lze podřadit případné situace, jenž mají vliv na dobu trvání trestního řízení. Jako kritéria posuzování byla stanovena následující:

a) složitost věci – zde můžeme řadit počet projednávaných trestných činů, počet spoluobviněných, rozsah prováděného dokazování, dostupnost důkazních prostředků atd.;

b) postup orgánů činných v trestním řízení – zejména odstup od spáchání trestného činu do zahájení trestního stíhání, průtahy v řízení před jednotlivými orgány činnými v trestním řízení, nutnost opakovaného projednání věci na tomtéž stupni apod.;

c) význam trestního řízení pro pachatele – rozumí se tím například rozsah trestné činnosti, její druh a závažnost¹²⁸, druh a výše hrozícího trestu, uplatnění zajišťovacích institutů vůči obviněnému, zejména vazby;

d) jednání pachatele, kterým přispěl k průtahům v trestním řízení – například obstrukce obviněného spojené s nedostavováním se k úkonům trestního řízení, kde byla jeho účast nezbytná, nedostupnost obviněného spojená s nemožností doručovat mu nebo

¹²⁷ Nález Ústavního soudu ČR sp.zn. 1305/09 ze dne 8.2.2010, ASPI.

¹²⁸ V tomto smyslu bude například složitější vyšetřování rozsáhlejší hospodářské trestné činnosti (př. podvody) než jednotlivé krádeže.

uplatnit vůči němu zajišťovací úkony, zneužívání některých procesních práv¹²⁹, nutnost vedení řízení proti uprchlému aj¹³⁰.

3.1.4.2. Ne bis in idem

Zásada ne bis in idem je vykládána jako pravidlo, že nikdo nesmí být trestně stíhán opětovně pro týž skutek (ne dvakrát o tomtéž, resp. zákaz dvojího souzení a potrestání za týž čin). Tato zásada je upravena jak vnitrostátními předpisy, tak i na úrovni mezinárodní. Na ústavní rovině je v našem právním řádu zásada ne bis in idem upravena v čl. 40 LZPS, v němž je stanoveno, že nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby, přičemž není vyloučeno uplatnění mimořádných opravných prostředků. Jedná se tedy o jedno ze základních lidských práv, které je vedle vnitrostátní úrovně zaručováno i na úrovni mezinárodní prostřednictvím úmluv o lidských právech a základních svobodách (EÚLP, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Charta základních práv EU).

Zásada ne bis in idem, tj. zákaz dvojí souzení a potrestání za týž čin, se uplatní tehdy, když o určitém skutku určitého obviněného bylo vyneseno pravomocné rozhodnutí. Základem je zde totožnost skutku, o němž bylo rozhodnuto, a totožnost obviněného. S uvedenou zásadou dále úzce souvisí právní moc rozhodnutí, neboť zásada ne bis in idem je účinkem právě právní moci, a to její materiální stránky. Materiální právní mocí je závaznost rozhodnutí a znamená, že věc, která byla předmětem rozhodnutí, je rozřešena konečně a závazně a že tedy nemůže být předmětem nového projednávání v jiném procesu. Právní mocí rozhodnutí vzniká exceptio rei iudicatae, tzn. překážka věci rozhodnuté¹³¹. Význam zásady ne bis in idem spočívá ve stavu právní jistoty, stabilitě právních vztahů a z hlediska účelu a přiměřenosti trestu.

Zákaz dalšího stíhání obviněného pro týž skutek platí, pokud zde existuje jeho překážka v podobě pravomocného rozhodnutí ve věci. Zákaz odpadá tehdy, pokud je tato překážka odstraněna, a je tedy možno pokračovat v původním řízení. Překážka

¹²⁹ Podíl na průtazích v trestním řízení není spatřován v situacích, kdy oprávněná osoba využívá možnosti podávat opravné prostředky, které jí trestní řád přiznává. Taková osoba se pouze domáhá svých práv, což jí nemůže být přičítáno k tíži.

¹³⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 448.

¹³¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, str. 394.

musí být odstraněna v příslušném řízení, kterým se v našem právním prostředí rozumí především řízení o stížnosti pro porušení zákona, řízení o dovolání, obnově řízení, včetně rehabilitačního řízení, řízení o ústavní stížnosti a oprávnění NSZ rušit nezákonná usnesení o zastavení trestního stíhání nižších státních zástupců v přípravném řízení.

Jednotlivé státy mají zásadu *ne bis in idem* upravenou ve svém vnitrostátním zákonodárství, přičemž ji vztahují zpravidla jen na rozhodnutí svých příslušných orgánů a rozhodnutím, která byla učiněna v jiném státě, nepřiznávají účinky. Je tomu tak zejména proto, že výkon trestní jurisdikce je výsostným a výhradním právem každého státu. V konkrétním případě však může dojít k situaci, kdy na trestný čin pachatele se bude vztahovat trestní zákonodárství více států a každý z nich bude mít zájem na potrestání pachatele¹³². Pro pachatele by však situace, kdy by v každém státě probíhalo trestní stíhání, byla nepříznivá, potažmo i nespravedlivá. Takový postup orgánů činných v trestním řízení jednotlivých členských států by byl, při paralelně vedeném trestním řízení, kontraproduktivní a zcela by se vymykal nejen zásadě rychlého a hospodárného trestního řízení, ale ve svém důsledku porušuje právo obviněného na řádnou obhajobu a omezuje další strany (účastníky) trestního řízení, především svědky a znalce, kteří jsou povinni účastnit se výslechu u orgánů činných v trestním řízení u všech členských států, kde se trestní řízení vede¹³³.

Uplatnění zásady *ne bis in idem* a její aplikace se stala nejvíce aktuální po vstupu ČR do EU, kde je tato problematika v posledních letech i současnosti řešena, a to zejména Evropským soudním dvorem v rámci předběžných otázek¹³⁴. Zásada *ne bis in idem* je zakotvena v čl. 54 Prováděcí úmluvy ze dne 19.6.1990 k Schengenské dohodě ze dne 14.6.1986 (dále jen „Prováděcí úmluva“): „*Osoba, nad kterou byl*

¹³² Blíže viz Gřivna, T. Zásada *ne bis in idem* v souvislosti s volným pohybem osob pro teritorium EU. In Acta Universitatis Carolinae Iuridica – Ochrana základních práv a svobod v procesu europeizace trestního práva, roč. 2006, č.1, Univerzita Karlova v Praze, str. 45-64.

¹³³ Prouza, D. Zásada *ne bis in idem* v českém trestním procesu ve světle Zelené knihy o konfliktech jurisdikce a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení. Trestněprávní revue, roč. 2006, č. 6, str. 163.

¹³⁴ Výklad dále zaměřen na problematiku zásady *ne bis in idem* v rámci Evropské unie, neboť otázka uplatnění a aplikace této zásady je aktuální vzhledem k tzv. Schengenskému prostoru, který umožňuje volný pohyb osob. Zásada *ne bis in idem* je zakotvena v čl. 54 Prováděcí úmluvy ze dne 19.6.1990 k Schengenské dohodě ze dne 14.6.1986: „*Osoba, nad kterou byl vynesena pravomocný rozsudek jednou smluvní stranou, nesmí být pro tytéž činy stíhána jinou smluvní stranou, jestliže byla odsouzena a trest byl vykonán nebo je právě vykonáván, anebo podle zákonů příslušné smluvní strany týkajících se ukládání trestů nemůže být dále vykonáván*“.

*vynesen pravomocný rozsudek jednou smluvní stranou, nesmí být pro tytéž činy stíhána jinou smluvní stranou, jestliže byla odsouzena a trest byl vykonán nebo je právě vykonáván, anebo podle zákonů příslušné smluvní strany týkajících se ukládání trestů nemůže být dále vykonáván*¹³⁵.

ESD se musel v této souvislosti vypořádat s některými zásadními otázkami:

a) časová působnost čl. 54 Prováděcí úmluvy

Při stanovení časové působnosti čl. 54 Prováděcí úmluvy bylo v tomto směru judikováno, že podle čl. 54 se postupuje, i když v době prvotního trestního stíhání nebyl členský stát smluvní stranou Prováděcí úmluvy. Rozhodujícím okamžikem je nikoliv doba prvotního trestního stíhání, ale až okamžik posuzování podmínek pro uplatnění této zásady orgánem, u něhož bylo řízení zahájeno později¹³⁶.

b) rozhodnutí, na něž se vztahuje čl. 54 Prováděcí úmluvy, příp. nevztahuje

K této problematice přijal ESD několik závěrů, která rozhodnutí spadají pod čl. 54 Prováděcí úmluvy, tj. jsou podrobena zásadě *ne bis in idem* a která nikoliv. V obecném rámci můžeme shrnout následující:

- Čl. 54 se vztahuje i na rozhodnutí veřejného žalobce, který bez součinnosti se soudem v souladu se svou pravomocí zastavil trestní řízení, jestliže obviněný splnil stanovené povinnosti, zejména zaplatil určitou peněžitou částku určenou veřejným žalobcem, v důsledku čehož je další stíhání nepřipustné¹³⁷.

¹³⁵ Čl. 54 Prováděcí úmluvy však neřeší otázku *litispence*, která by v konkrétním případě znamenala kompetenční spor. K navrhované koncepci zásady *ne bis in idem* s ohledem na řešení otázky *litispence* viz Prouza, D. Zásada *ne bis in idem* v českém trestním procesu ve světle Zelené knihy o konfliktech jurisdikce a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, roč. 2006, č. 6, str. 163.

¹³⁶ Rozsudek Soudního dvora č. C-436/04 ze dne 9.3.2006 ve věci *Belgie vs. Van Esbroeck*. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

¹³⁷ Rozsudek Soudního dvora č. C-187/01 ze dne 11.3.2003 ve věci *Německo vs. Gözütok*. Rozsudek Soudního dvora č. C-385/01 ze dne 11.3.2003 ve věci *Německo, Belgie vs. Gözütok, Brügge* Oba dostupné z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

- Čl. 54 se nevztahuje na veškerá rozhodnutí veřejného žalobce o zastavení trestního stíhání, například se nevztahuje na rozhodnutí veřejného žalobce, který zastavil trestní stíhání jen proto, že se v téže věci vede řízení v jiném státě, aniž by došlo k posouzení ve věci samé¹³⁸. Takové rozhodnutí totiž v rámci teleologického výkladu nelze považovat za rozhodnutí pravomocně odsuzující tuto osobu ve smyslu uvedeného článku.
- Čl. 54 se vztahuje na rozhodnutí soudních orgánů smluvního státu, kterým se obžalovaný pravomocně zprošťuje obžaloby pro nedostatek důkazů¹³⁹ nebo z důvodu promlčení trestného činu¹⁴⁰. Zásada ne bis in idem se uplatní pouze na osoby pravomocně odsouzené smluvním státem.
- Čl. 54 se nevztahuje na rozhodnutí, která orgán smluvního státu v rámci meritorního posouzení věci zastavil ve fázi předcházející obvinění osoby podezřelé ze spáchání trestného činu trestní stíhání, pokud tímto rozhodnutím o zastavení trestního stíhání nebylo podle vnitrostátního práva tohoto státu pravomocně ukončeno trestní řízení, a rozhodnutí tak nebrání dalšímu trestnímu stíhání pro tentýž čin v tomto státě¹⁴¹.
- Čl. 54 se použije také v případě vydání trestního rozsudku, který nemohl být z důvodu vnitrostátních procesních zvláštností nikdy přímo vykonán, konkrétně na trestní řízení zahájené ve smluvním státě pro tentýž čin, za který již byl obviněný pravomocně odsouzen v jiném smluvním státě, i když podle práva státu, v němž byl rozsudek vyneseno, trest, který mu byl uložen, nemohl být z důvodu takových procesních zvláštností, jako jsou zvláštnosti dotčené v původním řízení, nikdy přímo vykonán. V tomto ohledu je podmínka týkající se výkonu sankce uvedená ve zmíněném článku splněna tehdy, když je zjištěno,

¹³⁸ Rozsudek Soudního dvora č. C-469/03 ze dne 10.3.2005 ve věci Itálie vs. Miraglia. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

¹³⁹ Rozsudek Soudního dvora č. C-150/05 ze dne 28.9.2006 ve věci Nizozemsko vs. van Straaten. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

¹⁴⁰ Rozsudek Soudního dvora č. C-467/04 ze dne 28.9.2006 ve věci Španělsko vs. Gasparini a další. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

¹⁴¹ Rozsudek Soudního dvora č. C-491/07 ze dne 22.12.2008 ve věci Rakousko vs. Turansky. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

že v okamžiku, kdy je zahájeno druhé trestní řízení proti téže osobě pro tentýž čin, jako byl čin, za který byla odsouzena v prvním smluvním státě, nemůže být sankce uložená v tomto prvním státě podle práva tohoto státu již vykonána¹⁴².

c) tentýž čin

ESD v některých svých rozhodnutích vymezil pojem „tentýž čin“. Vymezení tohoto pojmu není snadné vzhledem k různorodosti trestního zákonodárství jednotlivých států, a proto bylo přistoupeno ke snaze vymezení základních kritérií, která budou určující pro vymezení tohoto pojmu. Za přelomové se v této otázce považuje rozsudek ve věci Van Esbroeck, který mimo jiné zdůraznil, že žádné ustanovení Smlouvy o Evropské unii, Schengenské dohody nebo Prováděcí úmluvy totiž nepodmiňuje uplatnění čl. 54 harmonizací nebo přinejmenším sblížením trestněprávních předpisů členských států. Zásada zákazu dvojího trestu tedy nezbytně znamená, že mezi smluvními státy existuje vzájemná důvěra v jejich příslušné systémy trestního soudnictví a že v případě neexistence harmonizace vnitrostátních trestněprávních předpisů každý z uvedených států přijme uplatnění trestního práva platného v ostatních smluvních státech, i kdyby uplatnění jeho vlastního vnitrostátního práva vedlo k odlišnému řešení. Možnost rozdílných právních kvalifikací téhož činu ve dvou různých členských státech nemůže být překážkou pro uplatnění čl. 54 Prováděcí úmluvy. Ze stejných důvodů nelze přijmout kritérium totožnosti chráněného právního zájmu, neboť se toto kritérium může měnit v závislosti na smluvním státu. Kritérium vycházející z právní kvalifikace činu nebo z chráněného právního zájmu by totiž při neexistenci harmonizace vnitrostátních trestněprávních předpisů mohlo vytvářet tolik překážek svobodě pohybu v schengenském prostoru, kolik existuje trestněprávních systémů ve smluvních státech. Za těchto podmínek je jediným relevantním kritériem pro účely uplatnění čl. 54 kritérium totožnosti skutku, chápané jako existence souboru konkrétních okolností, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu. Konečně posouzení totožnosti

¹⁴² Rozsudek Soudního dvora č. C-297/07 ze dne 22.12.2008 ve věci Staatsanwaltschaft Regensburg v. Klaus Bourquain. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>. Blíže viz: EVROPSKÝ SOUDNÍ DVŮR: Ne bis in idem a nevykonatelný trestní rozsudek. Trestněprávní revue, roč. 2009, č. 3, str. 89.

skutkové podstaty činu přísluší příslušným vnitrostátním orgánům, které musí určit, zda předmětná skutková jednání představují soubor neoddělitelně spojených skutků v čase, v prostoru, jakož i svým předmětem¹⁴³.

d) podmínka, že trest je již vykonaný nebo právě vykonávaný

V rámci této podmínky ESD rozhodl, že trestem právě vykonaným je i trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen. Naproti tomu za takový trest nemusí být považováno krátkodobé policejní zadržení nebo vzetí do vazby, i když podle práva státu, ve kterém byl vydán odsuzující rozsudek, musí být toto odnětí svobody započteno v rámci pozdějšího výkonu trestu odnětí svobody¹⁴⁴. Současně, jak již bylo uvedeno výše, se čl. 54 nevztahuje na pravomocné odsouzení, i když podle práva státu, v němž byl rozsudek vynesen, uložený trest nemohl být z důvodu procesních zvláštností nikdy přímo vykonán.

Zásada *ne bis in idem* není v trestním řádu upravena spolu s ostatními základními zásadami trestního řízení uvedených v § 2 TR, ale je zakotvena v rámci nepřipustnosti trestního stíhání v § 11 odst. 1 písm. f) až h) TR. V návaznosti na výše uvedený výklad této zásady z evropského pohledu, je nutné nepřipustnost trestního stíhání, resp. pod jednotlivými důvody specifikovaný zákaz dvojího stíhání, rozšířit o typově shodná rozhodnutí soudů a jiných justičních orgánů členských států EU (§ 11 odst. 4 TR). Per analogiam je pak nutné tento okruh rozšířit také na rozhodnutí uvedená v § 11a TR, tzn. že podle současné právní úpravy zakládá překážku *ne bis in idem* vydání vyjmenovaných rozhodnutí ve zkráceném přípravném řízení před jeho zahájením. Naproti tomu je důležité si uvědomit, že do takto určeného okruhu rozhodnutí nepatří rozhodnutí jiných států, které nejsou členskými státy EU, nebo rozhodnutí, které nesplňují podmínky § 11 odst. 4 TR, byť by se jednalo o rozhodnutí členského státu EU.

¹⁴³ Rozsudek Soudního dvora č. C-436/04 ze dne 9.3.2006 ve věci *Belgie vs. Van Esbroeck*. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

¹⁴⁴ Rozsudek Soudního dvora č. C-288/05 ze dne 18.7.2007 ve věci *Německo vs. Kretzinger*. Dostupný z: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=cs>.

Zásada ne bis in idem byla řešena i v rámci Evropského soudu pro lidská práva, neboť je upravena v čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Protokol“). Z pojetí ESLP vychází řešení a aplikace této zásady uplatňované českými soudy. V našem právním prostředí lze zásadu ne bis in idem aplikovat podle výslovných důvodů nepřípustnosti uvedených v § 11 odst. 1 písm. f) až h) TRŘ nebo v případech, kdy danou trestní věc nebude možné podřadit pod uvedené, ale bude aplikován § 11 odst. 1 písm. j) TRŘ, neboť zásadu ne bis in idem je nutné vykládat v souladu s ustanovením čl. 4 Protokolu.

Pro určení, zda se v konkrétním případě uplatní zásada ne bis in idem, je nutné se vypořádat s otázkou totožnosti skutku (činu) a totožností osoby. ESLP v tomto směru judikoval, že z hlediska posouzení toho, zda se jedná o týž skutek (čin), není rozhodující právní kvalifikace, ale totožnost skutku, a v jeho rámci totožnost jednání. Protokol ani Úmluva však nespécifikují, co je charakteristické pro jednotlivé stíhané činy a jejich právní kvalifikace natolik, že je to odlišuje od jiných činů a dostatečně je z trestněprávního hlediska individualizuje. Takové nevymezení pak může činit problémy při vymezení totožnosti činu. Judikatura ESLP je v tomto směru nejednotná a omezuje se na skutečnost, že každý jednotlivý případ je nutné posuzovat důsledně individuálně. Nezbytné však je, aby se soud v každém jednotlivém případě dostatečně zabýval otázkou posouzení totožností skutků, které mají být posouzeny v rámci zásady ne bis in idem¹⁴⁵.

Z nastolené konstrukce je možné uplatnit vymezení totožnosti skutku obsaženého v našem právním řádu. Určitým specifickým způsobem je upraveno pouze to, co představuje skutek v případě pokračujících trestných činů. Jinak ponechává zákon vymezení tohoto pojmu soudní praxi. Ta vychází z toho, že skutkem je určitá událost ve vnějším světě charakterizovaná určitým jednáním a jeho následkem, tzn. že jde o souhrn určitých skutkových okolností. O týž skutek jde nejen při naprostém souladu v jednání a v následku, ale též v případě úplné shody alespoň v jednání při rozdílném následku, stejně jako v případě úplné shody alespoň v následku při rozdílném jednání. Navíc totožnost skutku je zachována i v případě alespoň částečné shody v jednání nebo

¹⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 1433/2007 ze dne 13.8.2008, Codexis.

v následku (anebo v obojím), to ovšem pouze pokud je taková shoda v podstatných okolnostech, jimiž se rozumí zejména skutkové okolnosti charakterizující jednání nebo následek z hlediska právní kvalifikace, která přichází v úvahu. Po hmotně právní stránce představuje jeden skutek i souhrn dílčích útoků tvořících pokračující jednání, avšak po procesní stránce je každý takový dílčí útok samostatným skutkem (§ 12 odst. 11 a 12 TR¹⁴⁶)¹⁴⁷.

Další otázkou, se kterou se ESLP musel vyrovnat a která je nadále aplikována českými soudy, byl pojem čin (delikt). V tomto směru bylo řečeno, že čl. 4 Protokolu dopadá jak na činy kvalifikované vnitrostátním právem jako trestné činy, tak i na činy jím kvalifikované jako přestupky, popř. jiné správní delikty a výjimečně i disciplinární delikty, za předpokladu, že mají trestněprávní povahu. Za přestupky trestněprávní povahy jsou pak považovány ty, které současně vykazují základní rysy skutkových podstat trestných činů stejné povahy a zároveň je požadováno, aby se při jejich projednání mohla stíhaná osoba domoci práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Vedle toho ESLP také zdůraznil, že zásada *ne bis in idem* zahrnuje nejen právo nebýt za týž čin dvakrát souzen, ale i právo nebýt za týž čin dvakrát trestán. Přitom za trest označuje i sankce ukládané za přestupky, mimo jiné pokuty a odebrání řidičských průkazů. Oproti tomu mezi tresty neřadí pořádková opatření (pořádkové pokuty uložené v trestním řízení) a zpravidla ani disciplinární sankce.

Zásada *ne bis in idem* z tohoto pohledu tedy není omezena jen na trestní řízení, přičemž ESLP vyšel i z výkladu čl. 6 EÚLP (právo na spravedlivý proces). Pojem trestní věc, trestní řízení, trestný čin a potrestání tu má podle jeho názoru autonomní význam, nezávislý na jeho významu ve vnitrostátním právu. V daném případě není možné spoléhat na význam, který tyto pojmy mají v právním řádu státu, o jehož případ jde, ale vykládá je nezávisle na něm v zájmu toho, aby zajistil jednotnou ochranu lidských práv ve všech státech, které Úmluvu ratifikovaly. Při posuzování povahy těchto řízení pak klade důraz na typ (povahu) deliktu, který je předmětem jednání v jejich rámci, a na typ (povahu) uplatnitelné sankce. V konkrétním případě pak musí být zkoumáno zda porušený zájem chráněný zákonem je obecný či partikulární,

¹⁴⁶ Ve stejném smyslu je v článku 40 odst. 5 LZPS použit pojem čin.

¹⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 11 Tdo 738/2003 ze dne 22. 7. 2004, Codexis.

a v tomto ohledu pak též specificky to, zda je daná právní norma adresována všem nebo pouze určité skupině lidí. O trestní povaze věci obvykle svědčí univerzálnost dané normy a represivní účel uplatnitelné sankce. V zásadě tedy podle jeho názoru postačí buď, aby měl stíhaný delikt trestněprávní povahu v uvedeném smyslu (a pak nijak výrazně nesejde na citelnosti užití sankce), nebo aby měla uplatnitelná sankce represivní povahu.

Zásadu *ne bis in idem* je tedy nutné v tomto ohledu vztáhnout jak na činy patřící podle českého právního řádu mezi trestné činy, tak i na činy spadající mezi přestupky, a to ve všech kombinacích, které mezi nimi přicházejí v úvahu. Z toho vyplývá, že proti osobě, jejíž trestní stíhání pro určitý čin již meritorně skončilo, není možné pro týž čin vést přestupkové řízení a postihnout jí za takový čin znovu a tentokrát jej kvalifikovat jako přestupek, zatímco předtím byl takový čin kvalifikován jako trestný čin, a současně i osobu, jejíž přestupkové řízení pro určitý čin již meritorně skončilo rozhodnutím příslušného správního orgánu, není možné pro týž čin trestně stíhat a odsoudit jí, byť by byl nově tento čin kvalifikován jako trestný čin, zatímco v již skončeném přestupkovém řízení byl kvalifikován jako přestupek. Vyloučit ochranu proti novému procesu s ohledem na zásadu *ne bis in idem* přitom nemůže ani skutečnost, že příčinou prvního postihu za daný čin byla jeho nesprávná kvalifikace jako přestupku, ačkoliv naplňoval znaky trestného činu. Z výše uvedeného a z povahy věci současně vyplývá, že jednoznačně v rozporu se zásadou *ne bis in idem* je také dvojí potrestání téže osoby za čin, jenž současně naplňuje jak všechny znaky určitého trestného činu, tak i všechny znaky určitého přestupku. Pochybnosti mohou vyvolat pouze případy, kdy jednání a následek charakterizující čin naplňující znaky určitého trestného činu nejsou plně obsaženy v jednání a následku charakterizujícím čin naplňující znaky určitého přestupku¹⁴⁸.

Otázka, která rozhodnutí jsou významná pro posouzení, zda došlo k porušení zásady *ne bis in idem*, představuje v praxi i v současné době výkladové problémy. O této skutečnosti svědčí i judikatura našich soudů, která se touto otázkou zabývá. Z poslední doby je možné uvést rozhodnutí, v němž NS ČR judikoval, že řízení o správním vyhoštění vedené Policií České republiky, resp. jeho výsledek záležející

¹⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 11 Tdo 738/2003 ze dne 22. 7. 2004, Codexis.

ve vyhoštění cizince na určitou dobu (zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky), jež je důsledkem nerespektování příkazu k vycestování cizince z území České republiky, nepředstavuje překážku trestního řízení ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) TŘ jakož ani ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, ve vztahu k případnému trestnímu stíhání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí¹⁴⁹.

Za porušení zásady *ne bis in idem* jsou dle české judikatury považovány i případy, kdy pachatel je postížen za své jednání blokovou pokutou, kterou ihned na místě zaplatil, a v následném trestním řízení by došlo k jeho odsouzení za stejné jednání. Bloková pokuta je totiž součástí přestupkového řízení, byť se v takovém řízení nevydává písemné rozhodnutí o spáchání přestupku. Proti uložení pokuty a jejímu následnému zaplacení v blokovém řízení není možné se odvolat, a je tudíž pravomocné. Na porušení zásady *ne bis in idem* nemůže mít vliv ani to, že v daném případě mělo být protiprávní jednání obviněného posouzeno jako trestný čin, nikoli jako přestupek¹⁵⁰.

3.1.5. § 172 odst. 1 písm. e) TŘ

Státní zástupce trestní stíhání zastaví, nebyl-li obviněný v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný. V rámci zastavení trestního stíhání z tohoto důvodu je předpokladem, že se stíhaný skutek skutečně stal, tento skutek naplňuje znaky určitého trestného činu a spáchal ho obviněný, který však není v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný. Zcela základní podmínkou je, aby nepřičetnost pachatele byla dána v době činu, jinak by trestní odpovědnost z tohoto důvodu vyloučena nebyla¹⁵¹.

Jiný význam má případ, kdy obviněný není schopen pro duševní poruchu, která nastala až po spáchání činu, chápat smysl trestního řízení. Taková situace pak zakládá postup pro přerušování trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. c) TŘ, kdy takové rozhodnutí není konečné a po odpadnutí překážky je možné v trestním stíhání pokračovat.

¹⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 11/2010 ze dne 29. 7. 2010, Codexis.

¹⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 37/2010 ze dne 10.8.2010, Codexis.

¹⁵¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1380.

Nepříčetnost obviněného musí být v přípravném řízení náležitě objasněna a dostatečně prokázána. Dle ustanovení § 26 TZ je nepřičetný ten, kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, a za tento čin není trestně odpovědný. V trestním zákoníku není definována přičetnost, ale naopak pojem nepřičetnosti, který uvádí důvody vylučující trestní odpovědnost. Přičetnost předpokládá jednak způsobilost rozpoznávací (rozumové kritérium), tj. schopnost pachatele vnímat protiprávnost svého jednání, a způsobilost určovací (volní kritérium), tj. schopnost určit volní zaměření svého jednání, tedy schopnost ovládat v tomto smyslu své jednání. Přičetným je tedy člověk, u kterého jsou obě tyto schopnosti v době činu dány, tj. každý člověk duševně dostatečně vyvinutý a zdravý. Naproti tomu nepřičetným je ten, u něhož uvedené schopnosti (obě nebo alespoň jedna) jsou v důsledku duševní poruchy nebo nedostatečného rozumového a mravního vývoje vymizelé. Nepřičetnost je definována za pomoci biologického kritéria spočívajícího v duševní poruše, resp. u mladistvého v nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti, a psychologického (juristického) kritéria spočívajícího ve vymizení (nedostatku) schopnosti rozpoznávací a ovládací. Z těchto dvou základních kritérií je rozhodující psychologické (juristické) kritérium, neboť duševní porucha či nedostatečná rozumová a mravní vyspělost u mladistvého má pro trestní odpovědnost význam, jen pokud vede zároveň k vymizení alespoň jedné ze schopností rozpoznávací nebo určovací (popř. obou) v době spáchání činu¹⁵².

Posouzení přičetnosti, resp. nepřičetnosti konkrétní osoby představuje komplikovanou otázku, protože takovéto určení se musí posuzovat vždy ve vztahu ke konkrétnímu trestnému činu, a nikoli obecně¹⁵³.

V teorii vzniká sporná otázka v případě mladistvého. Ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM stanovuje, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. V teorii je na toto ustanovení pohlíženo ze dvou úhlů. Na jedné straně je rozumová a mravní vyspělost považována za tzv. podmíněnou

¹⁵² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 301-302.

¹⁵³ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str.1051.

příčetnost (relativní trestní odpovědnost), která je chápána jako speciální důvod nepřičetnosti, a nikoli jako samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost¹⁵⁴. Pokud by státní zástupce postupoval podle tohoto výkladu, kdy v průběhu trestního stíhání by bylo prokázáno (např. znaleckým posudkem), že mladistvý nedosáhl potřebného stupně rozumové a mravní vyspělosti, musel by trestní stíhání zastavit podle § 172 odst. 1 písm. e) TŘ, tj. z důvodu, že obviněný mladistvý nebyl v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný.

Na druhé straně je v teorii zastáván názor, že rozumová a mravní vyspělost je samostatným obligatorním znakem subjektu provinění, znakem, který stojí vedle věku a příčetnosti jako další obecný znak provinění, tj. jde o další podmínku trestní odpovědnosti mladistvého pachatele¹⁵⁵. V tomto ohledu je mladistvý trestně neodpovědným pachatelem. V případě zjištění skutečnosti, že mladistvý v době činu nedosáhl potřebného stupně rozumové a mravní vyspělosti, by státní zástupce zastavoval trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. b) TŘ, neboť je-li rozumová a mravní vyspělost považována za samostatný zákonným znak trestného činu (subjektu), pak by musela být předmětná situace vyhodnocena tak, že skutek není trestným činem.

Výjimku z pravidla, že osoba, která se v nepřičetnosti dopustila jednání, které má znaky trestného činu, je beztrestná, představuje trestný čin opilství podle § 360 odst. 1 TZ, kterého se dopustí ten, kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, tj. jednání, které má jinak znaky trestného činu. Tohoto ustanovení, jakož i § 26 TZ se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti. Jedná se o zvláštní samostatnou skutkovou podstatu, která dopadá na situace, kdy se pachatel zaviněně přivede do stavu nepřičetnosti, v němž spáchá čin, který, pokud by při jeho

¹⁵⁴ Vychází se z premisy, že mladistvý je zásadně trestně odpovědný, přičemž je však reflektována skutečnost, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti zejména okolo 15 let věku je u jednotlivých mladistvých velmi rozdílný. Podmíněná příčetnost je pak vymezena kritérii, která trestněprávní teorie i trestní zákoník používá pro vymezení příčetnosti, byť pojem duševní poruchy nahrazuje pojmem rozumové a mravní vyspělosti, a s ohledem na skutečnost, že v nauce trestního práva byl tento případ považován za zvláštní důvod nepřičetnosti. Novotný, O. Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 517.

¹⁵⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 120.

spáchání nebyl nepřičetný, by byl trestným činem¹⁵⁶. Pro posouzení, zda se jednalo o trestný čin opilství nebo se jednalo o stav nepřičetnosti (např. patologická opilost), je nezbytnou podmínkou provedení úplného dokazování, na jehož základě bude spolehlivě objasněn a zjištěn skutkový stav. Má-li být důvodem rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání nepřičetnost způsobená patologickou opilostí obviněného, musí mít takové rozhodnutí dostatečný podklad nejen ve znaleckém posudku opatřeném po vyšetření duševního stavu obviněného, ale dokazováním je třeba spolehlivě objasnit i skutečnost, že si obviněný uvedený stav nezavinil sám, a to ani z nedbalosti, resp. že stav patologické opilosti nemohl předvídat. Současně je nutné objasnit, zda tak učinil zaviněně či nikoli, a pokud je zde zavinění pachatele, je nutné zkoumat formu a obsah zavinění, od nichž závisí, zda bude pachatel trestně odpovědný v plném rozsahu, nebo jen za trestný čin opilství. Při nedostatku zavinění nebude pak pachatel pro nepřičetnost trestně odpovědný¹⁵⁷.

V případě, že dojde k zastavení trestního stíhání z důvodu nepřičetnosti pachatele, není tím vyloučena možnost státního zástupce, aby u příslušného soudu následně podal návrh na uložení ochranného léčení podle § 98 TZ. Soud uloží ochranné léčení, jestliže pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, přičemž tyto podmínky musí být náležitě posouzeny a podpořeny v rámci dokazování, které musí být dostatečné a úplné. Soud, který rozhoduje o ochranném léčení se musí vypořádat s otázkou, zda jde o pachatele činu jinak trestného, neboť usnesením o zastavení trestního stíhání z důvodu nepřičetnosti není v této otázce vázán. Soud je pak povinen provést jednak důkazy směřující k závěru, že se stíhaný skutek stal, že vykazoval zákonné znaky trestného činu, a jednak že jej spáchal obviněný¹⁵⁸.

3.1.6. § 172 odst. 1 písm. f) TR

Státní zástupce trestní stíhání zastaví, zanikla-li trestnost činu. Zastavení trestního stíhání z důvodu zániku trestnosti činu úzce souvisí se zánikem trestní

¹⁵⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 3045.

¹⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 5 Tz 1/98 ze dne 18.2.1998, Codexis.

¹⁵⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. (Rt) 3 To 343/98 ze dne 13.7.1998, ASPI.

odpovědnosti. Pod pojmem zánik trestní odpovědnosti patří dva důvody, a to účinná lítost a promlčení. Z hlediska zastavení trestního stíhání lze tento okruh důvodů teoreticky rozšířit, avšak mezi níže uvedené důvody neřadíme promlčení, které odůvodňuje zastavení trestního stíhání z důvodu nepřípustnosti, neboť promlčení trestního stíhání je jednou z jejich okolností. V rámci zastavení trestního stíhání z důvodu zániku trestnosti činu řadíme tyto důvody¹⁵⁹:

- tzv. obecná účinná lítost podle § 33 TZ¹⁶⁰
- zvláštní ustanovení o účinné lítosti podle § 197, § 242 a § 362 TZ
- zánik trestní odpovědnosti mladistvého, resp. zánik trestnosti provinění podle § 7 ZSVM¹⁶¹
- zánik trestnosti přípravy k trestnému činu podle § 20 odst. 3,4 TZ
- zánik trestnosti pokusu trestného činu podle § 21 odst. 3,4 TZ
- zánik trestnosti účastenství podle § 24 odst. 2,3,4,5 TZ.

Rozhodnutí o zastavení trestního stíhání z některého z výše uvedeného důvodu se vždy musí vždy opírat o závěr, že ke spáchání skutku došlo a že obviněný je pachatelem trestného činu, a proto nelze k zastavení trestního stíhání přikročit ihned, co vyšla najevo příslušná okolnost zániku trestní odpovědnosti, ale až poté, co bylo na základě provedeného dokazování spolehlivě zjištěno, že nepřichází v úvahu zastavení trestního stíhání pro některý z příznivějších důvodů obsažených v ustanovení § 172 odst. 1 písm. a) až e) TR¹⁶². K zastavení trestního stíhání z tohoto důvodu může dojít jen v případě, že soud dospěje k jednoznačnému závěru o existenci konkrétního

¹⁵⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 367n.

¹⁶⁰ V ustanovení § 33 TZ jsou taxativně vyjmenovány trestné činy, u nichž je možné použít institut účinné lítosti za splnění zákonem stanovených podmínek, kdy pachatel musí buď zamezit nebo napravit způsobený škodlivý následek, anebo učinit oznámení o trestném činu příslušnému orgánu v době, kdy ještě mohlo být zabráněno škodlivému následku, přičemž pachatel tak musí učinit dobrovolně. Blíže viz Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 371.

¹⁶¹ Podmínky zániku trestní odpovědnosti jsou stanoveny nezávisle na obecné účinné lítosti dle § 33 TZ či na dalších obdobných institutech. Mezi tyto podmínky zániku patří, že jde o čin, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let; čin byl dokonán; mladistvý svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě; čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.

¹⁶² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1381.

trestného činu a že jej spáchala konkrétní osoba, resp. u každého z obviněných musí být zjištěn konkrétní skutkový stav a jeho právní posouzení¹⁶³.

3.2. *Fakultativní důvody*

Fakultativní zastavení trestního stíhání je projevem zásady oportunity. Při fakultativním zastavení trestního stíhání státní zástupce nebo soud může trestní stíhání zastavit, tj. představuje volné uvážení státního zástupce či soudce o tom, zda bude zahájeno, příp. vedeno trestní stíhání či nikoliv. Jedná se o oportunní (oportunitní) uvážení, které příslušný orgán činí za předpokladu, že jsou splněny zákonné důvody a podmínky pro tento postup a věc byla dostatečně objasněna a zároveň není dán žádný z obligatorních důvodů zastavení trestního stíhání.

3.2.1. § 172 odst. 2 písm. a) TŘ

Státní zástupce může zastavit trestní stíhání, je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne.

Hlavním hlediskem pro použití tohoto ustanovení je úvaha, zda uložený, popř. očekávaný trest za jiný čin (resp. skutek kvalifikovaný jako trestný čin) bude dostatečný nejen ke splnění účelu trestu, ale současně by rozhodnutí o zastavení trestního stíhání z tohoto důvodu nemělo být v rozporu s účelem trestního řízení, jak je formulován v ustanovení § 1 odst. 1 TŘ. Účel trestu není v současné době v trestním zákoníku již definován, ale jeho vymezení nečiní problémy. V trestním zákoníku je tento pojem nahrazen formulací obecných zásad sankcionování přímo aplikovatelných na konkrétní případ, které jsou určeny jednak pro všechny sankce (§ 36 až 38 TZ), a jednak speciálně pro tresty (§ 39 až 45 TZ), a ochranná opatření (§ 96 a 97). Účel trestání je nutné dovozovat nejen z těchto obecných zásad, které vytvářejí základní právní prostředí pro ukládání sankcí, ale i z jednotlivých ustanovení upravujících

¹⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 5 Tdo 205/2010 ze dne 14.4.2010, Codexis.

ukládání trestních sankcí a z celkového pojetí trestního zákoníku¹⁶⁴. V tomto ohledu je zejména třeba uvážit, zda trest dříve uložený, popř. očekávaný, dostatečně zabezpečí výchovu obviněného k tomu, aby vedl řádný život, a dále je státní zástupce povinen při rozhodování vycházet nejen z porovnání trestních sazeb za jednotlivé trestné činy, nýbrž i z porovnání trestů, které by měly být podle zákonem stanovených kritérií za jednotlivé trestné činy uloženy. Porovnání trestů již uložených či bezprostředně očekávaných s trestem, který by obviněnému byl uložen, musí být v konkrétním případě důkladné, nelze přistoupit jen k porovnávání mechanickému, aniž by se státní zástupce blíže zabýval tím, v jaké předpokládané výměře by trest mohl obviněnému být uložen. Teprve po vyřešení předběžné otázky podle zásad uvedených v § 9 odst. 1 TŘ, jaké tresty by měly být uloženy za srovnávané trestné činy, může být učiněn závěr, zda trest, k němuž může stíhání vést, je zcela bez významu vedle trestu, který obviněného pro jiný čin podle očekávání postihne, přičemž je nutné vycházet z úvahy, zda uložený trest bude dostatečný ke splnění účelu trestu ve smyslu trestního zákoníku¹⁶⁵.

Z hlediska naplnění účelu trestního řízení, které má působit k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti, musí být při rozhodování o zastavení trestního stíhání z tohoto důvodu splněny i tyto podmínky. Otázkou zůstává, zda v této souvislosti je možné brát do úvahy také případy, kdy předchozí trestní stíhání bylo zastaveno rovněž z fakultativních důvodů, a současné trestní stíhání se vede pro trestný čin stejné právní kvalifikace¹⁶⁶. Jazykový výklad zákonné formulace § 172 odst. 2 písm. a) TŘ tento závěr nepřipouští, ale podíváme-li se na celou věc z hlediska teleologického výkladu, kdy na právní normu má být nahlíženo z celkového pohledu za účelem pochopení jejího smyslu (tj. i z pohledu trestního řádu jako celku), lze učinit závěr, že účel trestního řízení uvedený v 1 odst. 1 TŘ musí být brán rovněž v potaz, a k okolnosti, že v předchozím případě došlo k fakultativnímu zastavení trestního stíhání by mělo být ze strany příslušného orgánu činného v trestním řízení přihlíženo, neboť v předmětné věci nebyl naplněn účel trestního řízení spočívající v předcházení a zamezení trestné činnosti, a tato okolnost by se měla projevit právě v posuzování účelu trestního řízení.

¹⁶⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 412.

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tz 68/2001 ze dne 24.4.2001, Codexis.

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tz 121/2000 ze dne 14.6.2000, Codexis.

V případě, kdy připadá v úvahu postup zastavení trestního stíhání z tohoto důvodu, je třeba uvedené předběžné otázky o trestu řešit přednostně, aby nebylo konáno trestní řízení, zejména pokud jde o důkazní řízení směřující k objasnění skutečností pro tuto otázku nepodstatných, zbytečně. Zcela nelogické by totiž bylo zastavovat trestní stíhání pro neúčelnost, je-li dokazování v uvedené trestní věci téměř ukončeno¹⁶⁷.

Pokud se jedná o vymezení pojmu „jiný čin“ užitý v ustanovení § 172 odst. 2 písm.a) TŘ, lze z hlediska jazykového i teleologického výkladu dospět k závěru, že se jím rozumí jen trestný čin. Tento závěr lze dovést z pojmosloví užívaného v tomto ustanovení, zejména za použití slova „trest“. V rámci trestního práva hmotného je trest jednou z trestních sankcí, která je typická pro charakteristiku trestního práva jako takového. Tomuto výkladu nasvědčuje i terminologie používaná v jiných právních předpisech, v nichž se slovo trest nepoužívá¹⁶⁸. K tomuto závěru se přiklání i komentář k trestnímu řádu, který uvádí, že jde o skutek kvalifikovaný jako trestný čin¹⁶⁹.

V případě, že jiný trestný čin je ve vícečinném souběhu se stíhaným skutkem, uplatní se tento důvod zastavení trestního stíhání zejména tehdy, jestliže lze očekávat upuštění od uložení souhrnného trestu, popř. uložení souhrnného trestu, který by jen nepatrně nebo jen v malém rozsahu převyšoval trest již uložený. Obdobně je možné postupovat i v případě, že obviněný byl již uznán vinným pro některé dílčí útoky jednoho a téhož pokračujícího trestného činu, o nichž bylo rozhodnuto samostatně, a rozsudek už nabyl právní moci nebo podle očekávání v blízké budoucnosti právní moci nabude¹⁷⁰, neboť pojem jiný čin je nutno vykládat tak, že nemusí jít pouze o jiný čin založený odlišným skutkem ve smyslu hmotného práva, ale může jím být i dílčí útok, popř. více dílčích útoků jednoho pokračujícího trestného činu. NS ČR s ohledem na řešení této problematiky judikoval, že pokud je nutno dobu, kterou pachatel v určitém řízení strávil ve vazbě, započítat podle § 92 odst. 1 TZ do trestu uloženého dřívějším rozsudkem v případě upuštění od uložení souhrnného trestu dle § 44 TZ, pak je takový postup na místě i v případě zastavení trestního stíhání z důvodu možnosti

¹⁶⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp. zn. (Rt) 8 To 508/98 ze dne 1.7.1998, ASPI.

¹⁶⁸ V rámci přestupkového řízení upraveného zákonem č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění, se používá pojem sankce, za něž považuje napomenutí, pokutu, zákaz činnosti a propadnutí věci (§ 11).

¹⁶⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1381.

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 1382.

upuštění od uložení souhrnného trestu. Možnost započítání vazby v tomto případě trestní zákoník výslovně neupravuje, proto je nutné aplikovat ustanovení § 92 odst. 1 TZ per analogiam, kdy se jedná o analogii ve prospěch pachatele, která je v trestním právu hmotném přípustná. Opačný postup by byl v rozporu s ústavní zásadou rovnosti lidí v důstojnosti i v právech (čl. 1 LZPS), kdy paradoxně v příznivějším postavení před tímž zákonným ustanovením by byl pachatel, který se dopustil závažnější trestné činnosti (společensky škodlivější), kterému by byl uložen souhrnný trest a doba strávená ve vazbě by se mu do uloženého trestu započítala, než pachatel méně závažné trestné činnosti, u něhož by bylo trestní stíhání zastaveno z důvodů možnosti upuštění od uložení souhrnného trestu, a doba strávená ve vazbě by se mu do uloženého trestu, který je považován za dostatečný, nezapočítala¹⁷¹.

V souvislosti se zastavením trestního stíhání je však třeba se zamyslet, zda důvod uvedený v § 172 odst. 2 písm. a) TŘ neodporuje základním lidským právům a svobodám. Podle čl. 40 odst. 1 LZPS totiž jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy, a podle čl. 40 odst. 2 LZPS platí, že každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Tedy v případě, že státní zástupce v rámci přípravného řízení řeší jako předběžnou otázku porovnání trestních sazeb za jednotlivé trestné činy a porovnání trestů, které by měly být podle zákonem stanovených kritérií za jednotlivé trestné činy uloženy, zda takový jeho postup není v rozporu s výše uvedenými základními lidskými právy. Státní zástupce je orgán veřejné žaloby, který je ve veřejném zájmu na základě Ústavy a zásady legality povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví. V případě státního zástupce tedy lze dovést kompetence v případě rozhodování o veřejném zájmu, přičemž tento zájem je navázán na faktické rozhodování, které spočívá na posouzení otázek týkajících se viny. Takovéto rozhodnutí je svou závažností, významem a podstatou prakticky a fakticky shodné s rozhodnutím o vině a trestu, o kterých přísluší rozhodnout jen soudu¹⁷². Pokud by však takový závěr byl doslovně akceptován, pak z hlediska praktických a racionálních důvodů se jedná o závěr nepřiměřený, neboť směřuje k zatížení nejen trestního řízení a jeho orgánů, ale

¹⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 25/2002 ze dne 18.4.2002, Codexis.

¹⁷² Pokud by o fakultativním zastavení trestního stíhání z důvodu uvedeného v § 172 odst. 2 písm. a) TŘ rozhodoval soud, pak se závěr o možném porušení základních lidských práv neuplatní.

i samotného obviněného, neboť výsledek řízení může být předvídatelný již v přípravném řízení¹⁷³. Zároveň zde do popředí vystupuje skutečnost, že se nejedná o rozhodnutí založené na libovůli státního zástupce, ale o rozhodnutí učiněné v souladu se zákonem podle nastavených pravidel. Dále ve prospěch argumentu podporujícího skutečnost, že o fakultativním zastavení trestního stíhání z uvedeného důvodu může rozhodnout státní zástupce, svědčí možnost obviněného domáhat se pokračování v trestním řízení prohlášením, že na projednání věci trvá (§ 172 odst. 4 TŘ).

U zastavení trestního stíhání z důvodu uvedeného v 172 odst. 2 písm. a) TŘ můžeme spatřit problém v tom, že se jedná o rozhodnutí konečné, tj. s nabytím právní moci zde vzniká překážka věci rozhodnuté, a tudíž se plně uplatní zásada *ne bis in idem*¹⁷⁴.

Problém lze spatřovat v případě trestu, který obviněného podle očekávání postihne. Přihlédnout k této podmínce lze pak v kterémkoliv stádiu trestního řízení, neboť trestní řád nikterak tuto dobu splnění podmínky nevynechává. Například za situace, kdy budou vedena dvě různá trestní stíhání pro jiné skutky ve fázi přípravného řízení, může státní zástupce v trestním stíhání A posoudit, že trest, který obviněného podle očekávání v druhém trestním řízení B postihne, bude dostatečný, a naopak trest v rámci trestního stíhání A by tak byl zcela bez významu, přičemž k tomuto rozhodnutí státní zástupce dospěje již v přípravném řízení. Takové rozhodnutí však lze, i za splnění podmínek posouzení trestních sazeb, dosažení účelu trestu a trestního řízení, považovat za předčasné, neboť v konkrétním případě může orgán činný v trestním řízení v rámci následného postupu, zejména v dokazování, dospět ke zcela jiným závěrům jednak ohledně druhu a výměry trestu, jednak nemusí dojít ani k odsouzení pachatele, ale může být využito například forem odklonu. Uvedená podmínka by proto měla být brána do úvahy jen za předpokladu, že trest, který obviněného podle očekávání postihne, je bezprostřední, tzn. že z dřívějšího trestního stíhání vyplývá dostatečně odůvodněný závěr, že trest pachatele skutečně postihne, neboť v této souvislosti, i když by nedošlo k odsuzujícímu rozsudku, by se toto řešení zdálo alespoň částečně spravedlivé.

¹⁷³ Pipek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunité. *Trestněprávní revue*, 204, č. 11, str. 317.

¹⁷⁴ Nevztahuje se na odložení věci policejním orgánem podle § 159a odst. 3 TŘ.

Trestní řád dále nereaguje na situace, kdy základní podmínka pro vydání usnesení o zastavení trestního stíhání by odpadla, tj. že trest, který byl pro jiný čin obviněnému již uložen, by byl zrušen. K takovéto situaci může dojít v rámci například využití mimořádných opravných prostředků, kdy na jejich podkladě může dojít ke zrušení původního rozhodnutí, a tudíž i trestu, popř. k jeho významné modifikaci. V případě, že by ke zrušení trestu (jeho významné modifikaci) došlo, pozbylo by i usnesení o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. a) TŘ svého významu, tzn. takové rozhodnutí by se opíralo o podmínku, která již nadále neexistuje. Usnesení o zastavení trestního stíhání však z tohoto důvodu není možné již zrušit. V případě obnovy řízení by nebyly splněny podmínky ustanovení § 278 odst. 3 TŘ, kdy se pro povolení obnovy vyžaduje, aby vyšly najevo skutečnosti nebo důkazy státnímu zástupci dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě podat proti obviněnému obžalobu, neboť důvody pro zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. a) TŘ zde v době tohoto rozhodnutí byly dány. V rámci stížnosti pro porušení zákona by rovněž takové usnesení státního zástupce nemohlo být shledáno v rozporu se zákonem (nebylo by shledáno porušení zákona), neboť Nejvyšší soud bude napadené rozhodnutí přezkoumávat z hlediska zákonnosti a odůvodněnosti výroků či předcházejícího řízení v tom směru, zda byly splněny podmínky v době jeho vydání. Řešení této situace vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem by mělo být v našem právním řádu zajištěno.

3.2.2. § 172 odst. 2 písm. b) TŘ

Státní zástupce může trestní stíhání zastavit, bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující

Zastavit trestní stíhání podle tohoto ustanovení lze jen tehdy, byl-li obviněný postížen jiným orgánem (např. pro přestupek) kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem pro stejný skutek a lze-li současně toto rozhodnutí považovat za postačující, tzn. že pro uplatnění tohoto důvodu zastavení trestního stíhání muselo dojít k rozhodnutí jiného orgánu, který není orgánem činným v trestním řízení.

Podstatná je však okolnost, že rozhodnutí příslušného orgánu nezakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté o stejném skutku a toto rozhodnutí lze pokládat za dostačující. Naopak zde není podstatná okolnost, zda jiné rozhodnutí o skutku bylo oprávněné či nikoli.

V konkrétní případě se pak může se jednat o rozhodnutí cizozemského soudu nebo jiného státního orgánu o uložení sankce za přešupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění. Cizozemským soudem je zde míněn jen justiční orgán nečlenského státu EU¹⁷⁵.

Hlediska, na jejichž základě lze považovat rozhodnutí orgánů uvedených v § 172 odst. 2 písm. b) TŘ za postačující, jsou zejména stupeň společenské škodlivosti, poměry obviněného, možnost jeho nápravy, ochrana společnosti aj. Za postačující rozhodnutí jiného orgánu nelze podle praxe považovat např. odnětí řidičského oprávnění dopravním inspektorátem opilému řidiči motorového vozidla, rozvázání pracovního poměru¹⁷⁶, uložení náhrady způsobené škody atd¹⁷⁷.

Důležité zde bude prokázání důkazu o existenci příslušného rozhodnutí, které lze považovat za dostačující. NS ČR v tomto směru judikoval, že za situace, kdy nebyl proveden důkaz o existenci rozhodnutí o kázeňském trestu a kdy jednání, pro které byl pachatel trestně stíhán, bylo vymezeno mnohem širěji než jednání, pro které byl údajně kázeňsky potrestán, postih určitého skutku jako kázeňského provinění nečiní překážku odsouzení pachatele v trestním řízení a nejsou zde podmínky pro zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. b) TŘ¹⁷⁸. Současně bylo stanoveno, že se v tomto případě neuplatní zásada *ne bis in idem*, neboť tato zásada se uplatní jen u řízení, která

¹⁷⁵ S ohledem na § 11 odst. 4 TŘ, který zavedl pravidlo, že nikdo nesmí být stíhán pro týž skutek pokud je zde rozhodnutí justičního orgánu členského státu EU uvedené v § 11 odst. 1 písm. f) až h) TŘ, pak se jedná o trestní stíhání nepřípustné a musí být zastaveno z obligatorního důvodu podle § 172 odst. 1 písm. d) TŘ.

¹⁷⁶ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. (Rt) 3 To 847/95 ze dne 27.12.1995, ASPI. V tomto rozhodnutí bylo konstatováno, že rozhodnutí ředitele vazební věznice Vězeňské služby ČR o propuštění obviněného ze služebního poměru příslušníka Vězeňské služby v důsledku zahájení trestního stíhání není rozhodnutím o skutku, pro který je obviněný trestně stíhán jiným orgánem kázeňsky nebo kárně ve smyslu ustanovení § 172 odst. 2 písm. b) TŘ, a proto nelze z tohoto důvodu trestní stíhání obviněného zastavit, neboť takovéto propuštění nelze považovat za postačující ke splnění výchovného účelu. Ve věci nebylo provedeno ani kázeňské řízení, ani tedy nebyl uložen kázeňský trest.

¹⁷⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1382.

¹⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tdo 1241/2005 ze dne 24.11.2005, Codexis.

mají trestněprávní povahu, přičemž při posuzování této povahy řízení je kladen důraz na typ deliktu a zkoumá se zejména to, zda porušený zájem chráněný zákonem je obecný či partikulární a zda je daná právní norma adresována všem nebo pouze určité skupině lidí¹⁷⁹.

3.2.3. § 172 odst. 2 písm. c) TŘ

Státní zástupce trestní stíhání může zastavit, jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

Poprvé byl tento důvod do trestní řádu zaveden novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb¹⁸⁰. Znění tohoto důvod však bylo v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku přeformulováno na současné pojetí, přičemž tak bylo provedeno zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

V tomto ustanovení je upravena zvláštní výlučná pravomoc státního zástupce, kterou nemůže uplatnit policejní orgán v rámci prověřování, protože tento důvod není uveden výslovně v § 159a odst. 3 TŘ, na jehož základě může policejní orgán věc odložit. Státní zástupce může trestní stíhání z tohoto důvodu zastavit za podmínky, že je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo, a to vzhledem:

A) k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán;

¹⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tdo 1241/2005 ze dne ze dne 24. 11. 2005 spočívalo kázeňské provinění v porušení základní povinnosti policisty a v případě trestního řízení se jednalo o trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele.

¹⁸⁰ Znění ke dni 31.12.2009: Státní zástupce může zastavit trestní stíhání, jestliže vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

B) k chování obviněného pro spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu.

Účel trestního řízení je spolu s účelem trestního řádu vymezen v § 1 TŘ. Základním účelem trestního řízení je v souladu se zákonem odhalit pachatele skutku, který naplňuje znaky trestného činu podle hmotného trestního práva, vyšetřit tento skutek a postavit pachatele před soud, který rozhodne o jeho vině či nevině, v případě viny uloží pachateli trestněprávní sankci, popř. upustí od potrestání, a zajistí výkon uložené trestněprávní sankce. Vedle toho je účelem také provedení zákonného procesu¹⁸¹. Podle vymezené definice má trestní řízení rovněž působit k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a v neposlední řadě též k výchově občanů. Tohoto účelu trestního řízení však v návaznosti na zastavení trestního stíhání musí být dosaženo vzhledem k posouzení výše uvedených podmínek. Při bližším rozboru ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ lze dospět v souvislosti s jazykovým výkladem daného ustanovení k závěru, že podmínky uvedené pod bodem A) jsou uvedeny alternativně, a k nim přistupuje obligatorní podmínka uvedená pod bodem B). Takto stanovené podmínky je pak státní zástupce povinen vyhodnotit z hlediska dosažení účelu trestního řízení. Dosažení účelu trestního řízení přichází v úvahu zejména u trestných činů menší závažnosti, resp. menší společenské škodlivosti¹⁸².

Ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ nabylo na významu zejména po přijetí nového trestního zákoníku, tj. od 1.1.2010. Do této doby (za předchozí znění tohoto ustanovení) byly vznášeny ze strany praxe výhrady směřující k tomu, že stanovené podmínky, s výjimkou chování obviněného po spáchání trestného činu, odpovídaly okolnostem určujícím stupeň nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 4 TrZ) a zavedením prvku oportunity do systému trestního práva založeného na materiálním pojetí trestného činu, který je spíše příznačný a uplatňovaný v systémech trestního práva založených na formálním pojetí trestného činu¹⁸³.

¹⁸¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008. str. 17,18.

¹⁸² Tamtéž, str. 1382.

¹⁸³ K problematice § 172 odst.2 písm. c) TŘ a materiálního pojetí trestného činu viz blíže např. Fenyk, J., Císařová, D. Společenská nebezpečnost a materiální protiprávnost jako dvě formy vyjádření jediného materiálního znaku trestní odpovědnosti. Trestní právo 2003, roč. 8, č. 10, str. 15.; Pipek, J. Pojetí

V současné podobě je trestní zákoník založen na formálním pojmu (definici) trestného činu. Jak již bylo uvedeno, hledisko společenské škodlivosti je významným interpretačním pravidlem, které si klade za cíl napomoci k odlišení trestných činů od těch deliktů, které by neměly být považovány za trestné činy, a zejména je ho třeba použít k výkladu těch znaků trestných činů, které nemají jasnou spodní hranici. Z logiky věci pak vyplývá, že z hlediska vymezení zásady subsidiarity trestní represe a úvahy, zda se na jejím podkladě jedná o trestný čin či nikoli, nebude tato zásada aplikována v případech mimořádně závažných trestných činů, ale ani v případech „jen“ závažných trestných činů, přičemž bude třeba zvažovat vždy spíše konkrétní okolnosti případu a osobu pachatele, než typovou společenskou škodlivost určitého trestného činu vyjádřenou trestní sazbou¹⁸⁴.

Otázka posouzení, zda se jedná o trestný čin či nikoliv, je otázkou hmotněprávní. Nejdříve je nutné posoudit, zda jsou splněny formální znaky příslušného trestného činu, a poté se provede posouzení, zda se uplatní zásada subsidiarity trestní represe. V rámci tohoto postupu pak lze dospět buď k závěru, že se jedná o trestný čin, nebo že v konkrétním případě o trestný čin nejde, přičemž je možné vyloučit i zcela „na první pohled“ bagatelní trestné činy, a to s ohledem na uvedenou zásadu subsidiarity trestní represe, tj. takové případy nebudou považovány za trestné činy. Na druhé straně by měly být rozlišovány trestné činy bagatelního charakteru, tj. menší závažnosti, kdy se bude jednat o trestné činy, u nichž byl dán v době posouzení hmotněprávní otázky zájem na ochraně společnosti před tímto jednáním. Procesní postup podle § 172 odst. 2 písm. c) TŘ se pak uplatní až následně, přičemž je nutné si uvědomit, že procesněprávní posouzení se odehrává v pozdější fázi trestního řízení a s ohledem na posouzení stanovených podmínek, mezi nimiž je i chování obviněného po spáchání činu.

Podmínky uvedené v § 172 odst. 2 písm. c) TŘ se částečně překrývají s kritérii podstatnými při uplatnění hodnocení potřebné společenské škodlivosti a použití zásady subsidiarity trestní represe, tj. při posouzení, zda se bude jednat o trestný čin či nikoliv. Tato skutečnost však není natolik zavádějící, neboť se jedná o podmínky, které se aplikují v rozličných situacích. Předně při posuzování o tom, zda se jedná o trestný čin

trestného činu a princip oportunitity a jejich vztah v českém trestním právu. Právní fórum 2004, roč. 1, č. 7, str. 281.

¹⁸⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 105.

či nikoliv, se jedná se o řešení otázky hmotněprávní, zatímco v případě úvahy zastavení trestního stíhání se jedná o řešení otázky spadající do práva procesního. Nejdříve se tedy z hlediska trestního práva hmotného posoudí, zda se jedná o trestný čin, a teprve poté lze přistoupit k úvaze o procesním zastavení trestního stíhání, kde navíc přistupuje posouzení obligatorní podmínky chování obviněného po spáchání činu, tzn. že zde dochází k širšímu pojetí podmínek, než je tomu u společenské škodlivosti. Ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ se v tomto směru může tedy vztahovat pouze na jednání mající povahu trestného činu, byť i méně závažného.

Ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ vede k úvaze příslušného orgánu činného v trestním řízení, že trestní stíhání pachatele pro trestný čin je neúčelné s ohledem na skutečnost, že je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo vzhledem k vymezeným podmínkám. Tyto podmínky může rozlišit na předpoklady (podmínky) objektivní povahy a předpoklady subjektivní povahy¹⁸⁵. Z hlediska objektivní povahy bude podstatné posouzení, jaký právní statek (hodnota, zájem) byl porušen či ohrožen, v jaké míře a intenzitě, způsob provedení činu a jeho následek nebo bude nutné posuzovat okolnosti, za nichž byl čin spáchán. Ohledně následku je důležité si uvědomit, že v konkrétním případě není možné hodnotit jen následek, který skutečně nastal (byl způsoben), ale následek je nutné posuzovat také z pohledu toho, k čemu čin směřoval. Z hlediska předpokladů subjektivní povahy je významné posouzení chování obviněného po spáchání činu, kdy trestní řád demonstrativně uvádí, k čemu by se mělo při posouzení splnění podmínek dle tohoto ustanovení přihlížet, tj. zejména k snaze obviněného nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky. Jelikož se jedná o výčet demonstrativní („zejména“), může státní zástupce při svém uvážení brát v potaz i jiné faktory. Jedním z těchto faktorů je i přístup obviněného k jím spáchanému trestnému činu. Obviněný má svým chováním přesvědčit, že již není potřeba dalšího řízení vůči jeho osobě, jež by mohlo vyústit v uložení trestu, ochranného opatření či některého z tzv. odklonů. Logicky však tento závěr nebude možné učinit v případech, kdy obviněný s dosud učiněnými závěry orgánu činného v trestním řízení o podstatných okolnostech trestné činnosti kladené mu za vinu nesouhlasí. V daném případě tedy nepostačuje ke splnění podmínky spočívající v chování obviněného po spáchání činu

¹⁸⁵ Pipek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue* 2004, č. 11, str. 310.

jen jeho řádný život po celou dobu od spáchání trestného činu až do rozhodnutí o zastavení trestního stíhání. Splnění uvedené podmínky nebude zpravidla možno s ohledem na dosažení účelu trestního řízení dovodit v případech, kdy obviněný popírá dosud učiněné závěry orgánů činných v trestním řízení o podstatných okolnostech trestné činnosti kladené mu za vinu¹⁸⁶.

V současném pojetí je brán také zprostředkovaně zřetel na zájmy poškozeného, které nejsou v účelu trestního řízení podle § 1 odst. 1 TŘ zohledněny, a to ve formě posouzení, zda se obviněný snažil (snaží) nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Je nepochybné, že posouzení této skutečnosti bude více odpovídat závěru, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

Z hlediska splnění podmínek vymezených v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ, konkrétně pak k chování obviněného po spáchání činu jako obligatorní podmínky, je vhodné se zabývat otázkou doby posouzení této podmínky, resp. otázkou, jaká doba musí uplynout, aby bylo možné přistoupit k posouzení podmínky chování obviněného, tj. že se obviněný choval řádně nebo že měl dostatečnou dobu pro uplatnění snahy nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky. Právě tyto podmínky je vhodné hodnotit s ohledem na dobu uplynulou od spáchání činu. V této souvislosti lze teoreticky dospět k závěru, že pokud bude rozhodováno o zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. c) TŘ v pozdějších stádiích trestního řízení, bude takové rozhodnutí spíše obhajitelné například ve stádiu uplatnění opravných prostředků, kdy lze předpokládat, že již od samotného spáchání činu uplynula dostatečně dlouhá doba pro zcela řádné a nepochybné posouzení těchto podmínek. Naproti tomu takové rozhodnutí například již v přípravném řízení může vyvolávat pochybnosti, zda tato obligatorní podmínka byla náležitě splněna, neboť není vyloučeno, že přípravné řízení může trvat relativně krátkou dobu (např. se nebude jednat o rozsáhlou a složitou trestnou činnost).

V návaznosti na výše uvedené je vhodné zmínit i úpravu ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ, tj. zastavení trestního stíhání z důvodu neúčelnosti s ohledem na nedostatek veřejného zájmu na trestním stíhání pachatele, v předloženém věcném

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 11 Tdo 1200/2004 ze dne 28.4.2005, Codexis.

záměru rekodifikace trestního řádu¹⁸⁷. Ve věcném záměru je tento fakultativní důvod zastavení trestního stíhání formulován tak, že vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, osobě obviněného, míře jeho zavinění, pohnutce a s přihlédnutím k chování obviněného po spáchání činu je zřejmé, že trestní stíhání není účelné nebo potrestání není potřebné k odvrácení obviněného od páchaní dalších trestných činů. Nová formulace byla zvolena v návaznosti na změny provedené v oblasti trestního práva hmotné tak, aby byla ještě více posílena tzv. diskreční pravomoc státního zástupce.

Nově zde přibývají další podmínky vyžadované pro postup příslušného orgánu činného v trestním řízení, a to ve formě podmínek subjektivní povahy vztahujících se k osobě obviněného. Tuto úpravu lze považovat za pozitivní, neboť se jedná o stanovení podmínek, které lze považovat za důležité při posouzení dosažení účelu trestního řízení. Nově je také formulováno, že se jedná o fakultativní důvod zastavení trestního stíhání z důvodu neúčelnosti, pod kterým se pak dle výkladového ustanovení rozumí nedostatek veřejného zájmu, a na druhé straně došlo k odstranění podmínky dosažení účelu trestního řízení. Pojem veřejný zájem tedy nahradil dosažení účelu trestního řízení, avšak jako takový nebyl převzat výslovně do znění tohoto ustanovení. Jelikož se z hlediska trestního práva jedná o pojem relativně pochopitelný, avšak není zcela jasné, v čem veřejný zájem spočívá, je v této souvislosti výše zvolené řešení jeho neuzákonění považováno za vhodné, resp. vhodnějším se z hlediska vymezení pojmů jeví zachování pojmu dosažení účelu trestního řízení.

4. Právní ochrana proti zastavení trestního stíhání

Česká republika je demokratický a právní stát, který v rámci trestního řízení zajišťuje jeho subjektům práva, která mají sloužit k možnosti řádné a účinné obrany proti postupu orgánu činného v trestním řízení. Jedná se o projev jednoho ze základních lidských práv, které je dovozováno z čl. 36 LZPS.

¹⁸⁷ Věcný záměr dostupný z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>.

Opravné řízení je součástí trestního řízení, jedná se však o stádium fakultativní, neboť se koná jen z podnětu opravného prostředku. V důsledku toho, že k zastavení trestního stíhání dochází na základě formálního úkonu, tj. usnesení, je možné podat proti tomuto rozhodnutí opravný prostředek za předpokladu, že trestní řád tuto možnost připouští.

4.1. Stížnost, řízení o stížnosti

Stížnost je řádným opravným prostředkem, jímž lze napadat nepravomocné rozhodnutí vydané v trestním řízení v těch případech, kdy se rozhodovalo ve formě usnesení. Stížnost lze za stanovených podmínek podat proti usnesení kteréhokoli orgánu činného v trestním řízení, tj. proti usnesení policejního orgánu, státního zástupce i soudu. Základní podmínkou je, že zákon podání stížnosti proti usnesení orgánu činného v trestním řízení připouští. Proti usnesení vydaného státním zástupcem nebo soudem lze podat stížnost tehdy, pokud tyto orgány rozhodovaly v prvním stupni. Podání stížnosti má odkladný účinek jen tam, kde to zákon výslovně stanoví¹⁸⁸.

Všeobecně k řízení o stížnosti proti usnesení o zastavení trestního stíhání platí, že oprávněná osoba podává stížnost u orgánu, proti jehož usnesení směřuje, a to do 3 dnů ode dne oznámení usnesení¹⁸⁹, přičemž i zde se může uplatnit žádost o prominutí zmeškané lhůty dle § 61 TR. Stížností lze napadnout usnesení pro nesprávnost výroku, nebo pro porušení ustanovení o řízení, které usnesení předcházelo, jestliže toto porušení mohlo způsobit nesprávnost některého výroku usnesení. Podání stížnosti má zásadně devolutivní účinek, kdy o ní bude rozhodovat nadřízený orgán, s výjimkou tzv. autoremedury, tj. procesní institut, kdy podané stížnosti vyhovuje samotný prvoinstanční orgán za splnění zákonem stanovených podmínek. Nadřízený orgán se pak určuje podle stádia trestního řízení a orgánu, který o zastavení trestního stíhání rozhodoval¹⁹⁰.

¹⁸⁸ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 577n.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 586.

¹⁹⁰ Stížnost proti usnesení musí být přípustná, musí být podána oprávněnou osobou, aniž se tato osoba stížností vzdala nebo ji předtím proti těmto usnesení vzala zpět, a dále musí být stížnost podána v zákonné lhůtě. V rámci autoremedury musí být prvoinstančním orgánem stížnosti v plném rozsahu vyhověno a v důsledku toho se zrušení nebo změna napadeného usnesení nedotkne práv jiné strany

a. přípravné řízení

Policejní orgán formálně o zastavení trestního stíhání nerozhoduje, resp. toto rozhodnutí mu zákon nesvěřuje, přesto lze zmínit, že pokud před zahájením trestního stíhání shledá policejní orgán nebo státní zástupce důvody nepřipustnosti trestního stíhání nebo na základě výsledků prověřování dojde k závěru, že trestní stíhání je neúčelné vzhledem k fakultativním důvodům zastavení trestního stíhání, věc usnesením odloží. Toto usnesení se doručuje státnímu zástupci a poškozenému, je-li v této fázi řízení znám. Poškozený má ze zákona dáno oprávnění podat stížnost proti usnesení o odložení věci.

V další fázi přípravného řízení, vyšetřování, smí o zastavení trestního stíhání z obligatorních nebo fakultativních důvodů rozhodnout jen státní zástupce. Proti usnesení o zastavení trestního stíhání může v takovém případě podat stížnost obviněný, tj. osoba, jíž se usnesení bezprostředně dotýká, a případně též poškozený, je-li znám (§ 172 odst. 3 TŘ).

b. řízení před soudem

V době, kdy se trestní stíhání nachází v řízení před soudem, lze stížnost podat proti usnesení o zastavení trestního stíhání ve fázi, kdy o ní rozhodl příslušný soud v rámci předběžného projednání obžaloby. Oprávněnou osobou v takovém případě je státní zástupce a obviněný (§ 188 odst. 3 TŘ). Toto oprávnění již však není dáno poškozenému, je-li znám, přestože zastavení trestního stíhání se může prolínat i do jeho sféry. Neznamená to však, že by se poškozený nemohl domáhat náhrady škody, která mu vznikla v souvislosti se skutkem, který byl předmětem trestního stíhání, tj. domáhat se reparační v občanskoprávním řízení¹⁹¹.

Pokud je rozhodnuto o zastavení trestního stíhání v hlavním líčení, popř. i mimo hlavní líčení, trestní řád přiznává možnost podání stížnosti proti tomuto rozhodnutí jen

trestního řízení. Blíže viz Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 587n.; Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 609n.; Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3 přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 944n.

¹⁹¹ V této souvislosti viz ustanovení § 135 OSŘ.

státnímu zástupci. Obžalovaný tak nemá možnost podat stížnost, avšak z hlediska zastavení trestního stíhání z obligatorních důvodů je možné analogicky použití prohlášení dle § 11 odst. 3 TŘ. Stejným způsobem lze postupovat i v případě prohlášení, že obviněný trvá na projednání věci v rámci hlavního líčení, kdy lze analogicky použít § 172 odst. 4 TŘ proti zastavení trestního stíhání z fakultativních důvodů. Pokud by tomu tak nebylo, došlo by k situaci, kdy by trestní řád neposkytoval obžalovanému žádnou možnost účinné obrany proti usnesení o zastavení trestního stíhání z fakultativních a obligatorních důvodů, tj. nebyla by dána možnost učinit prohlášení, že trvá na projednání věci. V konkrétním případě by to znamenalo, že v tomto stádiu trestního řízení by neměla osoba, proti níž se trestní stíhání vede, možnost domáhat se účinné obrany ve svůj prospěch v rámci řádných opravných prostředků. Jedinou možností by zůstalo podání mimořádných opravných prostředků, které však slouží k nápravě skutkových a právních vad a vad procesního postupu orgánu činného v trestním řízení, tj. není možné se domáhat v rámci mimořádných opravných prostředků toho, aby věc byla projednána. Nemožnost účinné obrany obviněného, resp. obžalovaného, by pak byla v rozporu nejen se základními zásadami trestního řízení, ale jedná se rovněž o negativní zásah do základních lidských práv a svobod spočívající v řádném projednání věci¹⁹².

c. odvolání, odvolací řízení

Usnesení o zastavení trestního stíhání nelze napadnout odvoláním, neboť se jedná o opravný prostředek proti rozsudkům soudu prvního stupně, ale je možné, aby soud v rámci odvolacího řízení o zastavení trestního stíhání rozhodl [§ 257 odst. 1 písm. c), odst. 2 TŘ]. Obžalovanému je však dána možnost, aby prohlásil, že trvá na projednání věci.

¹⁹² Obviněný má právo na řádné objasnění jeho trestní věci, tj. má právo zejména na uplatnění zásady materiální pravdy a presumpci nevinny. V případě, že se obviněný (obžalovaný) bude domáhat příznivějšího důvodu zastavení trestního stíhání, příp. v situaci, kdy bude přesvědčen o své nevině a nebude tudíž souhlasit například se zastavením trestního stíhání z fakultativních důvodů, pak zákon mu nedává možnost v řízení před soudem (po předběžném projednání obžaloby) domáhat se účinné obrany proti takovému rozhodnutí.

4.2. *Mimořádné opravné prostředky*

Z hlediska problematiky zastavení trestního stíhání přichází v úvahu jako mimořádný opravný prostředek stížnost pro porušení zákona, dovolání a obnova řízení.

Stížnost pro porušení zákona je upravena v § 266 a násl. TŘ a smí být podána proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení. Stížnost pro porušení zákona může být podána jak ve prospěch obviněného, tak i v jeho neprospěch. Limitujícím omezením v případě podání stížnosti pro porušení zákona přinesl náleží pléna ÚS ČR sp.zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31.10.2001, publikovaný pod č. 424/2001 Sb.¹⁹³, na jehož základě bylo novelou trestního řádu stanoveno, že pokud je stížnost podána Ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněného, není možné napadené rozhodnutí změnit či zrušit, ale Nejvyšší soud bude postupovat tak, že vysloví rozsudkem porušení zákona, avšak učiní jen tzv. akademický výrok, v němž uvede v čem je spatřováno porušení zákona ve prospěch obviněného. V tomto ohledu tedy není možné usnesení o zastavení trestního stíhání změnit či zrušit, jedině v případě, že by bylo možné trestní stíhání zastavit z příznivějšího důvodu pro obviněného.

Obnova řízení je upravena v § 277 a násl. TŘ. V případě, že trestní stíhání vedené proti určité osobě skončilo pravomocným usnesením o zastavení trestního stíhání, lze v takovém trestním stíhání téže osoby pro týž skutek pokračovat, pokud nebylo takové rozhodnutí zrušeno v jiném předepsaném řízení, jen byla-li povolena obnova trestního řízení. Podmínkou obnovy řízení, které skončilo pravomocným usnesením soudu nebo státního zástupce o zastavení trestního stíhání je, že vyšly najevo skutečnosti nebo důkazy soudu/státnímu zástupci dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě v řízení pokračovat (§ 278 odst. 2, 3 TŘ). Trestní řád pak stanovuje další obecné podmínky pro povolení obnovy řízení (oprávněné osoby, příslušnost soudu), včetně stanovení toho, kdy je možná obnova v neprospěch obviněného (§ 279 TŘ). Při splnění všech zákonných podmínek je

¹⁹³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 631.

pak možné, aby usnesení o zastavení trestního stíhání bylo zrušeno (§ 284 TŘ) a v trestním řízení se pokračovalo.

Dovolání je upraveno v § 265a a násl. TŘ a lze jím napadnout jen pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodoval ve druhém stupni a zákon to připouští. Z této dikce plyne, že dovoláním není možné napadnout usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání. Dovoláním lze tedy napadnout jen usnesení soudu o zastavení trestního stíhání za podmínky, že bylo učiněno soudem ve druhém stupni. Usnesení o zastavení trestní stíhání je považováno za rozhodnutí ve věci samé [§ 265a odst. 2 písm. c)]. K tomu, aby mohlo proběhnout dovolací řízení ohledně usnesení soudu o zastavení trestního stíhání je podstatné, aby byl současně dán některý z dovolacích důvodů uvedený v § 265b TŘ¹⁹⁴.

4.2. Další procesní instituty obrany

Mimo opravné řízení stojí další procesní instituty, na jejichž základě je možné provést modifikaci nebo zrušit usnesení o zastavení trestního stíhání.

Při výkonu dozoru nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení je státní zástupce mimo jiné oprávněn rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí policejního orgánu, která může nahrazovat vlastními, přičemž u usnesení o odložení věci tak může učinit do 30 dnů od jeho doručení [§ 174 odst. 2 písm. e) TŘ]¹⁹⁵. V konkrétním případě tedy státní zástupce smí například zrušit usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 2, 3 a 4 TŘ, popř. sám rozhodnout, neučinil-li tak policejní orgán.

¹⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 584/2004 ze dne 29.9.2004, Codexis. V rámci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. f) TŘ lze vytýkat nesprávnost rozhodnutí spojeného se zastavením trestního stíhání, a to obligatorním zastavením trestního stíhání pro nepřípustnost z důvodů uvedených v § 11 odst. 1 TŘ, a fakultativním zastavením trestního stíhání pro neúčelnost s odkazem na důvody podle § 172 odst. 2 TŘ. V případě rozhodnutí o zastavení trestního stíhání je dovolací důvod naplněn, pokud nebyly vůbec splněny zákonné podmínky pro vydání takového rozhodnutí, tzn. že ve věci např. neexistoval žádný z obligatorních důvodů uvedených v § 11 odst. 1 TŘ pro který musí být trestní stíhání zastaveno. Uvedený dovolací důvod tedy spočívá v procesních vadách, jimiž je zatíženo rozhodnutí napadené dovoláním nebo jemu předcházející řízení a dopadá na ty případy, kdy příslušný orgán činný v trestním řízení rozhodl chybně o zastavení trestního stíhání jednak podle § 11 odst. 1 TŘ., nebo jednak odkazem na důvody podle § 172 odst. 2 TŘ.

¹⁹⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 580.

Obdobnou základní podstatu lze spatřovat i v oprávnění nejvyššího státního zástupce dle § 174a TŘ, kdy ve lhůtě do tří měsíců od právní moci, může rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání. Tento institut lze v plné míře uplatňovat jen za předpokladu, že státní zástupci dodržují svou povinnost stanovenou v § 173a TŘ, kdy všechna pravomocná usnesení o zastavení trestního stíhání musí neprodleně doručit Nejvyššímu státnímu zastupitelství¹⁹⁶. Toto oprávnění NSZ není zařazováno mezi mimořádné opravné prostředky, neboť zde chybí podání vlastního opravného prostředku, avšak kterákoli osoba, tj. nejen osoba zúčastněná na řízení, může ve stanovené lhůtě podat podnět k přezkoumání usnesení o zastavení trestního stíhání¹⁹⁷. V případě, že NSZ shledá předložené usnesení nezákonným, toto zruší a v řízení pokračuje státní zástupce, který ve věci rozhodoval v 1. stupni, přičemž je vázán právním názorem nejvyššího státního zástupce, popř. je povinen provést úkony a doplnění, které byly nařízeny.

V rámci použití tohoto procesního institutu se rozhoduje zásadně usnesením, které má ze zákona kasační účinky, tj. nejvyššímu státnímu zástupci trestní řád nesevěruje oprávnění, aby ve věci rozhodnul sám. Proti usnesení NSZ není přípustná stížnost, neboť se nejedná o rozhodnutí v 1. stupni, a i možnost napadnutí skrze mimořádné opravné prostředky je omezená. Judikatura se zabývala a do dnešního dne zabývá otázkou možnosti podat proti rozhodnutí NSZ podle § 174a TŘ stížnost pro porušení zákona. Podle názoru NS ČR je § 174a TŘ ustanovením speciálním k § 266 odst. 1 TŘ a v rozsahu své působnosti toto ustanovení nahrazuje. Stížnost pro porušení zákona slouží jako obecný mimořádný opravný prostředek proti rozhodnutím státních zástupců, zatímco § 174a TŘ má užší předmět úpravy a upravuje kasační oprávnění jako mimořádný opravný prostředek pouze proti rozhodnutím státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci, tj. pro tato rozhodnutí zákon stanovuje speciální režim nápravy. Oprávnění nejvyššího státního zástupce umožňuje provést nápravu nezákonných rozhodnutí o zastavení

¹⁹⁶ Tato povinnost je modifikována pokynem obecné povahy č. 1/2008 Sb. pokynů NSZ, který stanovil, že nabylo-li usnesení o zastavení trestního stíhání vydané v 1. stupni právní moci, zasílá se jeho stejnopis na vědomí nejbližší vyššímu státnímu zastupitelství, které pokud zjistí, že toto usnesení bylo vydáno v rozporu se zákonem a je nutné ho zrušit, zašle jej neprodleně Nejvyššímu státnímu zastupitelství se spisem a stanoviskem, v čem je spatřován rozpor se zákonem.

¹⁹⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1345n.

trestního stíhání, a to i v neprospěch obviněného, zatímco stížnost pro porušení zákona umožňuje jen v neprospěch obviněného rozhodovat tzv. akademickým výrokem bez možnosti nezákonné rozhodnutí zrušit a docílit tak jeho skutečné nápravy¹⁹⁸.

Vedle toho trestní řád obviněnému nabízí ještě jednu formu obrany, která rovněž není považována za opravný prostředek, proti vybraným usnesením o zastavení trestního stíhání, kterou je prohlášení obviněného, že na projednání věci trvá. Pro uplatnění této formy obrany je však nezbytné, aby příslušný orgán činný v trestním řízení o této možnosti obviněného řádně poučil, stejně tak o následcích, které z tohoto prohlášení obviněnému plynou. Prohlášení zákon dovoluje učinit jen proti usnesením o zastavení trestního stíhání, kdy trestní stíhání bylo zastaveno z fakultativních důvodů, nikoliv však z důvodů obligatorních, kdy je připuštěna jen možnost podat stížnost. Ohledně zastavení trestního stíhání z obligatorních důvodů, konkrétně pak z důvodu nepřípustnosti trestního stíhání, však obviněný má analogicky podle ustanovení § 11 odst. 3 TR možnost učinit prohlášení, že trvá na projednání věci. Obviněný se může v rámci svého uvážení domáhat úplné rehabilitace, tj. zejména v případech, kdy je dle svého přesvědčení nevinný. Po účinném prohlášení však nelze trestní stíhání obviněného zastavit ze stejného důvodu, pro který bylo zastaveno již původně. Na druhé straně však může být soudem uznán vinným i trestným činem podle přísnějšího ustanovení trestního zákoníku, než bylo to, které bylo užito při zastavení trestního stíhání, přičemž v tomto kontextu je soud omezen tak, že za trestný čin, jímž byl uznán vinným, nemůže obviněnému uložit trest¹⁹⁹. Pokud obviněný prohlásí, že na projednání věci trvá, usnesení o zastavení trestního stíhání zůstává nedotčeno, neruší se a je možné jej napadnout mimořádným opravným prostředkem či lze uplatnit kasační oprávnění nejvyššího státního zástupce. V případě, že obviněný vezme své prohlášení zpět, nabývá usnesení o zastavení trestního stíhání zpět účinnosti. Trestní řád dále stanovuje lhůtu 3 dnů od doby, kdy obviněnému bylo předmětné usnesení oznámeno, v níž je možné takové prohlášení učinit. Třídenní lhůta se počítá podle pravidel stanovených v trestním řádu, přičemž v případě uplynutí této lhůty je možné žádat o její navrácení za předpokladu, že lhůta byla zmeškána z důležitých důvodů, avšak i v tomto případě je nezbytné o prominutí požádat ve lhůtě

¹⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 4 Tz 28/2010 ze dne 22.6.2010, ASPI.

¹⁹⁹ Usnesení Krajského soudu v Plzni sp.zn. 8 To 814/98 ze dne 1.3.1999, ASPI.

3 dnů od pominutí překážky. S žádostí o prominutí zmeškání lhůty musí být spojen procesní úkon obviněného, tj. samotné prohlášení, že trvá na projednání věci²⁰⁰.

²⁰⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 1319.

Závěr

V návaznosti na podaný výklad lze učinit závěr, že procesní institut zastavení trestního stíhání je možné ze strany orgánů činných v trestním řízení považovat za jeden ze základních, na jehož podkladě dochází k meritornímu vyřešení trestní věci jiným způsobem, než je odsuzující rozsudek, tj. ze strany pachatele se jedná o příznivější způsob finálního řešení jeho trestní věci.

Právní úprava zastavení trestního stíhání v současné podobě odpovídá stanoveným mezinárodním standardům, zejména použití tohoto institutu odpovídá závěrům předních a významných justičních orgánů (Evropský soud pro lidská práva, Evropský soudní dvůr).

Přestože lze úpravu zastavení trestního stíhání v našem trestním řádu považovat za zdařilou, není tato úprava zcela bez vad a nedostatků. Tyto nedostatky by měly být řešeny ze strany zákonodárce, přičemž v současné chvíli je pro tyto kroky nejvhodnější doba z důvodu přípravy nové rekonstrukce trestního řádu. Při jejich řešení je možné podrobit současnou právní úpravu změnám jednak z pohledu využití stávajících ostatních procesních institutů, jednak je možné se nechat inspirovat úpravou konkrétní problematiky v zahraničních úpravách.

V návaznosti na provedený výklad není pochyb o tom, že nedostatečnost právní úpravy je sledována zejména v jednotlivých důvodech zastavení trestního stíhání, kdy aktuální sporné a výkladové problémy vznikly mimo jiné i v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku.

Předně je nutné poukázat, že se zavedením formální definice trestného činu a upuštěním od jeho materiálního znaku (nebezpečnosti činu pro společnost) panuje na teoretickém poli nesoulad jednak ve vymezení pojetí trestného činu, jednak i v pojetí zavedeného materiálního (hmotněprávního) korektivu neboli též interpretačního pravidla ve formě zásady subsidiarity trestní represe a s ní související společenské

škodlivosti. Praktické a výkladové problémy jsou pak dále rovněž spojovány s otázkou řešení tzv. bagatelních trestných činů.

V tomto ohledu je zapotřebí dle mého názoru rozlišovat dvě roviny. První rovinou je rovina hmotněprávní, na jejímž základě dojde k posouzení, zda se jedná o trestný čin či nikoliv, a to za použití zásady subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ), kdy za jejího použití je možné vyloučit jednání zcela bagatelního charakteru, tj. nebude se jednat o trestný čin. Druhou rovinou je pak rovina procesněprávní, kterou je možné použít jen za předpokladu, že na základě hmotněprávního posouzení byl učiněn závěr, že posuzovaný skutek (jednání) je trestným činem, tzn. že v konkrétním případě byl shledán zájem na provedení trestního řízení. Tento zájem však může být různé intenzity, přičemž některé skutky mohou být již od počátku považovány za bagatelní, avšak určitá míra zájmu na provedení trestního řízení je zde dána, kdy postupně dochází k jejímu oslabení za přistoupení dalších podmínek stanovených procesním právem [§ 172 odst. 2 písm. c) TŘ – chování obviněného po spáchání činu, dosažení účelu trestního řízení].

Další „mezeru v zákoně“ představuje nedostatečné řešení v případě § 172 odst. 2 písm. a) TŘ. V tomto rámci by měla být vyřešena otázka bezvýznamnosti trestu, který obviněného podle očekávání postihne s ohledem na skutečnost, že může dojít k situaci, kdy v rámci daného řízení k uložení trestu (příp. alespoň k jinému postihu obviněného) nedojde, a nebo bude uložen zcela jiný trest, než ke kterému dospěl příslušný orgán činný v trestním řízení v souvislosti s posuzováním splnění podmínek dle § 172 odst. 2 písm. a) TŘ. Řešení této situace by bylo možné postavit na období přerušování trestního stíhání (srov. § 173 TŘ) nebo přistoupit v praxi k tomu, že tento důvod zastavení trestního stíhání by bylo možné využít až v době, kdy bude nepochybné, že v rámci trestního stíhání bude uložen trest (tzv. bezprostřední hrozba trestem). Lze však konstatovat, že takové řešení se spíše překlenuje již do stádia bezvýznamnosti trestu uloženého.

Ohledně otázky bezvýznamnosti trestu, který byl již obviněnému uložen, vyvstává další problém, a to nemožnost zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání v případě, že došlo ke zrušení nebo významné modifikace trestu, který byl základní

podmínkou pro postup dle § 172 odst. 2 písm. a) TŘ. Pravděpodobně nejúčinnějším řešením by byla změna v tom směru, že by se nejednalo o rozhodnutí zakládající překážku věci rozhodnuté, ale šlo by o rozhodnutí prozatímní povahy po určitou zákonem stanovenou dobu.

Je nesporné, že řada aktuálních výkladových problémů by byla vyřešena při jednotnosti právní teorie a jednotné snahy o nalezení procesního postupu.

Příloha č. 1

Zákon č. 141/1961 Sb. účinný ke dni 1.4.2011:

§ 11

Nepřípustnost trestního stíhání

(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno

- a) nařídí-li to prezident republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii,
- b) je-li trestní stíhání promlčeno,
- c) jde-li o osobu, která je vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení (§ 10), nebo o osobu, k jejímuž stíhání je podle zákona třeba souhlasu, jestliže takový souhlas nebyl oprávněným orgánem dán,
- d) jde-li o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná,
- e) proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého,
- f) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- g) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- h) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- i) je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného a souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět, nebo
- j) stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

(2) Týká-li se důvod uvedený v odstavci 1 jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání.

(3) V trestním stíhání, které bylo zastaveno z důvodu uvedeného v odstavci 1 písm. a), b) nebo i), se však pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit.

(4) Rozhodnutími podle odstavce 1 písm. f), g) a h) jsou i rozhodnutí soudů a jiných justičních orgánů členských států Evropské unie.

§ 11a

Trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek nelze zahájit, pokud státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení

- a) rozhodl o schválení narovnání a věc odložil, nebo
- b) rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a podezřelý se osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil.

§ 172

Zastavení trestního stíhání

(1) Státní zástupce zastaví trestní stíhání,

- a) je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede,
- b) není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci,
- c) není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný,
- d) je-li trestní stíhání nepřípustné (§ 11 odst. 1),
- e) nebyl-li obviněný v době činu pro nepřítomnost trestně odpovědný, nebo
- f) zanikla-li trestnost činu.

(2) Státní zástupce může zastavit trestní stíhání,

- a) je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne,
- b) bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující, nebo
- c) jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

(3) Proti usnesení podle odstavců 1 a 2 může obviněný, a je-li znám, též poškozený, podat stížnost, jež má odkladný účinek.

(4) V trestním stíhání, které bylo zastaveno z některého důvodu uvedeného v odstavci 2, se pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučít.

Příloha č. 2

Zákon č. 141/1961 Sb. účinný ke dni 1.4.2011:

§ 11

Nepřípustnost trestního stíhání

(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno

- a) nařídí-li to prezident republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii,
- b) je-li trestní stíhání promlčeno,
- c) jde-li o osobu, která je vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení (§ 10), nebo o osobu, k jejímuž stíhání je podle zákona třeba souhlasu, jestliže takový souhlas nebyl oprávněným orgánem dán,
- d) jde-li o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná,
- e) proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého,
- f) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- g) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- h) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,
- i) je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného a souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět, nebo
- j) stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

(2) Týká-li se důvod uvedený v odstavci 1 jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání.

(3) V trestním stíhání, které bylo zastaveno z důvodu uvedeného v odstavci 1 písm. a), b) nebo i), se však pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit.

(4) Rozhodnutími podle odstavce 1 písm. f), g) a h) jsou i rozhodnutí soudů a jiných justičních orgánů členských států Evropské unie.

§ 11a

Trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek nelze zahájit, pokud státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení

- a) rozhodl o schválení narovnání a věc odložil, nebo
- b) rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a podezřelý se osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil.

§ 172

Zastavení trestního stíhání

(1) Státní zástupce zastaví trestní stíhání,

- a) je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede,
- b) není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci,
- c) není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný,
- d) je-li trestní stíhání nepřípustné (§ 11 odst. 1),
- e) nebyl-li obviněný v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný, nebo
- f) zanikla-li trestnost činu.

(2) Státní zástupce může zastavit trestní stíhání,

- a) je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne,
- b) bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující, nebo
- c) jestliže vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

(3) Proti usnesení podle odstavců 1 a 2 může obviněný, a je-li znám, též poškozený, podat stížnost, jež má odkladný účinek.

(4) V trestním stíhání, které bylo zastaveno z některého důvodu uvedeného v odstavci 2, se pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučít.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
EKLP	Evropská komise pro lidská práva
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
NS ČR	Nejvyšší soud České republiky
NSZ	Nejvyšší státní zástupce
OČTŘ	Orgán činný v trestním řízení
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
TrZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZoPřes	Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
ZoSS	Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
ZoÚS	Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Použitá literatura

- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.** Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008
- Coufal, P.** Problémy spojené s případným užitím zásady oportunity v rekodifikovaném českém trestním procesu. Trestní právo, roč. 1998, č. 5
- EVROPSKÝ SOUDNÍ DVŮR:** Ne bis in idem a nevykonatelný trestní rozsudek. Trestněprávní revue, roč. 2009, č. 3
- Fenyk, J., Císařová, D.** Společenská nebezpečnost a materiální protiprávnost jako dvě formy vyjádření jediného materiálního znaku trestní odpovědnosti. Trestní právo 2003, roč. 8, č. 10
- Gřivna, T.** Imunity podle vnitrostátního práva z pohledu trestního práva. Trestněprávní revue, 2006, č. 3
- Gřivna, T.** K zásadě oportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. Trestní právo 2004, roč. 9, č. 12
- Gřivna, T.** Zásada ne bis in idem v souvislosti s volným pohybem osob pro teritorium EU. In Acta Universitatis Carolinae Iuridica – Ochrana základních práv a svobod v procesu europeizace trestního práva, roč. 2006, č.1, Univerzita Karlova v Praze
- Gřivna, T.:** Zásada rychlosti v trestním řízení, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a některé důsledky jejich porušení, In Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám
- Hendrych, D. a kol.** Právní slovník. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Jelínek, J. a kol.** Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010
- Jelínek, J. a kol.** Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007
- Jelínek, J. a kol.:** Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges 2010
- Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.:** Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008
- Jelínek, J.:** Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání, In Pocta Otovi Novotnému
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.** Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007
- Nezkusil, J.** K uplatnění principu oportunity v trestním právu. Trestní právo 2009, č. 5

- Novotný, O. Vanduchová, M, Šámal, P. a kol.** Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010
- Pipek, J.** Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. Trestněprávní revue, 204, č. 11
- Pipek, J.** Pojetí trestného činu a princip oportunity a jejich vztah v českém trestním právu. Právní fórum 2004, roč. 1, č. 7
- Prouza, D.** Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu ve světle Zelené knihy o konfliktech jurisdikce a zásadě ne bis in idem v trestním řízení. Trestněprávní revue, roč. 2006, č. 6
- Repik, B.** Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002
- Repík, B.** K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty řízení. Bulletin advokacie 6-7/2001
- Repík, B.** Zjednodušení trestního řízení : Doporučení RE č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy 17. září 1987 s odůvodněním. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993
- Růžička, M.** Role veřejné žaloby. *Právní rádce*, roč. 2000, č. 6
- Slavíková, H.** Totožnost obviněného a totožnost skutku při aplikaci principu ne bis in idem. <<http://www.epravo.cz/top/clanky/totoznost-obvineneho-a-totoznost-skutku-pri-aplikaci-principu-ne-bis-in-idem-21698.html>>
- Šámal, P. a kol.** Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008
- Šámal, P. a kol.** Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009
- Šámal, P.** K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikace trestního zákoníku. Právní rozhledy 2007, č. 17
- Šámal, P.** Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin advokacie 2009, č. 10
- Šámal, P.** Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999
- Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.** Přípravné řízení trestní. 2. podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003

Soudní rozhodnutí

nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 1305/09 ze dne 8.2.2010

nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 2859/2009 ze dne 8.6.2010

nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 319/04 ze dne 7.3.2005

nález Ústavního soudu ČR sp.zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31.3. 2005

nález Ústavního soudu ČR sp.zn. II. ÚS 7/03 ze dne 15.7. 2004

nález Ústavního soudu ČR sp.zn. III.ÚS 70/97 ze dne 10.7.1997

nález Ústavního soudu ČR sp.zn. IV. ÚS 240/95 ze dne 25.4. 1996

rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 11 Tdo 738/2003 ze dne 22. 7. 2004

rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tz 124/2001 ze dne 27.6.2001

rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 T 3/2001 ze dne 15.2.2001

rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tz 121/2000 ze dne 14.6.2000

rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 3 Tz 68/2001 ze dne 24.4.2001

rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tz 37/2010 ze dne 10.8.2010

rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 5 Tz 1/98 ze dne 18.2.1998

usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn. III. ÚS 173/06 ze dne 2.3.2006

usnesení Ústavního soudu ČR sp.zn. III.ÚS 2866/07 ze dne 28.05.2008

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 11/2010 ze dne 29. 7. 2010

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 25/2002 ze dne 18.4.2002

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 28/2010ze dne 22.6.2010

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tz 316/2001ze dne 10.4.2002

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tz 40/2001ze dne 28.3.2001

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 1433/2007 ze dne 13.8.2008

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 11 Tdo 1200/2004 ze dne 28.4.2005

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tz 1/2002 ze dne 27.3.2002

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tz 28/2010 ze dne 22.6.2010

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 5 Tdo 205/2010 ze dne 14.4.2010

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 1033/2003 ze dne 25.9.2003

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 578/2002 ze dne 22.10. 2002

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 6 Tdo 584/2004 ze dne 29.9.2004

usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tdo 1241/2005 ze dne 24.11.2005

usnesení Krajského soudu v Plzni sp.zn. 8 To 814/98 ze dne 1.3.1999

rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp. zn. (Rt) 8 To 508/98 ze dne 1.7.1998

rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. (Rt) 3 To 343/98 ze dne 13.7.1998

rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. (Rt) 3 To 847/95 ze dne 27.12.1995

Abstract: The issue of discontinuance of criminal prosecution in jurisprudence of Czech courts

The discontinuance of criminal prosecution is the institution of criminal procedure law, which is relatively widely used in criminal proceedings and it may be used at its different stages. This work is focused on current and controversial issues of interpretation of discontinuance of criminal prosecution, part in light of obligatory reasons (generally defined in § 172 paragraph 1 of the Criminal Procedure Code), part in light of facultative reasons of discontinuance of criminal prosecution (§ 172 paragraph 2 of the Criminal Procedure).

At the same time is pointed to the controversial problems in theory of interpretation. This contrariety arising out of the adoption of the new Penal Code (Act No. 40/2009 Coll.). An important part of this work is focused on the determination of basic concepts that are closely linked with the issue of the discontinuance of criminal prosecution and as such it affects.

An undivided part is also the view de lege ferenda and the regulation of some selected institutes in the proposed revision of the Penal Code.

Key words: Criminal procedure, discontinuance of criminal prosecution, obligatory reasons of discontinuance of criminal prosecution, facultative reasons of discontinuance of criminal prosecution.

Abstrakt: Zastavení trestního stíhání v judikatuře českých soudů

Zastavení trestního stíhání je institut procesního práva trestního, který je relativně běžně používán v rámci průběhu trestního řízení a může být použit v různých jeho stádiích. Cílem této práce je přinést ucelený obraz institutu zastavení trestního stíhání podepřený rozhodovací praxí českých justičních orgánů. Zároveň dochází k zaměření na aktuální a sporné výkladové problémy zastavení trestního stíhání, a to jednak z hlediska obligatorních důvodů (obecně vymezených v § 172 odst. 1 trestního řádu), jednak z hlediska fakultativních důvodů zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 2 TR).

Současně je poukázáno na v teorii sporné výkladové problémy, které vznikly v návaznosti na přijetí nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), tj. zaměření i na hmotněprávního vymezení základních pojmů, které jsou úzce spojeny s problematikou zastavení trestního stíhání a jako takovou ji ovlivňují.

Nedílnou součástí je také pohled de lege ferenda a úprava některých vybraných institutů v navrhované rekodifikaci trestního řádu.

Klíčová slova: Trestní právo procesní, zastavení trestního stíhání, obligatorní důvody zastavení trestního stíhání, fakultativní důvody zastavení trestního stíhání.

Resumé

This thesis is focused on the issue of discontinuance of criminal prosecution. It is institute of criminal procedure which is used by an investigative, prosecuting and adjudicating body.

The first part of thesis defines a general characteristic of discontinuance of criminal prosecution which includes the term as entitled person to take a procedural act, identity of person and identity of act.

Another parts of this work are focused on the using of discontinuance of criminal prosecution in different stages of criminal proceeding, definitiv of obligatory and facultative reasons of discontinuance of criminal prosecution. The main part creates an interpretation of controversial problems in theory and the issue of discontinuance of criminal prosecution in light of the adoption of the new Penal Code (Act No. 40/2009 Coll.).

The last part of thesis describes the possibility of legal protection against resolution to discontinue the prosecution. The regular remedial measure is complaint (§ 141 Criminal Procedure Code no. 141/1961 Coll.). Another procedural institute is statement made by accused person to insist on hearing of the case or permission of Attorney General to cancel an unlawful resolution to discontinue the prosecution of lower attorneys.

An undivided part is also the view de lege ferenda and the regulation of some selected institutes in the proposed revision of the Penal Code.